Nr 336.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ombildning av vissa pensions- och ålderdomsunderstödsanstalter till en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.; given Stockholms slott den 18 mars 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels besluta, att — i stället för folkskollärarnas pensionsinrättning, folkskollärarnas änke- och pupillkassa, småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt och barnmorskornas pensionsanstalt — från och med ingången av år 1920 skall inrättas en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. med det verksamhetsområde, som angives i det vid detta protokoll fogade förslag till reglemente, skolande den nya anstalten vid sitt trädande i verksamhet övertaga nyssnämnda pensionsanstalters samtliga tillgångar och förbindelser;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för den nya anstalten för pensionering av folkskollärare m. fl. utfärda reglemente i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag;

dels föreskriva, att de i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. icke ingående pensionskassor, som nu förvaltas av direktionen för folkskollärarnas pensionsinrättning, skola till förvaltning övertagas av styrelsen för berörda anstalt enligt de närmare föreskrifter Kungl. Maj:t äger meddela;

dels förklara, att den nu gällande ordinarie staten för folkskollärarnas pensionsinrättning skall från och med den 1 januari 1920 gälla för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.;

dels medgiva, att utöver de i omförmälda stat uppförda medel må utgå av de under styrelsen för anstalten ställda medel ett årligt belopp av 10,000 kronor till gäldande av förvaltningskostnader samt av anstaltens medel ett belopp för år 1920 av högst 15,000 kronor till bestridande av anstaltens organisationskostnader;

dels bemyndiga Kungl. Ma:jt att, på förslag av styrelsen för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., efter omständigheterna bestämma fördelningen av förvaltningskostnaderna mellan de särskilda av styrelsen förvaltade pensionsanstalterna och pensionskassorna;

dels bestämma, att styrelsen för den nya pensionsanstalten må under år 1920 till skoldistrikt och skolområden av anstaltens tillgångar utlåna högst 1,500,000 kronor till uppförande av skolhus;

dels i riksstaten under tionde huvudtiteln med oförändrat belopp uppföra de nuvarande ordinarie anslagen: »Bidrag till sjuksköterskors pensionering» å 15,000 kronor och »Statens bidrag till pensionering av barnmorskor» å 30,000 kronor;

dels ock — med uteslutande ur riksstaten av de nu under tionde huvudtiteln uppförda ordinarie anslagen: »Kostnaden för förvaltningen av barnmorskornas pensionsanstalt» å 11,000 kronor, »Bidrag till folkskollärarnas pensionering» å 2,260,000 kronor, »Pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning» å 2,103,000 kronor, »Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa» å 76,811 kronor och »Bidrag till småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt» å 330,000 kronor — därstädes under rubriken »Statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.» uppföra följande nya ordinarie anslag, nämligen: »Bidrag till folkskollärares m. fl. pensionering» å 6,000,000 kronor samt »Pensionsavgifter till statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.», förslagsanslag, å 3,725,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 mars 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde härefter efter samråd med cheferna för civil-, finans- och jordbruksdepartementen:

Ang. statens pensionsanstalt för folkskollärare m. fl.

Vid anmälan den 31 december 1918 av vissa frågor tillhörande regleringen av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel för år 1919 hemställde jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående omorganisation av folkskollärarnas pensionsinrättning, småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt och folkskollärarnas änke- och pupillkassa, beräkna för ändamålet under tionde huvudtiteln — med uteslutande av de nuvarande anslagen till nämnda anstalter å tillhopa 4,769,811 kronor — ett belopp av 8,000,000 kronor. Denna min hemställan blev av Kungl. Maj:t bifallen.

Likaså hemställde statsrådet och chefen för civildepartementet vid anmälan den 13 december 1918 av vissa på civildepartementet ankommande frågor, tillhörande regleringen av riksstatens tionde huvudtitel, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen *dels* att, i avbidan å den proposition, som kunde komma att i ämnet avlåtas, beräkna en förhöjning av det ordinarie förslagsanslaget till bestridande av statens bidrag till sjuksköterskors pensionering, nu 15,000 kronor, till 50,000 kronor, *dels ock* att, i avbidan å den proposition, som kunde komma att i ämnet avlåtas, beräkna en förhöjning av det ordinarie förslagsanslaget till bestridande av statens bidrag till pensionering av barnmorskor, nu 30,000 kronor, till 50,000 kronor.

Jag anhåller nu att till behandling få upptaga samtliga nu nämnda spörsmål och vill härutinnan anföra följande.

Vid 1918 års lagtima riksdag framlades förslag angående löneregleringen för, bland andra, lärarpersonalerna vid folkskolor, vid högre folkskolor, vid kommunala mellanskolor och vid vissa småskoleseminarier ävensom för övningsskollärarna vid folkskoleseminarierna. Kungl. Maj:ts förslag i ämnet blev i huvudsak bifallet av riksdagen. Enär samtliga nu berörda lärarkårer äro delaktiga i folkskollärarnas pensionsinrättning och löneregleringen uppenbarligen komme att medföra vissa ändringar i avseende å pensionsförhållandena, avlät Kungl. Maj:t till samma års riksdag proposition om ökade bidrag till folkskollärarnas pensionsinrättning. Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning höjde riksdagen det under riksstatens tionde huvudtitel uppförda anslaget »Bidrag till folkskollärarnas pensionsinrättning» från dess dåvarande belopp, 681,892 kronor, med 1,578,108 kronor till 2,260,000 kronor samt uppförde under samma huvudtitel under rubrik »Pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning» ett ordinarie förslagsanslag å 2,103,000 kronor. Vidare höjde riksdagen, likaledes på Kungl. Maj:ts förslag, det under riksstatens tionde huvudtitel på ordinarie stat under rubriken: »Bidrag till småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt» uppförda förslagsanslaget från dess dåvarande belopp, 250,000 kronor, till 330,000 kronor.

Frågan om folk- och småskollärarkårens pensionering blev emellertid icke därmed slutgiltigt löst.

Den 31 oktober 1914 avgav den s. k. lärarlönenämnden betänkande I, innehållande, bland annat, förslag till nytt reglemente för folkskollärarnas pensionsinrättning samt vissa förslag i fråga om andra kommunalt anställda lärares pensionering. I därefter följande betänkanden, II och III, daterade respektive den 8 november och den 18 december 1915,

avgav lärarlönenämnden förslag rörande omorganisation av småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt samt folk- och småskolekårens änke- och pupillpensionering. Sedan vederbörande myndigheter häröver blivit hörda, bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet genom Kungl. Maj:ts beslut den 11 juni 1918 att tillkalla högst fem sakkunniga för att inom departementet biträda vid beredning av frågan om småskollärares m. fl. pensionering, och tillkallades såsom sakkunniga överdirektören och chefen för försäkringsinspektionen P. J. G. Laurin, tillika ordförande, verkställande direktören hos folkskollärarnas pensionsinrättning C. G. Widström, ledamoten av riksdagens andra kammare, direktören M. Sommelius, ledamoten av riksdagens andra kammare, folkskolläraren E. Kristensson och lärarinnan vid Norrköpings stads småskolor Gustava Landberg. Sedermera uppdrog Kungl. Maj:t enligt beslut den 2 augusti 1918 åt bemälda sakkunniga att verkställa utredning och avgiva förslag jämväl i fråga om småskollärares m. fl. änke- och pupillpensionering. Vidare uppdrogs enligt Kungl. Maj:ts beslut den 29 oktober 1918 åt ifrågavarande sakkunniga att tillika verkställa utredning och avgiva förslag rörande den omorganisation av folkskollärarnas pensionsinrättning, som kunde befinnas erforderlig i samband med den ifrågasatta omorganisationen av småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. I samband härmed bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla ytterligare en person att deltaga i de sakkunnigas arbeten, och tillkallades för ändamålet undervisningsrådet N. O. Bruce.

Omförmälda sakkunnigas uppdrag har även i andra avseenden utvidgats. Så har till dem överlämnats dels fråga om distriktsveterinärernas pensionering, dels ock fråga om sjuksköterskors och barnmorskor pensionering. I samband med den förra frågans hänskjutande till de sakkunniga, bemyndigades chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla ännu en person att deltaga i de sakkunnigas arbete; och utsåg departementschefen därtill distriktsveterinären Karl Vide.

I förstnämnda hänseende må erinras — jag återkommer närmare härtill i det följande — hurusom i framställning till 1912 års riksdag Kungl. Maj:t föreslog inrättande av en pensionskassa för beredande av pension åt den, som vore anställd som distriktsveterinär i distrikt, där avlöningen bestrides, dels av staten, dels av landstinget. Denna framställning blev emellertid av riksdagen avslagen. I anledning av riksdagens i ämnet gjorda uttalanden bemyndigades statsrådet och chefen för finansdepartementet vid anmälan av riksdagens skrivelse i ärendet den 21 februari 1913 att tillkalla högst fyra sakkunniga för utredning av det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering. Dessa sakkunniga

hava numera avgivit förslag i ämnet, innefattat i två betänkanden, daterade respektive den 15 januari 1916 och den 3 november 1917. Spörsmålet om det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering föreligger dock ännu icke i det skick, att denna fråga kan i hela dess vidd nu föreläggas riksdagen.

Beträffande frågan om sjuksköterskors pensionering vill jag allenast erinra, hurusom i det betänkande angående den kvinnliga sjukvårdspersonalens utbildning och arbetsförhållanden, som den 22 december 1916 avgavs av inom civildepartementet tillkallade sakkunniga, förslag framlagts till ordnande av sjuksköterskors pensionsförhållanden enligt nya förändrade grunder.

Vad slutligen angår barnmorskors pensionsförhållanden, tillåter jag mig bringa i erinran, att Kungl. Maj:t genom beslut den 31 december 1918 uppdragit åt förenämnda, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande av mig tillkallade sakkunniga för beredning av frågan om småskollärares m. fl. pensionering att skyndsamt verkställa utredning och avgiva förslag även angående pensionering av barnmorskor.

Omförmälda sakkunniga hava den 11 februari 1919 avgivit betänkande i de till dem hänskjutna frågor, innefattande förslag till upprättande av en anstalt för tjänstemannapensionering, i vilken skulle uppgå såväl folkskollärarnas pensionsinrättning och folkskollärarnas änke- och pupillkassa som även småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt och barnmorskornas pensionsanstalt, varjämte distriktsveterinärernas och sjuksköterskornas pensionsförhållanden skulle ordnas genom deras anslutning till den nya anstalten.

Över de sakkunnigas förslag hava infordrade utlåtanden den 4 mars 1919 avgivits av statskontoret, fullmäktige i riksgäldskontoret, riksförsäkringsanstalten samt direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning. I den mån dessa utlåtanden innehålla erinringar av betydelse mot de sakkunnigas betänkande får jag tillfälle att närmare ingå på dem vid den närmare redogörelse för de sakkunnigas förslag, som jag har för avsikt att lämna i fortsättningen av mitt anförande.

A. Historik.

Innan jag närmare ingår på det av de sakkunniga framlagda förslaget för att i samband därmed angiva min egen ställning till föreliggande fråga, vill jag i korthet redogöra för tillkomsten av nu gällande lagstiftning på förevarande område.

1. Folkskollärarnas pensionsinrättning.

Jag börjar därvid med reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning.

På grund av framställning från riksdagen 1862—1863 om utredning angående grunderna för en ändamålsenlig pensionering av folkskollärarna tillsatte Kungl. Maj:t år 1864 en kommitté, vilken samma år framlade förslag till grunder för en blivande folkskollärarnas pensionsinrättning. Enligt detta förslag skulle delaktighet i pensionsinrättningen tillkomma lärare vid egentliga folkskolor och högre folkskolor. Skyldighet att ombesörja pensioneringen skulle åligga kommunerna. Pensionen skulle utgöra tre fjärdedelar av delaktighetsbeloppet, vilket senare skulle vara lika med den stadgade minimilönen. Kommunernas avgift föreslogs till 4 % av delaktighetsbeloppet. Hel pension skulle erhållas vid 60 levnads- och 30 tjänstår, av vilka senare 20 ordinarie, avkortad pension vid 55 levnads- och 20 tjänstår.

På grundval av den förebragta utredningen framlades i anslutning till kommitteförslaget proposition till 1865—1866 årens riksdag om inrättande av en pensionsanstalt för folkskollärare. Propositionen vann riksdagens bifall, och till följd härav utfärdades reglemente för folkskollärarnas pensionsinrättning den 30 november 1866, och pensionsanstalten trädde i verksamhet från 1867 års början.

Bland senare vidtagna viktigare förändringar i reglementet må nämnas, att pensionsåldern vid 1876 års riksdag sänktes till 55 år.

Under tidens lopp hava åtskilliga andra lärargrupper vunnit delaktighet i pensionsinrättningen. Sådan delaktighet tillerkändes år

1877 åt övningsskollärarna vid statens folkskoleseminarier, samma år åt lärare vid de för undervisning av lapparnas barn särskilt inrättade skolorna, år 1884 åt lärare vid de av landsting underhållna småskoleseminarierna, år 1897 åt lärarna vid statens småskoleseminarier i Haparanda och Murjek, år 1909 åt lärare vid enskilda småskoleseminarier samt år 1911 åt ordinarie lärare vid kommunala mellanskolor. Dessutom är att märka, att jämväl lärare vid vissa andra enskilda läroanstalter än de förut nämnda vunnit inträde i pensionsinrättningen.

En ingripande förändring av reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning föreslogs av den s. k. lärarlönenämnden, vilken haft i uppdrag att framlägga förslag till löne- och pensionsreglering för bland andra lärare vid folkskolor, högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Nämnda förslag gick i stort sett ut på att bringa reglementets innehåll i närmare överensstämmelse med vad som är stadgat i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension. Bland de föreslagna ändringarna må nämnas pensionsålderns höjning till 60 år, mera utförda bestämmelser om skyldighet att avgå från tjänst, gynnsammare pensionsvillkor för på grund av sjukdom avgångna lärare samt utvidgning av rätten till tjänstårsberäkning.

Nämndens förslag har sedan varit föremål för granskning av löneregleringskommittén, som i detsamma föreslog vissa förändringar. Den viktigaste av dessa var, att skoldistrikten skulle befrias från att erlägga avgifter för folkskollärares pensionering. Den kostnad för pensioneringen, som förut påvilat skoldistrikten, skulle enligt kommitténs förslag övertagas av staten, en anordning, som på framställning av Kungl. Maj:t vunnit gillande av 1918 års lagtima riksdag.

I anslutning till lärarlönenämndens och löneregleringskommitténs förslag hava genom kungörelse den 6 december 1918 (n:r 1092) förändringar i reglementet vidtagits. Folkskollärarnas pensionering har varit föremål för behandling jämväl av sakkunniga för pensionsväsendets centralisering i deras den 3 november 1917 avgivna betänkande. De sakkunniga ansluta sig i stort sett till lärarlönenämndens förslag men hava dock med hänsyn till centraliseringen ansett sig böra föreslå vissa förändringar i detta.

2. Småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt.

Även reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt grundar sig på ett kommittéförslag. Den kommitté, som fram-

lade förslaget, hade med anledning av en skrivelse från 1889 års riksdag tillsatts år 1890 och inkom i februari år 1891 med betänkande och förslag om ålderdomsunderstöd åt lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor ävensom icke ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor. Av innehållet i förslaget må anföras: att rätt till ålderdomsunderstöd borde tillkomma icke blott lärare och lärarinnor tillhörande småskollärarkåren utan även extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor ävensom vikarier på ordinarie folkskollärartjänst, om för dessa lönetillskott av allmänna medel åtnjötes; att även lärare och lärarinnor i övningsämnen och slöjd, såvida de i avseende på arbetstiden hade en med övriga lärare fullt jämförlig tjänstgöring, måtte kunna, efter vederbörande skoldistrikts hos Kungl. Maj:t därom gjorda ansökan och på av Kungl. Maj:t bestämda villkor, erhålla rätt till ålderdomsunderstöd; att helt ålderdomsunderstöd skulle erhållas efter 55 levnads- och 30 tjänstår och utgöra 150 kronor; samt att avkortat understöd med vissa lägre belopp skulle kunna erhållas vid lägre ålder, för lärarinnor fastställd till lägst 45 och för lärare till lägst 50 år. Vidare föreslogs, att för ändamålet skulle upprättas en särskild anstalt, vilken skulle stå under förvaltning av direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning.

I nära anslutning till kommitténs förslag framlades proposition till 1892 års riksdag om upprättande av småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Förslaget godkändes av riksdagen med några ändringar, bland vilka märkes, att lärare i övningsämnen och slöjd uteslötos från pensionsrätten.

Reglemente för anstalten utfärdades den 22 juni 1892.

Av senare i reglementet företagna förändringar må framhållas, att understödsbeloppet vid flera tillfällen blivit höjt, senast på grund av beslut av 1908 års riksdag, varigenom helt ålderdomsunderstöd fastställdes till 450 kronor för år.

Då understödets belopp icke gjorts direkt beroende av den fastställda avlöningens storlek, har den vid 1918 års riksdag beslutade lönereglerings icke för småskollärarkåren såsom för folkskollärarkåren omedelbart medfört en höjning i pensionsbeloppen, utan understödet kvarstår vid 450 kronor, fastän avlöningen i högsta lönegrad blivit fastställd till 1,850 kronor för manlig och 1,650 kronor för kvinnlig småskollärare.

Även i ålderdomsunderstödsanstalten hava efter hand flera lärargrupper än dem, som ursprungligen voro delaktiga i densamma, vunnit inträde. På grund av beslut vid 1901 års riksdag har delaktighet i anstalten beviljats för småskollärare, vilka anställas vid landsstingseminarium och för vilkas avlönande bidrag av allmänna medel utgår. År

1912 medgavs, att lärare och lärarinnor i slöjd, vilka erhålla minst samma avlöning, som författningsenligt tillkommer småskollärare, skulle hava rätt till understöd från anstalten. Genom beslut av 1913 års riksdag har också medgivande lämnats om inträde i densamma för lärare vid sådana av enskilda underhållna skolor, vilka tjäna samma ändamål, som de i reglementet avsedda till den allmänna folkundervisningen hörande skolorna.

Upprepade gånger har från lärarkårens sida uttalanden gjorts, att småskollärarnas pensionering måtte ordnas på sådant sätt, att möjligast största överensstämmelse måtte vinnas med vad som i detta hänseende gäller för folkskolans lärare.

Förslag i sådan riktning har framlagts av lärarlönenämnden i ett den 8 november 1915 avgivet betänkande. De grunder för småskollärarnas pensionering, som nämnden utarbetat, överensstämma på det närmaste med nämndens förslag till reglemente för folkskollärarnas pensionsinrättning. Den viktigaste avvikelsen är, att pensionsåldern för småskollärare föreslogs skola vara 58 år.

Nämndens förslag till småskollärares pensionering har, som redan förut angivits, icke ännu varit föremål för statsmakternas beslut utan har varit överlämnat för granskning till de sakkunniga, vilkas betänkande närmast ligger till grund för min förevarande framställning. Jag får därför i det följande tillfälle att vid upprepade tillfällen återkomma till nämndens uttalanden.

Även småskollärarnas pensionering avses i betänkandet om pensionsväsendets centralisering.

3. Folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

Familjepensionering för folkskollärare har varit genomförd sedan år 1875. Även i detta fall har initiativet utgått från riksdagen på grund av en inom densamma väckt motion. Med anledning av riksdagens skrivelse tillsattes år 1874 en kommitté med uppdrag att utarbeta förslag i ämnet. Kommittén blev färdig med sitt uppdrag samma år, och följande års riksdag kunde med anledning av framlagd proposition fatta beslut i ämnet. Reglemente för folkskollärarnas änke- och pupillkassa utfärdades den 15 oktober 1875.

Bland bestämmelserna i detta må nämnas, att såväl folkskollärare som folkskollärarinnor med ordinarie tjänst ävensom pensionstagare i folkskollärarnas pensionsinrättning skulle vara skyldiga att vara del-

ägare i kassan, att pensionen för änka skulle utgöra 20 % av delaktighetsbeloppet, för änka med barn 50 % mera, samt att barn skulle vara pensionsberättigat till 16 års ålder.

Den första ändringen i reglementet företogs vid 1880 års riksdag, då folkskollärarinna befriades från skyldigheten att vara delägare i kassan och hennes delägarskap i stället blev frivilligt.

En annan viktig förändring angående familjepensioneringen genomfördes år 1901, i det att detta års riksdag medgav, att pensionsberättigade barn skulle få uppbära pension intill 18 års ålder. Slutligen är att nämna, att vid 1907 års riksdag pensionernas belopp höjts, så att pensionen sedan dess för folkskollärares efterlevande utgår för ensam änka med 25 % av delaktighetsbeloppet och med 50 % därutöver för änka med barn. För övriga delägare utgör änkepensionen fortfarande blott 20 % av delaktighetsbeloppet.

Vad skyldigheten att tillhöra änke- och pupillkassan angår, så är för det första sådan skyldighet stadgad för manliga delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning. Dessutom har skyldighet att ingå i kassan blivit föreskriven för manliga lärare, som tillhöra dövstumlärarnas pensionsanstalt, nämligen lärare vid dövstumskolor, folkhögskolor, lantmannaskolor, sinnesslöanstalter och vanföranstalter. År 1914 bestämdes, att statens folkskolinspektörer obligatoriskt skulle vara delägare i kassan, och samma år föreskrevs, att ordinarie chef eller ledamot av folkskolöverstyrelsen, som vid sin utnämning vore delaktig i kassan, skulle vara pliktig att fortfarande tillhöra densamma.

Lärarlönenämnden har den 18 december 1915 avgivit särskilt betänkande om änke- och pupillpensionering och däruti föreslagit åtskilliga förändringar i reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Ännu mer ingripande förändringar i detta avseende hava påyrkats av de revisorer, som på uppdrag av Kungl. Maj:t under år 1918 granskat änke- och pupillkassans räkenskaper och förvaltning. Revisorerna hava därvid väsentligen upptagit förslag, som framlagts av sakkunniga för pensionsväsendets centralisering. Till dessa olika yrkanden återkommer jag i det följande.

För småskollärarkåren har icke någon familjepensionering blivit genomförd. Lärarlönenämnden har emellertid i sitt nyssnämnda betänkande i huvudsaklig anslutning till vad nämnden förordat i fråga om folkskollärarnas familjepensionering framlagt förslag till författning angående pensionering av änkor och barn efter avlidna småskollärare.

Jämväl sakkunniga för pensionsväsendets centralisering hava i sitt förslag upptagit familjepensionering för småskollärarkåren.

Slutligen må framhållas, att riksdagen i särskilda fall beviljat pension åt småskollärares efterlevande. Första gången skedde detta vid 1917 års riksdag.

4. Distriktsveterinärernas pensionering.

I proposition (n:r 222) till 1912 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t, att en särskild pensionsanstalt skulle upprättas för beredande av tjänstepensioner åt distriktsveterinärer, till vilkas avlöning staten bidrager. Anstalten skulle förvaltas av direktionen för folkskollärarnas pensionsinrättning. Hel pension skulle vara 1,500 kronor. Skyldighet att avgå och rätt till pension skulle inträda vid 65 år. Den, som före denna ålder avginge på grund av sjukdom eller försvagad hälsa, skulle hava rätt till avkortad pension, som beräknades försäkringstekniskt. Vid befattnings indragning ägde delägaren kvarstå i anstalten med rätt till avkortad pension vid 65 års ålder eller vid tidigare invaliditet. Pensionsavgiften skulle vara dels en grundavgift av 162 kronor, som erlades till lika delar av delägaren, huvudmannen och staten, dels en tilläggsavgift, som erlades av delägaren och som beräknades försäkringstekniskt efter inträdesåldern.

Riksdagen avslog emellertid propositionen. I samband med anmälan av sitt beslut härutinnan anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning, huruvida och på vilka grunder en centralisering av statsunderstödda pensionsanstalter lämpligen kunde genomföras, samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

De med anledning härav jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 februari 1913 av chefen för finansdepartementet tillkallade sakkunniga avgåvo, såsom förut nämnts, sitt slutbetänkande den 3 november 1917. I detta ingår även förslag till distriktsveterinärernas pensionering, vilken fråga remitterats till de sakkunniga. Detta förslag överensstämmer till sina principer med det nu framlagda förslaget, varför jag ej här torde behöva närmare redogöra för detsamma. I fråga om hel pensions belopp hade de sakkunniga bibehållit Kungl. Maj:ts förslag, 1,500 kronor. Pensioneringen skulle handhavas av den av de sakkunniga föreslagna centralanstalten för all statens tjänstemannapensionering.

Över detta förslag har statskontoret avgivit utlåtande efter landstingens hörande och sedan distriktsveterinärföreningen yttrat sig. I de avgivna yttrandena lämnades förslaget i huvudsak utan anmärkning,

dock att en del av landstingen yrkade på höjning av pensionsbeloppet, ett yrkande, som med styrka framställdes även av distriktsveterinärföreningen. Statskontoret framhöll, att det icke syntes finnas utsikt till att den föreslagna centralanstalten skulle kunna komma till stånd samtidigt med ordnandet av distriktsveterinärernas pensionering, och föreslog fördenskull, att tillsvidare en särskild kassa måtte inrättas och förvaltas av direktionen för folkskollärarnas pensionsinrättning.

5. Barnmorskornas pensionsanstalt.

I enlighet med vad Kungl. Maj:t föreslagit, godkände 1904 års riksdag vissa grunder för barnmorskornas pensionsanstalt, som trädde i verksamhet året därefter. Dess reglemente ändrades i vissa avseenden år 1910.

Skyldighet att inträda som delägare i anstalten åligger varje legitimerad barnmorska, som efter 1912 års ingång, i en ålder ej över 40 år, erhåller anställning hos kommun mot åtnjutande av fast avlöning eller å barnbördshus mot åtnjutande av årslön ej understigande 400 kronor, vari värdet av bostad, vedbrand och andra naturaförmåner må inräknas med sammanlagt högst 100 kronor.

Rättighet att inträda som delägare i anstalten tillkommer varje annan legitimerad barnmorska, som utövar yrkesmässig verksamhet som sådan och icke uppnått 60 års ålder.

Delägares avgift är minst 10 kronor under 20 år. Utöver den obligatoriska avgiften må frivilliga insatser göras.

Huvudmannen äger att själv bestämma, om han vill bidraga till pensioneringen. Sådant bidrag må dock icke understiga 10 kronor.

Statens bidrag lämnas på följande sätt. Delägare, som på grund av sin anställning är skyldig att tillhöra anstalten, tillgodoräknas ett statsbidrag lika med summan av hennes egen och huvudmannens avgifter, dock högst 25 kronor och högst under 20 år samt ej efter fyllda 60 år. Samma bidrag lämnas till delägare, som av kommun anställts för betjäning av dess fattiga mot ersättning av kommunen för varje förrättning och till vars pensionering kommunen lämnar bidrag. Delägare, som icke vidare har sådan anställning, som berättigar till statsbidrag, får dock sådant statsbidrag, därest hon åtnjutit dylikt bidrag under sammanlagt 12 år.

Pensionen beräknas försäkringstekniskt.

Rätt till pension inträder efter uppnådda 55 levnadsår och 20 års

yrkesmässig verksamhet som barnmorska. Har delägaren blivit genom obotlig sjukdom eller vanförhet urståndsatt att vidare utöva yrket, är hon berättigad till pension vid 50 års ålder och 12 års yrkesmässig verksamhet.

Pensionsanstalten förvaltas av riksförsäkringsanstalten, dock att postsparbanken mottager avgifterna, utbetalar pensionerna och förvaltar fonden.

Sakkunniga för pensionsväsendets centralisering ha framställt förslag om anstaltens indragning till centralanstalten och i samband därmed om vissa ändringar i pensionsbestämmelserna. Till en del av dessa förslag återkommer jag i det följande.

6. Sjuksköterskornas pensionering.

Vad som hittills åtgjorts från statens sida har varit, att ett årligt statsbidrag lämnats till vissa sjuksköterskors pensionsavgifter. I kungörelse den 30 december 1901 (n:r 126) stadgas, under vilka förhållanden sådant bidrag lämnas. Därur må anföras följande:

Statsbidrag tillkommer endast teoretiskt och praktiskt utbildad sjuksköterska, som är hos staten, landsting eller kommun eller å allmän sjukvårdsanstalt eller enskild stiftelse tillhörande sjukvårdsinrättning anställd mot åtnjutande av lön eller ersättning enligt taxa och som tillika är delägare i någon för ifrågavarande ändamål inrättad pensionsanstalt, för vilken Kungl. Maj:t fastställt reglemente. Vidare preciseras i kungörelsen vad som avses med »teoretiskt och praktiskt utbildad». Statsbidraget utgår för varje därtill berättigad sjuksköterska med lika stort belopp, som för nästföregående år blivit av eller för henne insatt i pensionsanstalt, dock icke i något fall med högre belopp än 25 kronor för varje tjänstår. För erhållande av pension fordras minst 12 tjänstår.

De pensionsanstalter, till vilka dylika statsbidrag för sjuksköterskor utgått, äro huvudsakligen Svenska sjuksköterskornas allmänna pensionsförening och Sophiahemmets pensionskassa. Statsbidraget uppgår till ungefär 16,000 kronor.

Sakkunniga, som inom civildepartementet tillkallats för utredning rörande den kvinnliga sjukvårdspersonalens utbildning och arbetsförhållanden, hava i sitt betänkande den 22 december 1916 föreslagit upprättande av en sjuksköterskornas pensionskassa. Till de bestämmelser, som de sakkunniga föreslogo för denna kassa, återkommer jag vid redogörelsen för nu föreliggande förslag.

De sakkunniga för utredning av pensionsväsendets centralisering hava i sitt betänkande yttrat sig om detta förslag. De hemställa, att en särskild pensionskassa icke upprättas för sjuksköterskorna, utan att deras pensionering ordnas genom deras anslutning till den av dem föreslagna centralanstalten för all statsunderstödd tjänstemannapensionering. Även till detta förslag återkommer jag.

B. Den föreslagna pensionsanstaltens organisation och förvaltning.

Nuvarande organisation.

Såsom framgår av historiken handhaves pensioneringen för nu ifrågavarande grupper, i den mån sådan redan är ordnad, av 4 anstalter nämligen: folkskollärarnas pensionsinrättning, småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, folkskollärarnas änke- och pupillkassa samt barnmorskornas pensionsanstalt.

Av dessa stå de tre första under gemensam styrelse, direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning, som utses av Kungl. Maj:t, som även utnämner inrättningens verkställande direktör. Arvoden och avlöningsförmåner för direktionen och tjänstemännen äro fastställda av Kungl. Maj:t och riksdagen. Instruktion och arbetsordning utfärdas av Kungl. Maj:t. De för de olika pensionsanstalterna gällande reglementena hava i sina väsentliga delar godkänts av riksdagen och kunna i dessa delar icke ändras utan dess samtycke.

Staten har även formellt övertagit ansvaret för ålderdomsunderstödsanstaltens förbindelser. I fråga om folkskollärarnas pensionsinrättning och folkskollärarnas änke- och pupillkassa har den visserligen icke gjort det formellt. Men upprepade gånger har staten fyllt den brist, som visat sig hava uppkommit i pensionsinrättningen i följd av att de statsbidrag, som lämnats, icke varit tillräckliga. Och under senare år har staten beviljat fyllnadsunderstöd till änkor, vilkas pensioner i änkekassan varit otillräckliga. Det lär därför icke kunna betvivlas, att om det skulle bliva brist i änkekassan, staten skulle anse sig förpliktad att täcka bristen.

Vad barnmorskornas pensionsanstalt angår, förvaltas den av riksförsäkringsanstalten och postsparbanken. Staten är enligt dess regle-

mente förpliktad att lämna det bidrag, som erfordras för att fylla anstaltens försäkringstekniskt beräknade försäkringsfond. Alltså har staten även formellt övertagit ansvaret för anstaltens förbindelser.

Sammanslagning av pensionsanstalterna.

Vid sådant förhållande har det synts de sakkunniga naturligt, att de 4 anstalterna sammanslås till en enda, till vilken enligt deras förslag även distriktsveterinärerna och sjuksköterskorna skola anslutas. De föreslå, att denna anstalt benämnes *statens anstalt för tjänstemannapensionering.*

Sakkunnigas förslag.

Sakkunniga för pensionsväsendets centralisering.

Här må erinras om att, såsom redan nämnts, 1912 års riksdag begärt en allsidig utredning av frågan om det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering och att tillkallade sakkunniga däröver avgivit sitt slutbetänkande den 3 november 1917. Dessa sakkunniga föreslå, att all av staten understödd tjänste- och familjepensionering skall handhavas av en enda pensionsanstalt. Men de framhålla även, att deras förslag är så uppgjort, att centraliseringen kan och bör ske *successivt*, i det att centraliseringen bringas att omfatta den ena tjänstemannagruppen efter den andra. Och de betona, att statsmakterna genom att besluta en sammanslagning av vissa kassor, när så prövas lämpligt, icke på något sätt binda sig i fråga om centraliseringens fullföljande även med avseende på andra kassor, utan alltjämt hava full frihet att vid varje särskild pensionsreglering pröva, om en anslutning till centralanstalten bör ske eller ej. Samma sakkunniga påpeka även, att de kassor, vilkas sammanslagning närmast borde tagas under omprövning, vore de, som nu förvaltas av direktionen för folkskollärarnas pensionsinrättning.

Riksförsäkringsanstalten.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande har riksförsäkringsanstalten förklarat sig icke hava kunnat underlåta att finna det betänkligt, att vissa befattningshavare hos kommun m. fl. bereddes i flera avseenden fördelaktigare pensionsvillkor än statens egna befattningshavare, utan att några särskilda skäl av avgörande betydelse torde kunna anföras härför. Då emellertid riksförsäkringsanstalten förutsatte, att pensionsvillkoren för statens befattningshavare med det snaraste komme att bringas till huvudsaklig överensstämmelse med de av de sakkunniga föreslagna villkoren, hade riksförsäkringsanstalten ej något att erinra mot förslagets omedelbara genomförande.

Direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning.

Direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning ställer sig betänksam mot upprättandet redan nu av den föreslagna pensionsanstalten. Direktionen anför:

Så vitt direktionen kan finna, måste detta anses innebära ett föregripande av avgörandet av den för närvarande på prövning beroende frågan om det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering. Direktionen föreställer sig att, till

dess detta spörsmål hunnit avgöras, den fråga, som de tillkallade sakkunniga närmast haft i uppdrag att utreda, nämligen pensionering av småskollärare, skulle kunna på annan väg nöjaktigt ordnas.

Vidare finner direktionen sig föranlåten ifrågasätta, huruvida ej den föreslagna indragningen till staten av vissa pensionskassor kan äventyra delägarnas rätt och intressen. Det låter utan tvivel tänka sig — och denna tanke ligger under nu rådande kristider med den därav påkallade starka belastningen av statens budget ej allt för långt avlägsen — att allvarligare svårigheter kunna yppa sig att anskaffa medel till alltjämnt ökade statsutgifter. En sådan eventualitet måste komma att påverka pensionsanstaltens ekonomi ogynnsammare än om pensionskassorna finge bibehålla sin hittills varande ställning av, visserligen statsunderstödda, men från staten eljest skilda, delägarna tillhöriga fonder.

Departementschefen.

Vore det så, att ett bifall till de sakkunnigas förslag om sammanslagning av de 4 nu ifrågavarande pensionsanstalterna till en enda anstalt och om hänvisande till denna även av de nya tjänstemannagrupperna, distriktsveterinärer och sjuksköterskor, skulle, såsom direktionen för folkskollärarnas pensionsinrättning uttalat, innebära ett föregripande av statsmakternas beslut i fråga om en allmän centralisering av det statsunderstödda pensionsväsendet, skulle jag hyst vissa betänkligheter mot förslaget. Men, såsom framhållits såväl av dessa sakkunniga som av de sakkunniga för centraliseringen av pensionsväsendet, innebär en sådan sammanslagning icke något dylikt föregripande. Göres denna sammanslagning, har därmed tydligen en fortsatt centralisering *underlättats*, vilket ju är en fördel, därest statsmakterna vid slutlig prövning av centraliseringsfrågan skulle finna, att centralisering bör ske. Men den nu ifrågasatta sammanslagningen *kräver icke*, att centraliseringen fortsättes. Den nya anstalten får genom sammanslagningen så stor omslutning, att den ej för egen del behöver den utökning, som nya gruppers anslutning skulle medföra.

Vid sådant förhållande och då det av de sakkunniga föreslagna ordnandet av nu förevarande pensionsfrågor måste anses innebära full trygghet för vederbörande befattningshavare och pensionärer, tvekar jag icke att tillstyrka förslaget om en enda pensionsanstalt för all den pensionering, varom nu är fråga. Att ombilda småskollärarnas m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt till en självständig pensionsanstalt synes mig icke kunna komma i betraktande, då det synes mig klart, att dess pensionsbestämmelser måste komma att överensstämma med pensionsinrättningens. Lika litet skulle jag kunna förorda inrättande av en särskild anstalt för småskollärarnas familjepensionering. I fråga om distriktsveterinärerna har redan 1912 års riksdag avböjt att inrätta en särskild kassa för dem, en anordning som

tydligen skulle vara synnerligen olämplig, då kåren är för liten för att en sådan kassa skulle få nödig stabilitet. Sjuksköterskorna torde bilda en så talrik kår, att en särskild kassa för dem skulle kunna få nödig stadga. Men stabiliteten blir givetvis bättre, om sammanslagning sker med andra pensionsanstalter.

Såsom framgår av vad jag nyss nämnde, hava de sakkunniga föreslagit, att den av dem förordade nya pensionsanstalten skulle benämnas »statens anstalt för tjänstemannapensionering». Då emellertid den nya anstalten åtminstone tills vidare är avsedd att omsluta endast några, om än delvis mycket stora grupper av befattningshavare, synes mig denna benämning alltför omfattande och ägnad att lämna rum för missuppfattning. Jag tillstyrker därför, att den föreslagna nya anstalten benämnes: *Statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.*

De sakkunnigas reglementsförslag är så uppgjort, att de tre första kapitlen innehålla allmänna bestämmelser angående anstaltens förvaltning, tjänstepensioner och familjepensioner samt de tre övriga kapitlen innehålla de särskilda bestämmelser, som skola gälla för de tre tjänstemannagrupper, som nu äro i fråga: folkskollärare m. fl., distriktsveterinärer m. fl., sjuksköterskor och barnmorskor m. fl. Skulle framdeles någon ny tjänstemannagrupp få delaktighet i pensionsanstalten, behöver ingen annan ändring göras i reglementet, än att ett nytt kapitel tillfogas, innehållande de särskilda bestämmelserna som skola gälla för den nya tjänstemannagruppen.

Av de bestämmelser angående förvaltningen, som de sakkunniga intagit i reglementet — de föreslå, att Kungl. Maj:t skulle utfärda särskild instruktion rörande förvaltningens detaljer — torde jag icke behöva redogöra för mer än de viktigaste.

Årliga pensionsavgifter.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå följande allmänna bestämmelser angående de årliga pensionsavgifterna.

Kap. I § 7. 1. I de för befattning gällande särskilda bestämmelserna angives dels den årsavgift, som, med avdrag av den årsavgift, vilken enligt lagen om allmän pensionsförsäkring må åligga befattningshavaren, skall erläggas av honom, dels den årsavgift, som skall erläggas av den, i vars tjänst han är anställd (huvudmannen). Vad som stadgas angående huvudmans avgifter gäller dock icke för staten som huvudman.

Huvudmannen svarar gentemot pensionsanstalten även för befattningshavarens avgift, med rätt för huvudmannen att vid avlöningens utbetalande avdraga den avgift, som belöper på den tid, som avlöningen avser.

I fråga om befattningshavare i statens tjänst bestämmes pensionsavgiften för del av år i förhållande till årsavgiften på samma sätt som avlöningen för del

av år i förhållande till årsavlöningen. I fråga om befattningshavare, till vars avlöning statsbidrag utgår, göres denna beräkning på samma sätt som beräkningen av dylikt statsbidrag för del av år. I fråga om annan befattningshavare bestämmer pensionsanstaltens styrelse, hur beräkningen skall göras.

Pensionsavgift erlägges även för den tid, då befattningshavare är tjänstledig med bibehållande av rätt till tjänstårsberäkning för pension.

Om befattningshavare åtnjuter tjänstledighet från sin befattning för att bestrida en annan och har rätt att under ledigheten räkna tjänstår i den förra, erlägges ingen avgift för honom i den senare. Detsamma gäller om den, som, efter att hava avgått från en befattning med pension, får en annan befattning.

För vikarie erlägger huvudmannen icke avgift för tid, under vilken han erlägger avgift för befattningens innehavare.

2. Staten erlägger den pensionsavgift, som tillsammans med befattningshavarens och huvudmannens årsavgifter utgör den mot befattningshavarens pensionsrätt svarande försäkringsavgiften.

Statskontoret. Vad angår dessa bestämmelser har statskontoret i sitt utlåtande anfört:

Beträffande frågan om sättet för uppbörden av pensionsavgifterna vill statskontoret till en början fästa uppmärksamheten därpå, att tillämpningen av den i kap. 1 § 7 föreslagna bestämmelsen, att årsavgift till anstalten skall utgå med avdrag av den årsavgift, vilken enligt lagen om allmän pensionsförsäkring må åligga befattningshavaren, synes komma att för den myndighet, som i sammanhang med utbetalning av avlöning skall göra avdrag för årsavgiften, medföra svårigheter, då, utan särskild undersökning av taxeringslängderna, beloppet av den årsavgift, vilken enligt ovannämnda lag kan åligga befattningshavare att utgöra, icke är för myndigheten känt. Statskontoret vill därför ifrågasätta, huruvida det kan anses vara lämpligt att för nu ifrågavarande grupper av befattningshavare utfärda bestämmelser i berörda avseende, avvikande från dem, som gälla för övriga befattningshavare, för vilka staten ordnat pensionering oberoende av lagen om allmän pensionsförsäkring.

Enligt sista stycket av mom. 1 ovannämnda § är huvudmannen icke skyldig att erlägga avgift för vikarie för tid, under vilken han erlägger avgift för befattningens innehavare. Härmed synes emellertid icke vara tydligt angivet, huruvida för vakant tjänst pensionsavgift skall innehållas eller icke. Något stöd för bedömandet av frågan kan icke heller hämtas ur motiven, då de uttalanden av de sakkunniga, som i ämnet gjorts å sid. 43 och 46 i betänkandet, synas vara i viss mån varandra motsägande.

Departementschefen. Endast i två avseenden torde jag behöva närmare ingå på detta förslag nämligen först och främst i vad det avser, att pensionsavgiften till anstalten skall minskas med den avgift, som det må åligga befattningshavaren att erlägga enligt lagen om allmän pensionsförsäkring. För närvarande äro delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning enligt lag befriade från sådana avgifter. Och av delägare i småskollärares

m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt äro enligt beslut av Kungl. Maj:t den 7 oktober 1914 de befriade, »som må entledigas endast av sådana orsaker, som omförmälas i § 33 mom. 2 av folkskolestadgan».

De sakkunniga erinra i sin motivering om pensionsstyrelsens i Kungl. Maj:ts proposition n:r 184 till 1918 års lagtima riksdag intagna framställning, däri pensionsstyrelsen framhåller, att det är förenat med betydande olägenheter, att vissa tjänstemannagrupper äro befriade från att erlägga avgifter enligt lagen om allmän pensionsförsäkring. Det synes därför möjligt, att den nu medgivna befrielsen kan komma att upphävas och att i varje fall sådan befrielse icke kommer att medgivas de nya tjänstemannagrupper, som komma att få pensionsrätt i pensionsanstalten. I likhet med de sakkunniga finner jag det för den skull lämpligt, att detta underlättas därigenom, att befattningshavarens avgift enligt reglementet minskas med hans avgift enligt lagen den 30 juni 1913 om allmän folkpensionering, vilket tydligen är möjligt, under förutsättning att den pension, som skall utgå enligt reglementet, nedsättes med motsvarande belopp.

Statskontoret har i sitt utlåtande anmärkt, att den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen, att årsavgift till anstalten skall utgå med avdrag av eventuell avgift enligt lagen om allmän pensionsförsäkring, skulle medföra svårigheter, enär den myndighet, som äger utbetala avlöningen, icke utan särskild undersökning av taxeringslängderna kunde erhålla kännedom om sistnämnda avgift. Med de nuvarande bestämmelserna om dessa avgifter vill det emellertid synas, som om någon svårighet av angiven art knappast behöver befaras.

Vad vidare angår frågan, huruvida för vakant tjänst pensionsavgift skall innehållas eller icke, har jag för undanröjande av den utav statskontoret anmärkta anledningen till missförstånd av sista stycket i mom. 1 av ifrågavarande §, låtit detsamma undergå erforderlig jämkning.

De sakkunniga föreslå vidare i sitt reglementsförslag:

Engångsavgift.

Sakkunnigas förslag.

Kap. I § 6. Om, när reglementet börjar tillämpas på en befattningshavare, som icke är i statens tjänst, hans ålder understiger den för befattningen bestämda pensionsåldern med mindre antal år, än det fordras tjänstår för hel pension, men han tidigare innehaft befattning, som med avseende på tjänstgöringens art och omfattning varit jämförlig med den, som han har, när reglementet börjar tillämpas på honom, må pensionsanstalten kunna bestämma, att reglementet skall anses hava varit gällande för honom från den ålder, som understiger pensionsåldern med ovannämnda antal år, eller från den senare tidpunkt, då han erhöll sådan befattning. Där ej annorlunda stadgas i de särskilda bestämmelser, som gälla för den befattning, som han har, när reglementet börjar tillämpas på honom,

skall dock härför fordras, att huvudmannen för denna befattning gör framställning därom. Dylik retroaktiv giltighet för reglementet må ej givas för tid, under vilken befattningshavaren innehaft befattning, som varit förenad med pensionsrätt i av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond.

Där ej annorlunda stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna, skola pensionsunderlagen för den tidigare befattningen anses hava varit lika med pensionsunderlagen för den befattning, som han har, när reglementet börjar tillämpas på honom.

Kap. I § 9. 1. Om, när detta reglemente börjar tillämpas på en befattningshavare, pensionsanstalten enligt § 6 bestämt, att reglementet skall anses hava varit gällande för befattningshavaren från en tidigare tidpunkt, skall huvudmannen, där ej i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna annorlunda stadgas, erlägga den engångsavgift, som pensionsanstalten bestämmer.

Engångsavgiften skall vara lika med den försäkringsfond, som beräknas svara mot de avgifter, som skulle erlagts enligt § 7, om reglementet varit gällande under den föregående tiden.

2. Huvudmannen må genom löneavdrag, som beräknas av pensionsanstalten, uttaga ersättning av befattningshavaren för den del av försäkringsfonden, som svarar mot de avgifter, som befattningshavaren själv skulle hava erlagt.

Dock må, på framställning av befattningshavaren, pensionsanstalten helt eller delvis befria honom från dessa löneavdrag och minska huvudmannens engångsavgift med motsvarande belopp; i så fall minskas befattningshavarens pensionsrätt på det sätt, som enligt försäkringsteknisk beräkning motsvarar engångsavgiftens minskning.

3. Engångsavgift må, där huvudman så önskar, erläggas genom lika annuiteter under högst 30 år, beräknade efter den räntefot, som pensionsanstalten bestämmer. Där huvudmannen icke är en kommun, äger pensionsanstalten bestämma betalningstiden kortare än 30 år och att fordra säkerhet för annuiteternas riktiga inbetalning.

4. När pensionsunderlagen höjas för en befattning, som redan är förenad med pensionsrätt, och höjningen skall gälla även för den, som då innehar befattningen, skall huvudmannen erlägga en engångsavgift, i fråga om vilken bestämmelserna i mom. 1—3 skola i tillämpliga delar gälla. Dock erlägger huvudmannen icke någon engångsavgift, där höjningen sker i följd av en av statsmakterna beslutad lönereglering.

Sakkunnigas motivering.

Ur de sakkunnigas motivering må följande anföras:

Bestämmelserna i § 6 avse att göra det möjligt att förbättra deras pensionsrätt, som efter att hava tjänstgjort i befattning utan pensionsrätt slutligen få sådan rätt. Om t. ex. en teckningslärarbefattning regleras av huvudmannen och förenas med pensionsrätt, kan pensionsanstalten enligt § 6, på framställning av huvudmannen, giva reglementet retroaktiv giltighet för befattningshavaren. Han får då enligt kap. II §§ 4 och 6 i de sakkunnigas reglementsförslag räkna tjänstår i denna befattning ej blott för tiden efter regleringen utan även för den tid han innehaft den dessförinnan. Dock fordras härför, att tjänstgöringens art och om-

fattning under den föregående tiden skall hava varit jämförlig med vad den är efter regleringen.

Det är att märka, att i befattning, som varit delaktig i understödsanstalten, tjänstår räknas, utan att reglementet behöver erhålla retroaktiv giltighet för befattningens innehavare (se kap. II §§ 4 och 6 i förslaget).

När reglementet fått retroaktiv giltighet för en befattningshavare måste pensionsanstalten erhålla ersättning för den försäkringsfond, som den skulle hava samlat, om avgifter erlagts för honom under den föregående tiden. Enligt kap. I § 9 skall huvudmannen lämna denna ersättning, med rätt att i sin ordning av befattningshavaren genom löneavdrag uttaga ersättning för den del av fonden, som svarar mot de avgifter denne skulle hava erlagt.

Men då dessa löneavdrag skulle kunna bliva alltför betungande för befattningshavaren, om han har endast kort tid kvar till pensionsåldern, skall pensionsanstalten kunna befria honom helt eller delvis från löneavdragen. Då minskas huvudmannens avgift med motsvarande belopp, och även befattningshavarens pensionsrätt minskas på det sätt, som försäkringstekniskt motsvarar engångsavgiftens minskning.

Efter samma principer, som sålunda gälla för beräkning av engångsavgift, när reglementet fått retroaktiv giltighet för en befattningshavare, skall engångsavgift beräknas, när huvudman begagnat sin rätt att (jfr kap. IV § 3 mom. 3 i förslaget) höja pensionsunderlagen och höjningen skall gälla även för dåvarande befattningshavare, ej blott för deras efterträdare. Däremot erlägges icke någon engångsavgift, om pensionsunderlagen höjas i samband med en av statsmakterna beslutad löneförhöjning. Så skedde icke vid den höjning av pensionsunderlagen i pensionsinrättningen, som föranleddes av 1918 års lönereglering. Att begära engångsavgifter av skoldistrikten för höjningen av småskollärarnas pensionsunderlag synes även vara uteslutet.

Departementschefen.

Vad de sakkunniga här föreslå finner jag vara synnerligen välbetänkt. Det är alltid svårt att vid en pensionsreglering bereda dem, som då äro anställda, en skälig pension. Här giva de sakkunniga nu fasta regler för hur det skall tillgå, när det icke gäller statens egna befattningshavare, i fråga om vilka statsmakterna få fatta beslut i annan ordning. Kostnaden lägges som sig bör på huvudmannen och befattningshavaren. Huvudmannen kan dock åläggas att bestrida denna kostnad, endast om han själv gjort framställning om sådan pensionsförbättring. Och befattningshavaren kan befrias från sin andel av kostnaden, mot det att hans pensionsrätt i motsvarande mån minskas.

Att engångsavgift nu icke kan åläggas skoldistrikten för höjningen av småskollärarnas pensionsunderlag, synes även mig självfallet. När statsmakterna besluta en lönereglering, bör givetvis tagas i övervägande vilken höjning av pensionsunderlagen, som i samband därmed bör beviljas, och villkoren därför bestämmas. För detta fall böra därför, så-

som de sakkunniga även föreslå, reglementets bestämmelser angående engångsavgifter icke vara bindande.

Uppbörden av pensionsavgifter.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå vidare:

Kap. I § 8. 1. När medel till avlöning åt befattningshavare i statens tjänst utanordnas, skall den pensionsavgift avdragas, som belöper på den tid, som avlöningen avser.

När statsbidrag utanordnas till huvudman, skola, på sätt närmare bestämmes i författningen angående sådant statsbidrag, de pensionsavgifter avdragas, som för huvudmannen och befattningshavarna belöpa på den tid, som statsbidraget avser.

Det åligger vederbörande myndighet att lämna pensionsanstalten uppgift om det antal befattningar av olika slag, för vilka dylikt avdrag gjorts av pensionsavgifter för viss månad under föregående år. Pensionsanstalten äger att i statskontoret rekvirera det belopp, vartill de avdragna pensionsavgifterna enligt dessa uppgifter av myndigheterna kunna beräknas ungefärligen uppgå under föregående år.

2. De pensionsavgifter, som icke enligt mom. 1 avdragas från avlöning eller statsbidrag, skola av huvudmannen inbetalas i den ordning, som pensionsanstaltens styrelse bestämmer.

Sakkunnigas motivering.

Till motivering av sitt förslag anföra de sakkunniga:

Pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning för folkskollärartjänster uppbäras för närvarande i den ordning, att pensionsinrättningen tillställer vederbörande länsstyrelser specificerade uppgifter å avgifter för samtliga inom respektive skoldistrikt inrättade ordinarie folkskollärartjänster, med ledning av vilka uppgifter länsstyrelserna avdraga pensionsavgifterna vid utanordnande av statsbidrag. Enahanda förfaringssätt tillämpas med avseende å pensionsavgifter för lärartjänster vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Med stöd av summariska förteckningar, som utgöra sammandrag av ovannämnda specificerade uppgifter, rekvirerar pensionsinrättningen direkt hos statskontoret sammanlagda beloppet av pensionsavgifterna.

Pensionsavgifter för lärartjänster vid enskilda läroanstalter rekvirerar pensionsinrättningen direkt hos vederbörande läroanstalt.

Avgifter till småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, utgörande 18 kronor för år för varje lärare, erläggas sålunda att, utan någon föregående underrättelse från anstaltens sida, avgiften avdrages vid utanordnande av statsbidraget till lärarens avlöning, varefter de avdragna avgifterna i räkenskapen redovisas till statskontoret.

Den nuvarande ordningen för uppbörd av pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning hava vi ansett böra bibehållas allenast i de fall, då huvudmannen icke äger uppbära statsbidrag, alltså t. ex. för enskilda läroanstalter, som icke äro statsunderstödda. Där lär näppeligen något annat system kunna användas. I alla andra fall hava vi funnit oss böra föreslå en anordning, som i viss mån överensstämmer med det för närvarande tillämpade tillvägagångssättet för

uppbörd av avgifter till småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt och för övrigt torde tillämpas vid tjänstepensionering i allmänhet. Pensionsinrättningens nuvarande befattning med särskild debitering av pensionsavgift för varje särskild tjänst — vilket förutsätter förandet av liggare över alla tjänster — synes så mycket hellre böra upphöra, som enligt vårt förslag skola i pensionsanstalten inrymmas ej blott såsom förut ordinarie folkskollärare utan jämväl den ännu talrikare lärarkår, som hittills varit delaktig i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt.

Enligt vårt förslag skola, när statsbidrag utgår till huvudmannen, befattningshavarnas och huvudmannens avgifter avdragas vid statsbidragets utanordnande.

I fråga om lärare vid folk- och småskolor kan detta ske på följande sätt.

En ordinarie manlig folkskollärares minimilön är 2,100 kronor i första lönegraden och 3 ålderstillägg à 300 kronor. Hans pensionsavgift är enligt kap. IV § 11 175 kronor. Alltså är den nettolön, som utbetalas till honom, 1,925 kronor jämte intjänade ålderstillägg. Vid lönens utbetalande räknas endast med nettobeloppet, all debitering av pensionsavgifter bortfaller.

Statsbidraget till sådan lärares avlöning är nu 1,890 kronor i första lönegraden jämte intjänade ålderstillägg. Skall nu pensionsavgiften avdragas, blir det nettostatsbidrag, som kommer till utbetalning, 1,715 kronor jämte intjänade ålderstillägg. Det är endast detta statsbidrag, som rekvireras.

På samma sätt förfares i fråga om övriga lärare vid folk- och småskolor. Ingen annan ändring i nu gällande bestämmelser angående rekvisition och utanordning av statsbidrag till deras löner behöver göras än den, att statsbidragets bruttobelopp för år (nuvarande statsbidrag) skall ersättas av dess nettobelopp för år (nuvarande statsbidrag minskat med den årliga pensionsavgiften). Denna ändring medför tydligen icke något ökat besvär varken för skoldistrikten eller för länsstyrelserna.

Emellertid finns det fall, då vid lärares tjänstledighet pensionsavgifter skola erläggas för befattningshavare och vikarier, men statsbidrag icke utgår till deras avlöning. För sådana fall bör i författningen angående statsbidraget föreskrivas skyldighet för skoldistrikt att lämna uppgift till länsstyrelsen om pensionsavgifternas belopp och för länsstyrelsen att vid statsbidragets utanordnande avdraga detta belopp. Det bör givetvis åligga folkskolinspektören att, när han har att yttra sig om statsbidrags utgående, vitsorda riktigheten även av de i dessa fall uppgivna pensionsavgifterna.

Vidare är att märka, att om skoldistrikt begagnat sig av möjligheten att enligt kap. IV § 3 mom. 3 bereda sina lärare högre pensionsrätt än den som svarar mot minimiårsavlöningarna, statsbidragets bruttobelopp skall minskas med de pensionsavgifter, som svara mot den höjda pensionsrätten.

Till underlättande av skoldistriktens rekvisitioner och länsstyrelsernas kontroll av dem bör till förordningen om statsbidrag till folkskollärarnas avlöning fogas en tablå, som visar statsbidragens nettobelopp för olika befattningar, när pensionsrätten motsvarar minimiårsavlöningen. Och när för ett skoldistrikt pensionsrätten är högre, bör pensionsanstalten tillställa såväl skoldistriktet som länsstyrelsen en

tablå över statsbidragens nettobelopp, sådana de då skola beräknas. Dessa tablåer böra lämpligen angiva statsbidragens nettobelopp icke blott för år utan även för månad och dag.

Pensionsanstalten bör även tillställa skoldistrikten och länsstyrelserna tablåer över befattningshavarnas pensionsavgifter (beräknade för år, månad och dag) för minimipensioner samt över befattningshavares och skoldistrikts tilläggsavgifter, där pensionsunderlagen höjts. Dessa tablåer komma till användning endast i ovan omförmälda fall, då pensionsavgifter skola erläggas, utan att statsbidrag utgår till befattningshavares avlöning.

Slutligen torde det vara lämpligt, att pensionsanstalten tillställer skoldistrikten tablå över nettoavlöningen för befattningar av olika slag.

Vad nu sagts äger i huvudsak tillämpning även på högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Men där kan det relativt oftare förekomma, att pensionsavgifter skola erläggas för och av befattningshavare, till vilkas avlöning statsbidrag icke utgår.

Det belopp, varmed statsbidraget till skoldistrikten, högre folkskolor och kommunala mellanskolor minskats genom denna avräkning av pensionsavgifterna, bör sedan tillföras pensionsanstalten. Skulle detta göras fullt exakt, skulle det vålla mycket arbete och stor kostnad. Men då pensionsanstalten är en statens inrättning, är det tydligen icke av nöden, att detta överförande av pensionsavgifterna göres noggrannare, än som kan behövas för att statens kostnader för pensioneringen må bliva approximativt kända. Skulle något mer eller något mindre än de avräknade pensionsavgifternas sammanlagda belopp komma att tillföras pensionsanstalten, medför det endast, att statens kostnader för pensioneringen bliva något för lågt eller något för högt uppskattade, och statens kostnader för lärarnas avlöning bliva i motsvarande grad för högt eller för lågt uppskattade.

För att få en ungefärlig uppskattning av de avräknade pensionsavgifternas sammanlagda belopp är det nog, att länsstyrelserna lämna pensionsanstalten uppgift en gång om året om antalet befattningar av olika slag, som funnos vid viss tidpunkt t. ex. vid årets början, en uppgift som med lätthet kan lämnas på grund av rekvisitionerna av statsbidragen. På grundval av dessa uppgifter beräknar därefter pensionsanstalten årsavgifternas summa för alla befattningarna (se avd. IV i motiveringen) och rekvirerar beloppet i statskontoret. Beloppet påföres därpå vederbörande anslag till statsbidrag till de olika skolarterna.

Om man jämför det arbete, som det nya uppbördssättet kommer att medföra, med det, som det nu i folkskollärarnas pensionsinrättning brukliga medför, torde det ligga i öppen dag, att en betydlig arbetsbesparing vinnes genom denna reform. Skoldistrikten befrias från att lämna de nu fordrade årliga uppgifterna till pensionsantalten angående lärarnas namn, födelseår m. m. Och pensionsanstalten befrias från att granska dessa uppgifter och att med ledning av dem uppgöra debiteringslängder för alla de olika skoldistrikten, ett arbete som redan nu drar betydliga kostnader, men skulle göra det ännu mycket mera, om även alla småskollärare m. fl. skulle på samma sätt behandlas.

Det må påpekas, att vad vi nu föreslagit medför samma förenkling för anstalten, huvudmännen och länsstyrelserna, som om befattningshavare och huvudman befriats från avgifter (utom under tjänstledighet), utan att dock statens kostnad för pensioneringen ökas.

I sitt utlåtande har statskontoret i nu förevarande avseende anfört: Statskontoret.

I anledning av de i denna § intagna föreskrifter angående förfaringssättet vid utanordnande av statsbidrag till huvudman vill statskontoret ifrågasätta, huruvida icke hellre än att, såsom av de sakkunniga föreslagits, pensionsanstalten i statskontoret rekvirerar det belopp, vartill de avdragna pensionsavgifterna kunna beräknas ungefärligen uppgå under föregående år, i stället vederbörande myndighet för varje månad till pensionsanstalten bör insända de pensionsavgifter, som innehållits å statsbidraget, med angivande av antalet av de befattningshavare, som det sålunda inlevererade avgiftsbeloppet avser. Detta förfaringssätt skulle stå i ungefärlig överensstämmelse med det, som nu användes i fråga om pensionsavgifter, vilka ingå till civilstatens änke- och pupillkassa.

Det är ett genomgående drag i de sakkunnigas förslag, att de söka nedbringa så långt som möjligt anstaltens arbete och kostnad för registrering, debitering och uppbörd av avgifter samt bokföring. Anstalten skall, frånsett vissa undantag, icke föra någon matrikel över befattningshavarna och icke debitera vare sig dem eller huvudmännen avgifter. I stället skall den, som utbetalar statsbidraget till huvudmannen, innehålla avgifternas summa och i sin redovisning till statskontoret endast upptaga det utbetalda statsbidraget. Anstalten skall äga att hos statskontoret rekvirera det belopp, som ungefärligen motsvarar de innehållna avgifternas summa, varefter statskontoret för beloppet på det statsbidragskonto, av vilket avgifterna avdragits. Det sätt, på vilket detta belopp skall beräknas av anstalten, kommer visserligen att medföra, att det ej kan bliva exakt lika med de avdragna avgifternas summa, varigenom sålunda statsbidraget till huvudmannen kan komma att i räkenskaperna bliva något högre eller lägre än det varit. Men skillnaden kan ej bliva så stor, att det skulle löna sig att söka beräkna beloppet exakt. Det är så mycket mindre skäl att nedlägga arbete och kostnad på en mera noggrann beräkning, som man dock måste, såsom även nu sker i fråga om folkskollärarnas pensionsinrättning, nöja sig med en approximativ beräkning av statens egna pensionsavgifter. Departementschefen.

Statskontoret ifrågasätter, att vederbörande myndighet bör för varje månad till pensionsanstalten insända de pensionsavgifter, som innehållits å statsbidraget.

Denna förändring av uppbörden skulle medföra en väsentlig ökning av arbetet och kostnaden, i synnerhet vad beträffar de viktigaste, synnerligen talrika grupperna: folk- och småskollärare. Enligt löneförfattningen skall avlöningen utbetalas månadsvis och därvid pensionsavgiften avdragas. Då en manlig folkskollärares lön är 2,100 kronor jämte intjänade ålderstillägg och pensionsavgiften är 175 kronor, så är alltså nettolönen 1,925 kronor jämte intjänade ålderstillägg. Efter denna nettoårslön beräknas lönen per månad och dag. Enligt författningen om statsbidrag till folkskollärares löner skall statsbidraget i regel utbetalas före november månads utgång och därvid, enligt vad de sakkunniga föreslå, pensionsavgiften avdragas. Då statsbidraget är 1,890 kronor jämte intjänade ålderstillägg och pensionsavgiften 175 kronor, är alltså nettobidraget 1,715 kronor jämte intjänade ålderstillägg, efter vilket årsbelopp statsbidraget per månad och dag beräknas. Huvudmannen har alltså att vid lönens utbetalande endast taga hänsyn till nettolönen, som ju beräknas för månad och dag lika lätt som bruttolönen. Och länsstyrelsen har att vid statsbidragets utanordnande endast räkna med statsbidragets netto. I intetdera fallet beräknas pensionsavgiftens belopp. För huvudmän och länsstyrelser innebär detta samma förenkling, som om lönerna och statsbidragen nedsatts till sina nettobelopp och pensionsavgifterna borttagits.

Skulle däremot länsstyrelserna lämna pensionsanstalten uppgift om de avdragna pensionsavgifterna, fordrades det, att länsstyrelserna eller huvudmännen beräknade både brutto- och nettobeloppen av statsbidraget, alltså dubbelt arbete. Därtill komme redovisningarna till anstalten.

Statskontoret anför, att detta sätt för uppbörden tillämpas i fråga om avgifter till civilstatens änke- och pupillkassa. Där torde det ej vara möjligt att förfara enklare, så länge det nu tillämpade systemet med individuellt beräknade avgifter användes. Om, såsom de sakkunniga för pensionsväsendets centralisering föreslagit, även i den kassan lika enkla regler för avgifterna införas som nu för folkskollärarna, så blir det även där möjligt att vid rekvisition av löner räkna blott med nettolönerna, utan att uppgiva hur stora de avdragna pensionsavgifterna äro.

Då de sakkunnigas förslag tydligen innebär avsevärd besparing genom minskade förvaltningskostnader och betydande lättnad för huvudmännen genom minskad uppgiftsskyldighet till anstalten och då det står i principiell överensstämmelse med vad som tillämpas i fråga om tjänstepensionsavgift för statens egna befattningshavare, tillstyrker jag förslaget.

De sakkunniga föreslå ytterligare:

Pensionernas utbetalande.

Sakkunnigas förslag.

Kap. I § 14. Pension utbetalas månadsvis med allmänna posten, dock att, om pensionsbeloppet icke uppgår till 60 kronor, den utbetalas kvartalsvis i varje kvartals sista månad.

Om pensionen icke uppgår till 12 kronor, må styrelsen medgiva, att den utbytes mot en ersättning en gång för alla med ett belopp, som motsvarar pensionens kapitalvärde.

Vid tjänstepensions utbetalande avdrages den familjepensionsavgift, som pensionstagaren må hava att erlägga.

Pensionsanstaltens styrelse äger att giva de föreskrifter, som erfordras för att förhindra, att pension utbetalas till obehörig person.

Departementschefen.

Hittills utbetalas pensionerna kvartalsvis i mars juni, september och december. Då numera folkskollärarnas löner utbetalas månadsvis, finner jag i likhet med de sakkunniga lämpligt, att så även i regel sker med deras och de efterlevandes pensioner. Att pension, som understiger 60 kronor, utbetalas kvartalsvis och att pension, som understiger 12 kronor, må utbytas mot en ersättning en gång för alla överensstämmer med lagen om allmän pensionsförsäkring.

De sakkunniga föreslå vidare:

Anstaltens medelplacering.

Sakkunnigas förslag.

Kap. I § 4. I den mån till anstalten inflytande medel icke åtgå till bestridande av dess utgifter, äger styrelsen att lämna lån till skoldistrikt eller skolområde för uppförande av skolhus.

Vad som icke placeras på detta sätt skall överlämnas till riksgäldskontoret som lån mot ränta, som bestämmes av riksgäldsfullmäktige med hänsyn tagen till den effektiva medelräntefoten för under senaste fem år upptagna fasta statslån.

Sakkunnigas motivering.

Till stöd för detta sitt förslag hava de sakkunniga anfört:

För närvarande äro ifrågavarande anstalters fonder företrädesvis placerade hos andra låntagare än staten. Sitt förslag, att de företrädesvis skola placeras som lån i riksgäldskontoret, motivera de sakkunniga därmed att det synes olämpligt, att statens ena organ, pensionsanstalten, utbjuder lån åt andra låntagare på samma gång som statens andra organ, riksgäldskontoret, måste upptaga lån. De framhålla emellertid, att denna anordning endast minskar statens behov av att anlita lånemarknaden men icke den utgiftssumma, som bör täckas annorlunda än genom lån. Till sådana utgifter böra alltid räknas såväl statens årliga pensionsavgifter som statens ränta på sitt lån i anstalten.

Departementschefen.

Att anstaltens fond företrädesvis placeras som lån till staten, finner jag vara en naturlig konsekvens av att anstalten är statens. Men en nödvändig förutsättning bör, såsom de sakkunniga påpeka, vara, att statens årliga pensionsavgifter och räntan på statens lån i anstalten

räknas till de utgifter, som böra täckas annorlunda än genom lån. Ett motsatt förfarande skulle göra anstaltens fondbildning illusorisk.

Jag biträder de sakkunnigas förslag, att pensionsanstalten tillsvidare må liksom hittills lämna lån till skoldistrikt eller skolområde för uppförande av skolhus. Storleken av det belopp, som så må placeras, torde böra bestämmas av riksdagen.

Användningen av anstaltens överskott.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. I § 10. Om det efter försäkringsteknisk beräkning av pensionsanstaltens försäkringsfond befinnes, att det uppkommit överskott på pensionsanstaltens verksamhet, skall detta avsättas till en reservfond, som icke må användas till annat än täckande av brist eller till förbättring av befattningshavares pensionsrätt eller av utgående pensioner. Sådan förbättring må dock icke ske, med mindre Konungen efter inhämtande av riksdagens samtycke medgivit det.

Departementschefen.

De försäkringstekniska grunder, som tillämpas vid beräkning av pensionsavgifter och försäkringsfond, böra tydligen vara försiktigt valda, så att det är sannolikare, att det skall uppstå överskott än brist. Om då, såsom i fråga om familjepensioneringen är fallet, hela avgiften erlägges av befattningshavaren genom avdrag på lönen, synes det vara rättvist och billigt, att hela det överskott, som ej behöver reserveras som säkerhetsfond, användes till förbättring av pensionsvillkoren. Detsamma gäller även i fråga om tjänstepensioneringen, om vid avlöningens bestämmande hänsyn tagits till det bidrag, som staten eller huvudmannen lämnar till pensionsavgiften. I så fall är det nämligen i realiteten befattningshavaren, som erlägger hela avgiften, fastän det formellt icke är det. Jag biträder därför de sakkunnigas förslag om reservfondens användning.

C. De föreslagna pensionsbestämmelserna.

1. Folkskollärarnas m. fl:s tjänstepensionering.

Då jag nu övergår att yttra mig angående folkskollärarnas m. fl. tjänstepensionering, vill jag till en början uppehålla mig vid frågan om vilka lärargrupper, som böra hava rättighet och skyldighet att för sin tjänstepensionering tillhöra anstalten. *Tjänstepensioneringens omfattning.*

I första hand har jag då att i korthet angiva nu gällande ordning i detta avseende. *Nu gällande bestämmelser.*

Reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning angiver efter de genom kungörelse den 6 december 1918 (n:r 1092) däri vidtagna förändringarna såsom delägare i pensionsinrättningen ordinarie lärare vid egentliga folkskolor, vid högre folkskolor och vid kommunala mellanskolor. Såsom av den lämnade historiken framgår, hava emellertid jämväl andra lärargrupper vunnit inträde i inrättningen. Sålunda har rätt till delaktighet i densamma tillerkänts folkskoleseminariernas övningsskollärare, ordinarie lärare vid statens småskoleseminarier, lärare vid småskoleseminarium, som uppehålles av landsting eller av stad, som icke deltager i landsting, under förutsättning att statsbidrag utgår till lärarens avlöning som till ordinarie folkskollärare, vidare sådana lärare vid nomadskolor, som avlagt folkskollärarexamen, varjämte på grund av särskilda ansökningar inträde beviljats lärare vid av landsting underhållna skyddshem ävensom lärare vid åtskilliga enskilda skolor.

Delaktighet i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt tillkommer i första rummet lärare vid småskolor, lärare vid mindre folkskolor samt icke ordinarie lärare vid folkskolor ävensom sådana vid de till den allmänna folkundervisningen hörande skolorna anställda lärare i slöjd, som erhålla minst samma avlöning, som författningsenligt tillkommer småskollärarinnor. Även med småskollärare i fråga om utbildning och avlöning jämförliga lärare vid nomadskolor, småskoleseminarier och skyddshem hava erhållit rätt till inträde i anstalten. Sådan rätt kan ock enligt gällande reglemente tillerkännas lärare vid sådana

av enskilda underhållna skolor, vilka tjäna samma ändamål som med statsmedel understödda och i reglementet omförmälda, till den allmänna folkundervisningen hörande skolor.

Förslag av lärarlönenämnden om pensionsrätt för övningslärare.

Lärarlönenämnden har i sitt den 31 oktober 1914 avgivna betänkande föreslagit, att vid folkskola, högre folkskola och kommunal mellanskola anställd lärare i ett eller flera av ämnena teckning, gymnastik, sång, huslig ekonomi och slöjd måtte kunna vinna delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning, såvida med tjänsten vore förenad skyldighet att meddela undervisning minst 24 timmar i veckan under 8 månader om året och under förutsättning att nämnda lärares slutavlöning uppginge till vissa av nämnden angivna minimibelopp, växlande mellan 1,000 och 1,500 kronor förutom bostad och bränsle.

Folkskolöverstyrelsen har i allt väsentligt tillstyrkt detta nämndens förslag men på samma gång framhållit, att lärarnas såväl avlöning som rättsliga ställning borde garanteras genom beslut av kyrkostämma eller stadsfullmäktige.

Direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning har däremot icke ansett sig kunna förorda nämndens förslag och som skäl härför anfört, att en lönereglering enligt dess mening borde föregå pensionsregleringen. Ej heller löneregleringskommittén har i sitt över nämndens betänkande avgivna utlåtande kunnat ansluta sig till förslaget under de förhållanden, som rådde vid utlåtandets avgivande. Tvivelsutan syftar också kommittén på den felande löneregleringen.

Sakkunnigas förslag och motivering.

Sakkunnigas förslag angående de befattningshavare, vilka rättighet och skyldighet att för sin tjänstepensionering tillhöra pensionsanstalten skulle tillkomma, återfinnes i kap. IV § 1 av reglementsförslaget. Denna § lyder:

De rättigheter och skyldigheter, som stadgas i kap. I, II och III samt i detta kapitel, tillkomma nedan angivna befattningshavare:

a) lärare vid folkskola eller nomadskola,

b) lärare vid högre folkskola eller kommunal mellanskola,

c) övningsskollärare vid statens folkskoleseminarium ävensom lärare vid statens småskoleseminarium eller vid småskoleseminarium, som underhålles av landsting eller av stad, som icke deltager i landsting,

d) lärare vid skyddshem, vilket åtnjuter statsbidrag,

e) lärare vid enskild läroanstalt, som enligt skolöverstyrelsens beprövande tjänar samma ändamål som folkskola eller småskoleseminarium eller skyddshem.

Undantagna äro dock:

f) extra ordinarie eller på viss tid, ej överstigande ett läsår, anställd lärare, som ej har minst 20 undervisningstimmar i veckan,

g) vikarie a med pensionsrätt förenad befattning, därest han tjänstgör kortare tid än en läsmånad eller hans tjänstgöringsskyldighet understiger hälften av den för befattningens innehavare fastställda.

Där enligt kap. I § 8 för befattnings förenande med pensionsrätt för innehavaren fordras dess reglering av huvudmannen, skall regleringen godkännas av vederbörande skolöverstyrelse.

Som synes, äro de lärargrupper, vilka upptagits, i regel sådana, som redan äga pensionsrätt antingen i folkskollärarnas pensionsinrättning eller i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt.

Det är att märka, att med folkskola betecknas både egentlig folkskola, mindre folkskola och småskola.

De i punkterna f) och g) angivna undantagen innebära, att det stora flertalet extra ordinarie lärare ävensom vikarierande lärare erhålla pensionsrätt. Angående dessa lärares upptagande i anstalten yttra de sakkunniga:

I fråga om de extra ordinarie och på viss tid anställda lärarna samt vikarierna hava vi hyst en viss tvekan om lämpligheten att sålunda giva vissa av dem pensionsrätt. Lärarlönenämnden har för sin del icke upptagit dem i sitt förslag. Vi hava dock stannat vid att föreslå, att de böra tillhöra pensionsanstalten. Ett viktigt skäl härför har varit, att det stora flertalet av de lärare, som här avses, nämligen sådana som äro anställda vid folkskolan, för närvarande äga rätt till understöd från småskollärarnas m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Det skulle alltså bliva fråga om att beröva dem en rätt, som redan tillkommer dem. Vidare må erinras om att riksdagen helt nyligen beviljat pensionsförmåner åt vissa vid de affärsdrivande verken anställda icke ordinarie befattningshavare, vadan utvecklingen synes gå i den riktningen, att pensionsrätten utsträckes även till dem, som äga en mindre fast anställning.

Den viktigaste synpunkten bör dock givetvis vara, om den ifrågasatta anordningen i och för sig kan anses ändamålsenlig. Då de flesta av nu ifrågavarande lärare bliva ordinarie, innan de uppnå pensionsåldern, få de sålunda i regel icke någon fördel av att hava rätt till tjänstepension annat än i det fall, att de drabbas av sjukdom eller invaliditet, medan de ännu äro obefordrade. Av större betydelse blir rätten till familjepension, fastän det givetvis även här blir blott sällan, som pensionsanstalten kommer att anlitas, innan dessa lärare fått ordinarie anställning. Men båda de fall, som här berörts, äro ju, vare sig det nu gäller sjuka lärare eller änkor och barn, så behjärtansvärda, att övervägande skäl synas tala för att pensionsrätt bör tillkomma även de lärare, som nu äro i fråga. Vad kostnaden beträffar äro de avgifter vi föreslå för dessa lärare sådana, att det icke torde uppstå någon ökad kostnad för staten genom dessa lärares medtagande.

Då de sakkunniga i sitt förslag icke begränsat pensionsrätten till ämneslärare, hava de tydligen ansett, att pensioneringen skulle avse jämväl övningslärare. För denna sin ståndpunkt anföra de sakkunniga,

efter att hava redogjort för lärarlönenämndens förslag och folkskolöverstyrelsens, direktionens över pensionsinrättningen samt lönereglerings-kommitténs däröver avgivna yttranden, följande motivering:

Vi finna önskemålet om beredande av pension åt övningslärarna synnerligen behjärtansvärt. De undervisningsämnen, det här gäller, tillerkännas samtliga i vår tid stor betydelse. I många fall kan det givetvis vara till fördel, att undervisningen i dessa ämnen även i nu ifrågavarande läroanstalter ombesörjes av särskilda för ändamålet utbildade lärare. Men för att en god rekrytering skall vinnas, är det tydligen av synnerlig vikt, att lärarna kunna känna den trygghet för ålderdomen, som en ordnad pensionering innebär.

De sakkunniga framhålla emellertid, att de dela den meningen, att, innan pensionsrätt beviljas, de förhållanden, som avse vederbörande befattningshavares avlöning, behörighet, tjänstgöringsskyldighet och rättsliga ställning, böra vara på lämpligt sätt ordnade. Då detta icke kan väntas inom den närmaste tiden ske genom en allmän av statsmakterna genomförd reglering, förorda de sakkunniga i stället för varje särskilt fall en individuell av vederbörande skolöverstyrelse godkänd reglering. Bestämmelserna härutinnan återfinnas i reglementsförslagets kap. I § 5, som har följande avfattning:

Där för befattning, som i detta reglemente nämnes, minimiårsavlöning icke fastställts i författning, är reglementet icke gällande för densamma, med mindre den, på sätt nedan sägs, reglerats av huvudmannen och pensionsanstalten bifallit huvudmannens framställning om befattningens förenande med pensionsrätt för innehavaren.

Sådan framställning skall beviljas under förutsättning:

a) att regleringen avser behörighetsvillkor, den ordning i vilken befattningens innehavare tillsättes och entledigas, tjänstgöringens art och omfattning samt minimiavlöning,

b) att regleringen godkänts av den myndighet, som angives i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna,

c) att sådan godkänd reglering genomförts beträffande alla de befattningar av samma slag hos huvudmannen, som enligt vederbörande myndighets beprövande lämpligen böra regleras, samt

d) att samtliga sålunda reglerade befattningar av huvudmannen anmälas för erhållande av pensionsrätt.

Den för anordningen anförda motiveringen lyder:

Vi anse, att de förhållanden, som avse befattningshavares behörighet, tjänstgöringsskyldighet, avlöning och rättsliga ställning, böra vara på lämpligt sätt ordnade, innan pensionsrätt beviljas. Om befattningens minimiårsavlöning fastställts i författning, äro nämnda förhållanden ordnade genom en allmän reglering av alla befattningar av samma slag. Men även då så ej skett, anse vi det avsedda

syftet kunna i vissa fall uppnås genom en individuell reglering av varje särskild huvudmans befattningar. De bestämmelser, som här meddelas om dylik reglering, komma att få betydelse i fråga om övningslärarbefattningar vid folkskolor samt lärarbefattningar vid enskilda läroanstalter och skyddshem.

Med avseende på dylik reglering må först betonas, att någon förpliktelse att genomföra sådan reglering icke skall föreligga, utan det skall bero på huvudmans fria vilja att söka pensionsrätt och alltså underkasta sig den som villkor därför uppställda regleringen. Å andra sidan skall ej sådan reglering i och för sig medföra pensionsrätt, utan avgörandet i detta avseende skall ligga hos pensionsanstaltens styrelse, sedan regleringen blivit godkänd av vederbörande statsmyndighet, under vars inseende befattningen står, alltså i fråga om lärarbefattningar av vederbörande skolöverstyrelse. Därigenom att regleringen skall godkännas av central myndighet, bör vinnas, att för de olika regleringarna komma att, så långt detta är lämpligt, tillämpas enhetliga principer.

En reglering skall avse befattningshavarens behörighet, tillsättning och entledigande, tjänstgöringsskyldighet och avlöning. Därigenom att regleringen göres så fullständig, böra garantier kunna vinnas för att befattningarna erhålla den fasthet och stadga, som erfordras för att de skola kunna förenas med pensionsrätt.

Vidare innebär vårt förslag, att regleringen skall omfatta samtliga de befattningar hos huvudmannen i fråga, som enligt vederbörande myndighets (skolöverstyrelses) beprövande böra regleras, samt att samtliga sålunda reglerade befattningar skola anmälas till delaktighet i pensionsanstalten. En sådan anordning har synts oss påkallad, för att så många befattningshavare som möjligt må få del av pensionsförmånerna. Och när en befattning reglerats, så att den kan anmälas för beredande av pensionsrätt, medför uppskov med anmälan förlust för pensionsanstalten av avgifter, något som bör förekommas.

Departementschefen.

De lärargrupper, vilka pensioneringen enligt de sakkunnigas förslag skulle omfatta, äro i det hela taget desamma, som för närvarande äro tillförsäkrade pensionsrätt antingen i folkskollärarnas pensionsinrättning eller i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, ehuru de långt ifrån alla omnämnas i vederbörande reglementen utan i stället hava tillerkänts pensionsrätt genom särskilda fristående kungörelser. Det måste anses som en given fördel, att i själva reglementet såvitt möjligt angivas alla de befattningshavare, vilka de i reglementet angivna skyldigheterna och rättigheterna skola tillkomma.

I fråga om de upptagna befattningshavarna anser jag mig behöva uttala mig något närmare endast beträffande dels de icke ordinarie lärarna, dels bland dessa särskilt övningslärarna.

Att pensionsrätt skulle beredas även åt icke ordinarie befattningshavare innebär icke någon nyhet, då det gäller lärare vid folk- och småskolor. Vad angår de olika lärarkategorier, som bruka räknas till småskollärarkåren, nämligen lärare vid småskola, lärare vid mindre folk-

skola och biträdande lärare vid folkskola, har ända till senaste tid icke någon uppdelning av dem i ordinarie och icke ordinarie varit genomförd. Det är först genom kungörelsen den 16 september 1918 som en sådan åtskillnad gjorts i fråga om lärare vid småskola; beträffande de båda andra grupperna saknas alltjämt en dylik åtskillnad. Följden har blivit, att samtliga dessa lärare med undantag av mera tillfälliga vikarier varit delaktiga i ålderdomsunderstödsanstalten. Men delaktighet i denna har bland lärare vid de egentliga folkskolorna tillkommit icke blott de så kallade biträdande lärarna utan även övriga icke ordinarie lärare med undantag av vikarier för tjänstlediga lärare, alltså jämväl lärare med folkskollärarexamen. Visserligen har beträffande vissa andra lärargrupper, t. ex. lärare vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor, pensionsrätten begränsats till de ordinarie lärarna, men de lärare, för vilka en sådan åtskillnad gjorts, utgöra ett försvinnande fåtal i jämförelse med det stora antalet vid folk- och småskolor anställda lärare. Den av de sakkunniga föreslagna anordningen innebär alltså endast i ringa mån en avvikelse från hittills gällande förhållanden. En betydligt större sådan skulle uppstå, om skyldighet att tillhöra pensionsanstalten blott skulle tillkomma ordinarie eller med dem närmast jämförliga lärare.

Jag behöver icke närmare gå in på de skäl, som av de sakkunniga anförts för att pensioneringen bör erhålla en så vidsträckt omfattning, som av dem i förevarande hänseende föreslagits. De synas mig i det hela taget vara avgörande. Jag vill blott särskilt påpeka en omständighet. Om icke den till tjänstepensioneringen knutna familjepensioneringen kommer att omfatta även de icke ordinarie, skulle, såsom de sakkunnigas kostnadsberäkningar giva vid handen, familjepensionsavgiften icke kunna bibehållas vid samma procenttal som förut, utan behöva höjas, enär en högre inträdesålder i sådant fall måste beräknas. Det synes mig vara en synnerlig fördel, om en sådan tydligen mycket ovälkommen höjning kan undvikas. För befattningshavaren uppväges ju den omständigheten, att avgift i regel kommer att erläggas något år tidigare, därav, att avgiften under hela den tid den skall erläggas blir mindre. Det bör ej heller förbises, att därigenom att de icke ordinarie lärarna också komma med inträdesåldern blir mera likformig, varför beräkningarna kunna göras med större säkerhet.

En utökning av pensioneringens omfattning ligger tydligen däri, att möjlighet att erhålla pension skulle beredas åt samtliga grupper av övningslärare. För närvarande finnes sådan möjlighet blott för särskilda lärare i slöjd, vilka kunna vinna inträde i ålderdomsunderstödsanstalten. Sistnämnda lärare utgöra emellertid den ojämförligt största gruppen av

övningslärarna. Vid folkskolorna funnos läsåret 1916—1917, det sista för vilket officiell statistik föreligger, 397 manliga och 908 kvinnliga särskilda lärare i slöjd eller sammanlagt 1.305. Bland övriga särskilda lärare i övningsämnen, för vilka möjlighet till delaktighet i en statsunderstödd pensionsanstalt icke finnes, utgöres den största gruppen av lärarinnor i huslig ekonomi, vilka sagda år vid folkskolorna uppgingo till 276. För dessa lärarinnor har löne- och pensionsreglering föreslagits av såväl lärarlönenämnden som folkskolöverstyrelsen. Jag har av skäl, som jag angivit under punkt 207 av åttonde huvudtiteln i årets statsverksproposition, icke ansett mig kunna förorda en sådan allmän löne- och pensionsreglering. Men jag finner det i hög grad behjärtansvärt, att för dessa lärarinnor en utväg beredes till erhållande av ordnade pensionsförhållanden. Det synes icke föreligga något skäl för att de i detta avseende skulle vara sämre ställda än slöjdlärarinnorna. Övriga vid folkskolorna det angivna året anställda särskilda lärare i övningsämnen, nämligen i teckning, sång, gymnastik eller trädgårdsskötsel, voro tillsamman icke flera än 178. Vid andra läroanstalter, vilkas lärare skulle tillhöra pensionsanstalten, utgöra de särskilda övningslärarna ett försvinnande fåtal. Antalet av ifrågavarande lärare bör alltså icke avskräcka från att låta dem få del av pensioneringen, helst som långt ifrån alla de ifrågavarande lärarna kunna förväntas fylla de villkor, som måste uppställas för pensionsrätten. För övrigt kan jag helt instämma i det av de sakkunniga gjorda uttalandet om betydelsen av att övningslärarna erhålla pensionsrätt.

Den enda invändning, som anförts mot att en sådan rätt tillerkännes dem, är egentligen den, att pensionsrätten borde grundas på en genomförd lönereglering. Det är emellertid att märka, att inträde i pensionsinrättningen eller ålderdomsunderstödsanstalten redan i ganska stor utsträckning medgivits, utan att en sådan allmän lönereglering uppställts som villkor. Detta gäller utom slöjdlärarna även lärare vid skyddshem, vid enskilda småskoleseminarier och vid åtskilliga andra enskilda skolor. Vad dessa senare lärare angår, hava vissa villkor i fråga om avlöning, anställning m. m. av Kungl. Maj:t föreskrivits i samband med pensionsrättens beviljande.

Den av de sakkunniga förordade anordningen med en särskild, av central myndighet godkänd reglering för de olika fallen bör därför enligt min mening kunna anses fullt betryggande. Denna individuella reglering synes mig på ett lyckligt sätt vara ägnad att skapa den garanti i fråga om avlöning, tjänstgöring m. m., som erfordras, intill dess en allmän lönereglering för här avsedda lärare kan komma till stånd. Av skäl, som jag längre fram kommer att beröra, har jag emellertid i så måtto

ändrat de sakkunnigas förslag, att regleringen skall godkännas av Kungl. Maj:t eller den myndighet, som Kungl. Maj:t förordnar.

Skyldighet att avgå.

Nu gällande bestämmelser.

För folkskollärarnas pensionsinrättning gälla nu följande bestämmelser (kungörelsen den 6 december 1918 mom. 3 och 4).

Pensionsåldern är för manlig lärare vid kommunal mellanskola 65 år och för varje annan lärare 60 år.

Lärare är skyldig att avgå från tjänsten:

a) när han uppnått pensionsåldern,

b) om han under fem på varandra följande år i följd av sjukdom, vanförhet eller lyte varit ur stånd att tjänstgöra och finnes vara för framtiden till tjänstgöring oförmögen,

c) om han under fem på varandra följande år varit på grund av smittosam lungsot tjänstledig eller från tjänstgöring avstängd och finnes vara för framtiden av samma orsak till tjänstgöring oförmögen eller i följd av sjukdomens smittosamhet därtill obehörig.

Lärare, som uppnått pensionsåldern, må av vederbörande skolstyrelse tillåtas kvarstå i tjänsten, därest och så länge han prövas vara för skolan gagnelig, dock vad beträffar manlig lärare vid kommunal mellanskola icke i något fall längre än till den ålder, som för sådant fall är eller varder stadgad i fråga om manlig lärare vid allmänt läroverk och beträffande annan lärare icke i något fall längre än till 65 år.

Sådant tillstånd att kvarstå i tjänsten må ej lämnas, med mindre tillstyrkande yttrande i ärendet avgivits beträffande lärare vid kommunal mellanskola av läroverksöverstyrelsen och beträffande lärare vid skola, som står under folkskolinspektörs inseende, av vederbörande folkskolinspektör.

I understödsanstaltens reglemente finns det däremot icke något stadgande om skyldighet för delägaren att avgå vid viss ålder eller vid längre tids sjukdom. Men när läraren har nått 60 års ålder, äger skolstyrelsen begära direktionens beslut om hans rätt till understöd, även om han icke själv begärt att få avgå. Och om direktionen förklarar honom berättigad till helt understöd, äger skolstyrelsen enligt § 33 i folkskolestadgan att entlediga honom.

Lärarlönenämndens förslag.

Lärarlönenämnden föreslog i sitt betänkande om småskollärares pensionering samma bestämmelser angående skyldighet att avgå, som numera gälla för pensionsinrättningens delägare, utom i fråga om pensionsåldern. Nämnden ville bestämma densamma till 58 år. I en reservation yrkades att den borde vara 55 år.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. II § 1. 1. Befattningshavare är skyldig att avgå:

a) när han uppnått den levnadsålder (pensionsålder), som stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna;

b) om han till följd av olycksfall i tjänsten eller eljest till följd av skada eller sjukdom, vilken han ådragit sig under utövningen av sin tjänst, finnes vara för framtiden oförmögen att behörigen sköta densamma,

c) om han till följd av skada eller sjukdom i andra fall än under b) sägs under fem på varandra följande år varit oförmögen att tjänstgöra under sammanlagt mer än $^{4}/_{5}$ av den tid, som det eljest ålegat honom att tjänstgöra, och finnes vara för framtiden oförmögen att behörigen sköta sin tjänst,

d) om han under fem på varandra följande år varit på grund av smittosam sjukdom tjänstledig eller från tjänstgöring avstängd under sammanlagt mer än $^{4}/_{5}$ av den tid, som det eljest ålegat honom att tjänstgöra, och finnes vara av samma anledning för framtiden obehörig att tjänstgöra.

2. Där ej annorlunda stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna, må befattningshavare, som uppnått pensionsåldern, på i nämnda bestämmelser angivna villkor av huvudmannen tillåtas kvarstå i befattningen, därest och så länge han prövas kunna på ett tillfredsställande sätt sköta tjänsten, dock icke längre än under fem år.

Kap. IV § 6. Pensionsåldern är

65 år för manlig befattningshavare vid kommunal mellanskola,

60 år för annan befattningshavare.

Kap. IV § 10. Tillstånd för befattningshavare att kvarstå i befattningen efter uppnådd pensionsålder må av huvudmannen beviljas endast under förutsättning, att det tillstyrkts beträffande befattningshavare vid folkskoleseminarium, småskoleseminarium, högre folkskola och kommunal mellanskola av vederbörande skolöverstyrelse samt beträffande annan befattningshavare av vederbörande folkskolinspektör.

Som synes innebär förslaget i fråga om pensionsåldern ingen ändring för delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning.

I övrigt märkes för dem följande ändringar:

a) i det fall, som omförmäles i kap. II § 1 b) är läraren skyldig att genast avgå, under det han nu kan få kvarstå i 5 år,

b) i fall, som omförmälas i kap. II § 1 c) och d) är läraren skyldig att avgå, om han under 5 år varit oförmögen att tjänstgöra under $^{4}/_{5}$ av den tid, som det eljest ålegat honom att tjänstgöra, under det han nu kan genom att under en kort tid inträda i tjänstgöring mot slutet av en 5-årsperiod få rätt att kvarstå en ny 5-årsperiod.

Vad understödsanstaltens delägare angår, skola samma bestämmelser om skyldighet att avgå gälla för dem. De sakkunniga föreslå alltså, att även deras pensionsålder bestämmes till 60 år.

Den förra av de nu ovan påpekade skärpningarna, som även finns i den civila pensionslagen, sammanhänger med att de sakkunniga i kap. II § 7 av sitt förslag för detta fall föreslå en gynnsammare beräkning av pensionen.

Den senare skärpningen avser att förekomma missbruk av den nyss förut antydda möjligheten att kvarstå mer än en 5-årsperiod trots oförmåga att sköta tjänsten.

I fråga om pensionsåldern för småskollärarkåren anföra de sakkunniga följande:

Vi vilja visst icke förneka, att vägande skäl kunna anföras för att en lägre pensionsålder fastställes för de lärarinnor det här gäller än för övriga kvinnliga lärare. Att emellertid efter riksdagens nyligen fattade beslut om höjning av folkskollärarinnornas pensionsålder från 55 till 60 år, varigenom tillmötesgicks en allmän önskan bland dessa lärarinnor, nu för småskollärarinnorna stanna vid en pensionsålder av blott 55 år, synes icke vara rimligt. Valet måste därför enligt vår mening stå mellan 58 och 60 år. Om man stannar vid 58 år, skulle småskollärarinnorna bliva pensionerade två år tidigare än övriga lärarinnor. Det förefaller, att en i det hela taget så obetydlig skillnad i detta hänseende icke bör införas, med mindre att mycket starka skäl kunna anföras för en sådan undantagsställning. Några sådana avgörande skäl hava vi icke funnit vara för handen.

Varken själva skolarbetet eller de förhållanden i övrigt, under vilka småskollärarinnorna hava att verka, synas vara så olika vad som härutinnan gäller för övriga lärarinnor. Med en högre avlöning torde också kunna förväntas följa ökade möjligheter att hålla ut i tjänsten, och svåra arbetsförhållanden föreligga tydligen i många fall också för de lärarinnor, som tillhöra den egentliga folkskolan.

Vi vilja förvisso tillmäta en inom kåren allmänt utbredd önskan stor vikt. Man har emellertid anledning att förmoda, att denna avser bibehållande av nuvarande ordning även i så måtto, att rätt att avgå med full pension visserligen skulle föreligga redan vid 55 år, men att skyldighet att avgå från tjänsten icke skulle inträda förrän vid 60 år. Att bibehålla dylik anordning synes icke vara tänkbart. Därmed kommer säkerligen för lärarinnorna själva frågan i ett nytt läge. Det skulle nämligen betyda, att småskollärarinnorna skulle kunna tvingas att två år tidigare än andra lärarinnor lämna sin tjänst. Denna skyldighet att avgå från tjänsten kan bliva så mycket olägligare, sedan från och med nästa år folkskolinspektörens godkännande fordas för att statsbidrag skall kunna erhållas till avlöning av lärare, som uppnått pensionsåldern. En prövning måste alltså hädanefter ske varje år.

Det må ock ihågkommas, att enligt kap. II § 9 möjlighet förefinnes att, om hälsan försvagats eller arbetsförmågan minskats, avgå från tjänsten med en visserligen reducerad pension redan vid 55 år och att den, som på grund av sjukdom blir urståndsatt att fullgöra sitt arbete, får behålla befattningen mot avstående av en tredjedel av den kontanta begynnelseavlöningen, vilket givetvis i regel blir i ekonomiskt hänseende fördelaktigare än att avgå med pension.

Vid övervägande av nu angivna förhållanden hava vi kommit till det resultatet, att vi anse oss böra förorda, att samma pensionsålder bestämmes för småskollärarinnorna som för övriga kvinnliga lärare. Det är tydligen en fördel att för pensionsrätten få till stånd så enhetliga bestämmelser som möjligt. Även kost-

nadssynpunkten har för oss varit av betydelse. Två års tidigare pensionering för en stor kår betyder givetvis i detta hänseende ganska mycket. Kostnaderna för genomförande av en ordentlig pensionering även för småskollärarkåren bliva ändock betydande, varför varje åtgärd för kostnadernas nedbringande, som utan större olägenhet låter sig genomföra, också enligt vår mening bör vidtagas.

Som synes överensstämmer de sakkunnigas förslag i det väsentliga med vad som nu gäller för folkskollärare. De modifikationer, som de föreslå, finner jag välgrundade. Den enda punkt, där tvekan kan råda om lämpligheten av deras förslag, är fastställandet av pensionsåldern för småskollärare till 60 år. Det synes mig dock att de sakkunniga anfört skäl härför, som böra vara avgörande. Den allmännare önskan, som nu lär finnas inom kåren, att pensionsåldern må sättas väsentligt lägre än 60 år, torde nog, såsom de sakkunniga framhålla, bero därpå, att man hoppas kunna få *rätt* att avgå med *full* pension vid en *tidigare* ålder utan *skyldighet* att avgå då. En sådan anordning torde dock alltför mycket avvika från vad som är stadgat för folkskollärarna och andra. Skulle man nu bestämma en lägre pensionsålder än 60 år, är det att vänta, att det ofta skulle kännas hårt för en småskollärarinna att nödgas avgå tidigare än sina kamrater vid folkskolan och se sina inkomster reducerade till $^3/_4$ eller än mindre del av vad de förut varit. *Departementschefen.*

Emellertid är det möjligt, att det på grund av de svåra förhållanden under vilka småskollärarinnorna nu på många ställen arbetat, finnes ett jämförelsevis stort antal småskollärarinnor, som äro utslitna före 60 års ålder, ehuru de icke kunna erhålla sådant läkarbetyg, att de kunna få tjänstledighet för sjukdom, tills de uppnå denna ålder, eller hava rätt att tidigare avgå med genast börjande pension utan reduktion av densamma. Enligt sakkunnigas förslag skall sådan lärarinna visserligen hava rätt till genast börjande pension, om hon avgår efter fyllda 55 år, men hennes pension skall beräknas försäkringstekniskt, vilket medför en ganska stark reduktion. Jag har därför bland reglementsförslagets övergångsbestämmelser infört ett stadgande av innehåll, att den småskollärarinna, som är anställd den 1 jan. 1920 och som före viss tidpunkt t. ex. den 1 jan. 1930 på grund av försvagad hälsa eller nedsatt arbetsförmåga avgår efter fyllda 55 år, skall hava rätt till minst 1,000 kronors pension.

I övrigt tillstyrker jag de sakkunnigas förslag.

Rättighet att vid avgång från i pensionsinrättningen delaktig lärartjänst erhålla pension tillkommer enligt nu gällande bestämmelser: *Rätt till genast börjande pension.*

a) lärare, som uppnått stadgad pensionsålder, under förutsättning att han vid uppnåendet av sagda ålder räknar minst 10 tjänstår, *Nu gällande bestämmelser.*

b) lärare, som entledigas från sin befattning av anledning som i förenämnda kungörelse den 6 dec. 1918 mom. 4 b) eller c) sägs, under förutsättning att den sjukdom, som föranlett entledigandet, icke uppenbarligen framträtt vid den tid, då läraren utsetts till innehavare av befattningen,

c) vid annan läroanstalt än kommunal mellanskola anställd lärare, som uppnått minst 55 levnadsår och minst 25 tjänstår.

Motsvarande bestämmelser för understödsanstalten innehålla, att rätt till pension tillkommer

a) den, som uppnått 55 levnads- och 30 tjänstår,

a) den, som efter 25 tjänstår och fyllda 50 år för man och 45 för kvinna på grund av försvagad hälsa, bristande syn eller hörsel eller annan liknande oförvållad anledning anses av vederbörande skolråd eller folkskolinspektör icke vidare vara fullt lämplig att sköta sin tjänst,

b) den, som efter 15 tjänstår blivit obotligt sjuk,

c) den, som blivit obotligt sinnessjuk, om sjukdomen icke uppenbarligen framträtt redan vid den tid, då läraren utnämndes till sin befattning.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. II § 2. Rätt till genast börjande tjänstepension inträder vid avgång från befattningen för befattningshavare, som uppnått pensionsåldern eller entledigas enligt § 1 mom. 1 b)—d), samt i de fall, som därutöver må stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna.

Kap. IV § 9. Rätt till genast börjande tjänstepension inträder, utom i de fall som i kap. II § 2 sägs, även när befattningshavare i följd av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga frivilligt avgår, efter att hava uppnått en ålder, som med högst 5 år understiger pensionsåldern.

I fråga om pensionsinrättningens delägare avviker sakkunnigas förslag i följande avseenden från nu gällande bestämmelser:

a) lärare, som vid pensionsålderns uppnående icke räknar 10 tjänstår, är enligt förslaget berättigad till pension, vilket han icke nu är,

b) reglementets villkor för pension vid avgång på grund av sjukdom, att sjukdomen ej skall hava uppenbarligen framträtt vid den tid, då läraren utnämndes, har uteslutits,

c) rätten till genast börjande pension vid avgång 5 år före pensionsåldern har å ena sidan utsträckts även till lärare vid kommunal mellanskola men å andra sidan gjorts beroende av det villkoret, att avgången skall vara föranledd av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga;

dessutom har villkoret att den avgående skall räkna minst 25 tjänstår, uteslutits.

Enär nu gällande bestämmelser för understödsanstaltens delägare avvika betydligt från de för pensionsinrättningens delägare gällande och de föreslagna bestämmelserna skola gälla såväl för de förra som för de senare, medför tydligen förslaget betydliga ändringar för de förra. Det torde dock ej vara nödigt att redogöra för dem.

Sitt förslag i nu angivna delar hava de sakkunniga grundat på följande skäl:

Sakkunnigas motivering.

Den första ändringen motivera de sakkunniga på samma sätt som sitt förslag, att den, som avgår i förtid utan rätt till genast börjande pension, alltid skall hava rätt till uppskjuten pension (se nedan).

Den andra ändringen motiveras med en hänvisning till att villkoret synes överflödigt, enär numera läkarbetyg fordras av den, som söker en tjänst.

Vad den tredje ändringen angår anse de, att skäl icke föreligger att bevilja den ifrågavarande förmånen i andra fall, än då avgången föranledes av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga. Men under denna förutsättning är det en fördel för skolan att läraren avgår, i följd varav samma förmån bör beviljas även lärare vid kommunal mellanskola och oberoende av om läraren räknar 25 tjänstår eller ej.

Departementschefen.

Den viktigaste ändring, som de sakkunniga föreslå i de bestämmelser, som nu gälla för pensionsinrättningen, är den som avser rätten till genast börjande pension vid avgång i förtid efter fyllda 55 år. Då såsom de sakkunniga föreslå (se nedan) och jag tänker tillstyrka, den som avgår i förtid alltid har rätt till den uppskjutna pension, som motsvarar hans egna avgifter, delar jag de sakkunnigas mening, att rätt till genast börjande pension vid avgång i förtid bör medgivas endast för sådana fall, då sådan avgång är önskvärd ur skolans synpunkt, alltså »vid försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga». Och med denna inskränkning synes den böra utsträckas att gälla även lärare vid kommunal mellanskola. De sakkunniga hava även i det avseendet utsträckt denna rätt, att den enligt deras förslag icke skall vara bunden vid det villkoret att läraren räknar minst 25 tjänstår. I samband därmed ha de ändrat regeln för pensionens beräkning, så att pensionen alltid skall utgöra vad den avgående beräknas hava intjänat under sin tjänstetid. Med sådan beräkning synes även mig nämnda villkor vara överflödigt.

Övriga ändringar, som de sakkunniga föreslagit, äro mindre viktiga, men synas tillfredsställande motiverade.

I pensionsinrättningens reglemente stadgas:

Rätt till uppskjuten pension vid avgång i förtid utan rätt till genast börjande pension.

Den, som, innan han är till pension berättigad, tager avsked eller varder, till följd av sjuklighet eller oförmögenhet att tjänsten bestrida, från densamma skild, förlorar därigenom den pensionsrätt, han på grund av samma tjänst ägt. Tillträder han ånyo folkskollärartjänst med delaktighet i pensionsinrättningen, beräknas hans förra tjänstetid honom till godo vid bestämmandet av pensionsbeloppet.

Nu gällande bestämmelser.

Folkskollärare, som för tjänstefel eller brott blivit genom lagakraftvunnet beslut dömd sin tjänst förlustig eller förklarad till sådan påföljd förfallen, förlore rättighet till pension. Lag samma vare, om pensionstagare dömes förlustig medborgerligt förtroende.

I understödsanstaltens reglemente saknas direkta bestämmelser om förlust av pensionsrätt. Men i § 5 stadgas, att understöd tillkommer den, »som antingen, då understödet sökes är eller inom ett år före inlämnandet till vederbörande skolråd av sin ansökning om understöd varit i tjänst anställd; skolande understödssökande förete intyg av vederbörande skolrådsordförande om oförvitlig tjänstgöring under hela den tjänstetid, sökanden vill lägga till grund för ansökningen».

Denna bestämmelse medför tydligen, att småskollärare förlorar rätt till pension i de fall, som i ovan citerade paragrafer av inrättningens reglemente nämnas. Dessutom förlorar han pensionsrätt, om han uppsäges, innan han fått ordinarie anställning eller om hans befattning i följd av skolväsendets omorganisation indrages.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. II § 3. 1. Rätt till uppskjuten tjänstepension tillkommer den, som avgår från sin befattning utan att vara berättigad till genast börjande pension.

Denna rätt förloras dock,

a) om den avgångne vid den tidpunkt, då den uppskjutna pensionen skulle börja utgå, innehar annan befattning, som är förenad med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt eller i annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond, och har rätt att för genast börjande pension vid avgång från densamma räkna sig till godo den tjänstgöring, varpå rätten till uppskjuten pension skulle grunda sig, eller däremot enligt § 8 svarande försäkringsavgifter,

b) om han före ovannämnda tidpunkt avgått eller samtidigt avgår från dylik befattning med genast börjande tjänstepension, vid vars beräkning den tjänstgöring tillgodoräknats honom, varpå rätten till uppskjuten pension skulle grunda sig, eller däremot enligt § 8 svarande försäkringsavgifter.

2. Det åligger befattningshavare, som avgår med rätt till uppskjuten pension utan att få annan med tjänstepensionsrätt i anstalten förenad befattning, att ofördröjligen enligt fastställt formulär för anstalten anmäla sin avgång, vid äventyr att den uppskjutna pensionen och familjepensionen minskas med 10 %.

Till motivering av detta förslag anföra de sakkunniga följande: *Sakkunnigas motivering.*

1917 års riksdag har i fråga om vissa icke ordinarie befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och vattenfallsverket godkänt Kungl. Maj:ts förslag, att sådan befattningshavare, som avgår i förtid utan rätt till genast börjande pension, alltid skall behålla rätt till uppskjuten pension, som beräknas motsvara de av honom själv erlagda avgifterna, och, om avgången är en följd av befattningens indragning, även till den pension, som svarar mot statens bidrag till hans pensionering. Denna princip, som alltså har godkänts av statsmakterna i fråga om nämnda tjänstemannagrupper, föreslå vi skola tillämpas även i fråga om nu avhandlade lärargrupper.

Någon annan motivering för detta förslag torde ej behövas än denna hänvisning till statsmakternas beslut i fråga om de nämnda tjänstemannagrupperna. Här må dock erinras om att tillerkännnadet åt den i förtid avgående av rätt till uppskjuten pension endast är en konsekvens därav, att pensionen är icke ett understöd eller en nådegåva utan en uppskjuten lön för fullgjort arbete. Därav följer nämligen, att pensionen, i den mån den vid avgången redan intjänats, icke bör berövas den avgående. Detta gäller egentligen om hela den under den tillryggalagda tjänstetiden intjänade delen av pensionen, alltså icke blott om den del, som svarar mot befattningshavarens egna avgifter, utan även om den del, som svarar mot statens och huvudmannens bidrag till hans pensionering. Alltså borde den i förtid avgående alltid få behålla *hela* den pension, som beräknas vara intjänad under hans tjänstetid. Vi hava dock ej ansett oss kunna föreslå principens genomförande i vidsträcktare mån för nu ifrågavarande tjänstemannagrupper, än statsmakterna godkänt densamma i fråga om ovannämnda grupper.

Av särskild betydelse blir den uppskjutna pensionen, därest en befattningshavare måste avgå från sin med pensionsrätt förenade tjänst på grund av dennas indragning. Det är härutinnan att märka, att till exempel lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola äro pliktiga att, även om de för övrigt hava fast anställning, utan vidare avgå från sin befattning, därest denna genom en i behörig ordning godkänd omorganisation av skolväsendet förvandlas till folkskollärartjänst eller indrages. För att mildra den ogynnsamma ställning i pensionshänseende, som härigenom uppkommer, föreslog lärarlönenämnden, att sådan lärare skulle efter gjord framställning kunna erhålla tillåtelse att utan erläggande av avgifter i fem år kvarstå i pensionsinrättningen. Det synes oss, att det syfte, som nämnden genom denna bestämmelse velat vinna, blir på ett betydligt bättre sätt tillgodosett genom införande av rätt till uppskjuten pension.

Den, som lämnar en befattning för att mottaga en annan med pensionsrätt förenad befattning och kvarstår i den senare, tills han avgår med rätt till genast börjande pension, bör icke hava rätt till uppskjuten pension för den befattning han lämnat. Enligt § 6 har han nämligen, såsom fallet är även enligt nu gällande bestämmelser, rätt att för beräkning av den genast börjande pensionens belopp räkna sig till godo de tjänstår, han intjänat i den förra befattningen.

Då enligt vårt förslag pensionsanstalten icke kommer att få sådana uppgifter från huvudmännen, att anstalten kan föra matrikel över befattningshavarna, är det nödvändigt, att avgång i förtid, som är förbunden med rätt till uppskjuten

pension, anmäles för anstalten. Det skulle eljes vara omöjligt för anstalten att göra sådan försäkringsteknisk utredning om sin ställning, som tid efter annan måste göras. Därför ålägges i mom. 2 den, som avgår från en befattning utan att omedelbart få en annan och utan rätt till genast börjande pension, att göra anmälan härom till anstalten. Förslaget gör dock ej rätten till uppskjuten pension beroende av sådan anmälan, utan stadgar endast den påföljden, att den uppskjutna pensionens och familjepensionens belopp kan komma att bliva reducerad med $^1/_{10}$. Att göra rätten beroende av sådan anmälan förefaller alltför strängt, då det kan väntas, att en del av de i förtid avgående kommer att av okunnighet om sin rätt till uppskjuten pension och sin anmälningsskyldighet försumma anmälan.

Härav följer visserligen, att anstaltens förbindelser till de i förtid avgångna icke kunna vid de försäkringstekniska utredningarna bliva uppskattade med samma noggrannhet som dess förbindelser till de i tjänst varande och de pensionerade. Dock torde med den föreslagna bestämmelsen vinnas, att de uteblivna anmälningarna bliva relativt fåtaliga och att därför den nämnda osäkerheten i beräkningarna blir utan betydelse.

Departementschefen.

Vad de sakkunniga här föreslå, överensstämmer, såsom de framhålla, med vad som nu gäller för vissa icke ordinarie befattningshavare vid statens affärsdrivande verk. Det kan tilläggas, att liknande bestämmelser finnas i extra provinsialläkarnas och lärarinnornas pensionskassor. Att den, som avgår i förtid, förlorar all rätt till pension, har alltid varit orsak till missnöje, då de avgående känt det som en obillighet att de utan något vederlag få avstå från de avgifter de erlagt under sin tjänstetid. Och om, såsom även jag anser, pensionen är en uppskjuten lön för fullgjort arbete, innebär detta onekligen en obillighet och orättvisa. För undanröjande av denna orättvisa har det stundom yrkats på avgifternas återbetalning vid avgång i förtid. Detta skulle emellertid av flera skäl vara olämpligt. Det återstår då att, såsom de sakkunniga föreslå och jag tillstyrker, bevilja den avgående rätt till uppskjuten pension.

Rätteligen borde, på sätt de sakkunniga framhålla, den uppskjutna pensionen svara mot hela den försäkringsfond, som beräknas vara vid avgången samlad. Den avgående borde nämligen hava rätt icke blott till den pension, som svarar mot hans egna avgifter, utan även till den, som svarar mot huvudmannens och statens avgifter för honom, enär han med sitt arbete har intjänat även den senare. Av skäl, som de sakkunniga anfört, finner jag emellertid lämpligt tillstyrka deras förslag, att den uppskjutna pensionen endast i händelse av tjänstens indragning skall beräknas så, att den svarar även mot huvudmannens och statens avgifter, men eljest så, att den svarar blott mot den avgåendes egna avgifter.

Nu gällande bestämmelser angående beräkning av tjänstår för pension från folkskollärarnas pensionsinrättning lyda: *Tjänstårsberäkning.*

Nu gällande bestämmelser.

Lärare äger att vid beräkning av tjänstår för erhållande av pension tillgodoräkna sig all tjänstgöring, som han vare sig såsom extra eller såsom ordinarie lärare efter fyllda tjugu års ålder fullgjort vid någon till den allmänna folkundervisningen hörande läroanstalt ävensom vid allmänt läroverk, statens högre lärarinneseminarium, folkskoleseminarium, skeppsgosseskola, under offentlig kontroll ställt småskoleseminarium eller vid uppfostringsanstalt eller skyddshem, som äger av Kungl. Maj:t fastställt reglemente eller av Kungl. Maj:t godkänts såsom allmän uppfostringsanstalt och som tillika åtnjuter statsbidrag.

Vid beräkning av tjänstår för erhållande av pension skall avdrag göras för tid, varunder ledighet från tjänsten ägt rum, dock icke där ledigheten föranletts av sjukdom, fullgörande af offentligt uppdrag eller värnplikt eller i vederbörlig ordning beviljats läraren för bestridande av annan befattning i statens eller kommunens tjänst, för studier eller för resa till egen utbildning.

För småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt gälla följande bestämmelser:

Tjänstår räknas med avseende på rätt till understöd såsom fullt, om läraren därunder tjänstgjort 8 kalendermånader eller 34 $^1/_2$ veckor. Med de år, under vilka läraren möjligen undervisat kortare tid, verkställes en sammanläggning och reduktion med beräkning av 8 månader på varje år; dock må för lärare, till vars avlönande tillskott av allmänna medel på grund av Kungl. Maj:ts särskilda medgivande åtnjutits såsom för full tjänstgöring, oaktat den årliga undervisningstiden understiger 8 månader, tjänstårets längd beräknas i enlighet med den för nämnda lönetillskotts åtnjutande fastställda årliga undervisningstiden.

Med avseende på rätt till understöd beräknas hel tjänstgöring omfatta minst 20 undervisningstimmar i veckan.

I lärares tjänstetid inräknas all hel tjänstgöring vid någon till den allmänna folkundervisningen hörande, av skoldistrikt underhållen skola; Kungl. Maj:t dock obetaget att för särskilda fall medgiva tjänstårsberäkning för tjänstgöring även uti av enskilda underhållna skolor av det slag, varom i § 1 förmäles.

De sakkunniga föreslå: *Sakkunnigas förslag.*

Kap. II § 4. 1. Befattningshavare räknar i sin befattning tjänstår för den tid, han efter fyllda 20 år innehaft densamma; dock att, om han innehaft befattningen, innan detta reglemente blev gällande för densamma, han må räkna tjänstår

i den endast från denna tidpunkt eller från tidigare tidpunkt, som pensionsanstalten må hava bestämt enligt kap. I § 6.

Vid beräkning av tjänstår skall avdrag göras för tid, varunder ledighet från tjänsten ägt rum, dock att sådant avdrag icke skall göras, där ledigheten föranletts av semester, sjukdom, fullgörande av värnplikt eller offentligt uppdrag eller i vederbörlig ordning beviljats befattningshavaren för bestridande av annan befattning i statens eller kommuns tjänst, för studier eller för resa till egen utbildning. Där omfattningen av den tjänstgöring, som åligger befattningshavaren, närmare bestämts i författning eller vid befattningens reglering för beredande av pensionsrätt åt innehavaren, skall vid tjänstårsberäkningen avdrag jämväl göras för tid, under vilken partiell tjänstledighet åtnjutits av annan anledning, än i föregående punkt sägs, och tjänstgöringen inskränkts till mindre än hälften av den föreskrivna. Avdrag göres endast för hel dag.

I fråga om befattningshavare, som icke äger rätt till semester, må avdrag icke göras för tid av högst 1 1/2 månad om året, under vilken ledighet må hava åtnjutits för hälsans vårdande eller för enskilda angelägenheter.

Om befattningshavare åtnjuter tjänstledighet från sin befattning för att bestrida en annan och har rätt att under ledigheten räkna tjänstår i den förra, räknar han icke tjänstår i den senare. Detsamma gäller om den, som efter att hava avgått från en befattning med pension, får en annan, dock med undantag för det fall, varom särskilt stadgas i § 11.

2. Huvudman är skyldig att för innehavare av befattning med pensionsrätt föra erforderliga anteckningar om namn, födelseår, dag då tjänstgöringen började, åtnjuten tjänstledighet och anledningen därtill samt för varje år det antal månader och dagar, som befattningshavaren äger att vid tjänstårsberäkning enligt mom. 1 räkna sig till godo under året.

Kap. II § 6. 1. Vid beräkning av genast börjande tjänstepensions belopp tillgodoräknas icke blott de tjänstår, som befattningshavaren enligt § 4 intjänat i den befattning, från vilken avgången sker, utan jämväl, med den inskränkning som nedan sägs, de tjänstår, han intjänat för pension

a) i annan befattning, som varit förenad med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt eller i pensionsanstalt, som omförmäles i kap. I § 3,

b) i annan befattning, som medför tjänstepensionsrätt i annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond,

c) i befattning, som han innehaft innan reglementet blev tillämpligt på honom, dock endast från den tidpunkt, som pensionsanstalten enligt kap. I § 6 må hava bestämt,

samt, där så stadgas i de särskilda bestämmelser, som gälla för den befattning, från vilken avgång sker,

d) i befattning, som icke medför sådan tjänstepensionsrätt, men är förenad med rätt till tjänstårsberäkning för dylik tjänstepension.

Vid beräkning av tjänstår för befattning, som i a)—d) sägs, skall gälla vad som är stadgat i § 4.

2. Vid tillgodoräknande av tjänstår skall iakttagas:

a) om den avgående redan uppbär eller samtidigt erhåller annan tjänstepension från denna pensionsanstalt eller från annan av staten inrättad eller under-

stödd pensionsanstalt eller pensionsfond, må tjänstgöring, som tillgodoräknats honom för den pensionen, ej ånyo tillgodoräknas honom,

b) om den avgående under viss tid på en gång bestritt tvenne befattningar, som äro förenade med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt, tillgodoräknas honom för denna tid endast tjänstgöring i den ena befattningen, vadan tjänstgöringen i den andra må tillgodoräknas vid beräkning av annan tjänstepension.

Kap. IV § 5. Vid bestämmande av genast börjande tjänstepensions belopp skola tjänstår tillgodoräknas befattningshavare även för den tid, han efter fyllda 20 år innehaft

a) befattning, som varit förenad med tjänstepensionsrätt i dövstumlärararnas pensionsanstalt,

b) befattning som icke ordinarie lärare vid en statens läroanstalt, därest han i denna befattning haft minst 20 undervisningstimmar i veckan och icke samtidigt haft befattning, som varit förenad med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt.

Departementschefen.

Vid jämförelse mellan de sakkunnigas förslag och bestämmelserna för pensionsinrättningen märkas följande olikheter.

a) Avdrag skall göras även för tid, under vilken läraren åtnjutit partiell tjänstledighet, om ledigheten omfattat mer än hälften av den tjänstgöring, som eljest ålegat honom.

b) Tjänstår må i regel räknas endast i befattning, som är förenad med pensionsrätt i den nya pensionsanstalten eller i annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt. Om befattning först efter sådan reglering, som ovan omförmälts, förenas med pensionsrätt, medför alltså tjänstgöring i densamma icke rätt till tjänstårsberäkning, förrän den reglerats och anmälts för pensionsanstalten. Härav följer t. ex. att tjänstår icke räknas i icke reglerad lärarbefattning vid skyddshem, enskilt seminarium eller med folkskola jämförlig enskild skola.

c) Det enda slag av befattning utan pensionrätt, vari tjänstår räknas, är befattning som icke ordinarie lärare vid en statens läroanstalt. I sådan befattning räknas även enligt den civila pensionslagen tjänstår för pension. Rätten till tjänstårsberäkning i dylik befattning inskränkes dock av de sakkunniga till tjänstgöring av minst 20 undervisningstimmar i veckan, varjämte den ej medgives, om läraren samtidigt innehar befattning med pensionsrätt i den nya anstalten.

Vad de sakkunniga sålunda föreslå finner jag väl genomtänkt och motiverat. Enär pension får anses utgöra uppskjuten lön för fullgjort arbete, bör den tjänstgöring, för vilken tjänstår får räknas, vara så kvalificerad, att den är värd det tillägg till lönen, som motsvarar försäkringsavgiften för pensionen. Tjänstgöring i en befattning, som ej reglerats av staten

eller av huvudmannen, bör därför icke medföra rätt till tjänstårsberäkning, enär garanti ej finns för att tjänstgöringen däri är tillräckligt kvalificerad. Nu gällande bestämmelser för folkskollärarnas pensionsinrättning göra det möjligt för t. ex. ett skyddshem eller en enskild skola att uppskjuta med att anmäla sina lärare till erhållande av pensionsrätt till kort före pensionsåldern, utan att detta minskar den pension, de erhålla. På detta sätt kan pensionsinrättningen gå miste om de avgifter, som läraren och huvudmannen borde ha erlagt.

Pensionsunderlag.

Nu gällande bestämmelser.

I reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning användes icke som i den civila pensionslagen termen »pensionsunderlag», utan pensionens belopp såväl som avgifterna bestämmas efter tjänstens »delaktighetsbelopp». Innebörden av gällande bestämmelser är, om den förra termen införes i dem i stället för den senare, följande:

Pensionsunderlaget är i regel lika med $^3/_4$ av den för tjänsten i gällande författning fastställda kontanta avlöningen i högsta lönegraden. I avlöningen må icke inräknas vare sig avlöningsförmånen av bostad och bränsle, evad den utgår in natura eller kontant ersättes, ej heller det särskilda arvode, som tillkommer rektor vid högre folkskola samt rektor och biträdande föreståndarinna vid kommunal mellanskola, och ej heller den ersättning, som utgår till lärare för tjänstgöring utöver 8 månader om året.

Undantag för denna regel göra övningsskollärare vid statens folkskoleseminarier och lärare vid statens småskoleseminarier. För de senare är pensionsunderlaget $^2/_3$ av tjänsten åtföljande lön jämte ålderstillägg. För de förra gällde förut samma bestämmelse, men 1918 års lagtima riksdag har bestämt, att pensionsunderlaget skall vara $^2/_3$ av tjänsten åtföljande lön jämte intjänat eller intjänade ålderstillägg.

I ålderdomsunderstödsanstalten är helt understöd 450 kronor. Om termen pensionsunderlag där användes, skulle pensionsunderlaget alltså vara 450 kronor.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. II § 5. 1. Befattnings tjänstepensionsunderlag, som ej må överstiga 6,000 kronor, angives i de för densamma gällande särskilda bestämmelserna.

2. Om innehavare av befattning, som är förenad med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt, jämväl innehar befattning, som är förenad med tjänstepensionsrätt i annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond, och om dessa befattningars tjänstepensionsunderlag tillsammans överstiga 6,000 kronor, nedsättes den förra befattningens tjänstepensionsunderlag till sådant belopp, att deras summa blir 6,000 kronor.

3. Om två eller flera med pensionsrätt i denna pensionsanstalt förenade befattningar innehaves av samma person, och om dessa befattningars tjänstepensionsunderlag enligt detta reglemente tillsammans överstiga 6,000 kronor, nedsättas de i sådant förhållande, att deras summa blir 6,000 kronor.

4. Den, som i följd av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga övergår från befattning med högre till befattning med lägre tjänstepensionsunderlag, må efter ansökan hos pensionsanstalten få behålla det högre tjänstepensionsunderlaget, därest han i den förra befattningen räknat minst 15 tjänstår.

Kap. IV § 3. 1. Tjänstepensionsunderlaget för ordinarie övningslärare vid statens folkskoleseminarium och för ordinarie lärare vid statens småskoleseminarium är $^2/_3$ av den fastställda lönen i högsta lönegraden. Där tjänsten är förenad med förmånen av bostad och bränsle, skall vid tjänstepensionsunderlagets beräkning lönen ökas med av pensionsanstaltens styrelse fastställt belopp, dock högst med 20 %.

Tjänstepensionsunderlaget för extra ordinarie eller vikarierande övningsskollärare vid statens folkskoleseminarium och för extra ordinarie eller vikarierande lärare vid statens småskoleseminarium är $^2/_3$ av den fastställda avlöningen.

2. Tjänstepensionsunderlaget för innehavare av annan befattning, än i mom. 1 sägs, är $^3/_4$ av den i gällande författning eller vid av vederbörande skolöverstyrelse godkänd reglering fastställda kontanta minimiårsavlöningen eller, där flera lönegrader finnas sålunda fastställda, av den kontanta minimiårsavlöningen i högsta lönegraden; dock att, där minimiavlöningen enligt av vederbörande skolöverstyrelse godkänd reglering växlar med tjänstgöringens omfattning, tjänstepensionsunderlaget skall av pensionsanstalten, efter skolöverstyrelsens hörande, bestämmas efter den minimiårsavlöning, som kan väntas komma att i medeltal utgå.

Vid beräkning av tjänstepensionsunderlaget skall i avlöningen icke inräknas avlöningsförmån av bostad och bränsle, evad den utgår in natura eller kontant ersättes. Ej heller må, utom i fall som i mom. 3 sägs, inräknas det särskilda arvode, som tillkommer överlärare vid folkskola, rektor vid högre folkskola samt rektor och biträdande föreståndarinna vid kommunal mellanskola, eller den ersättning, som utgår till lärare för tjänstgöring utöver den i författningen stadgade minsta årliga undervisningstiden.

3. På framställning av huvudmannen och efter vederbörande skolöverstyrelses hörande må pensionsanstalten bestämma högre tjänstepensionsunderlag, än i mom. 2 sägs, i följande fall:

a) för befattning, för vilken minimiårsavlöning stadgats i författning men huvudmannen fastställt högre avlöning, må tjänstepensionsunderlaget höjas intill $^3/_4$ av den fastställda kontanta avlöningen eller, där flera lönegrader finnas, av den fastställda kontanta avlöningen i högsta lönegraden,

b) vid tjänstepensionsunderlagets beräkning må i avlöningen inräknas helt eller delvis det särskilda arvode, som må utgå för skyldigheten att undervisa utöver den i författning stadgade minsta årliga undervisningstid, ävensom helt eller delvis det särskilda arvodet till överlärare vid folkskola eller till rektor vid högre folkskola samt rektor och biträdande föreståndarinna vid kommunal mellanskola.

I intet fall må i avlöningen inräknas förmån av bostad och bränsle, evad den utgår in natura eller kontant ersättes.

Vid fastställande av högre tjänstepensionsunderlag, än i mom. 2 sägs, skall tillses, att tjänstepensionsunderlagen för befattningar hos samme huvudman stå i skäligt förhållande till varandra, ävensom att tjänstepensionsunderlagen ej sättas högre än för befattningar av jämförlig art i statens tjänst.

4. Där för lärare vid folkskola enligt gällande författning fastställts sådan minimiårsavlöning, att motsvarande tjänstepensionsunderlag understiger 1,000 kronor, skall dock tjänstepensionsunderlaget för honom vara 1,000 kronor.

Sakkunnigas motivering.

Maximibestämmelserna i kap. II § 5 mom. 1—3 ha, såsom de sakkunniga påpeka mindre betydelse för de lärargrupper det här är fråga om. Bland dem torde för närvarande icke finnas någon, som är förenad med sådana löneförmåner, att bestämmelsen i mom. 1 kommer till tillämpning. Och de fall torde bliva sällsynta, då mom. 2 får tillämpning. Men det har synts de sakkunniga riktigt, att bestämmelserna införas i reglementet, eftersom maximibestämmelsen i mom. 1 finnes i den civila pensionslagen.

Bestämmelsen i samma § mom. 4 har sin motsvarighet i § 13 i statens järnvägars pensionslag, men skiljer sig härifrån genom tillfogandet av de båda villkoren, att befattningen med det högre pensionsunderlaget skall hava innehafts i minst 15 tjänstår och att tjänstutbytet skall förorsakas av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga. Såsom bestämmelsen formulerats, torde den komma i tillämpning, endast då det även ur tjänstens synpunkt är önskvärt, att ett utbyte kommer till stånd. Sin största betydelse kommer bestämmelsen sannolikt att få i fråga om rektorer, föreståndare och överlärare, därest deras pensionsunderlag bestämmas även med hänsyn till de särskilda arvoden, som utgå till dem. Om t. ex. en rektor vid en kommunal mellanskola har högre pensionsunderlag än en lärare vid skolan, men förlorar denna förmån, därest han före sin avgång med pension övergår från rektorsbefattning till lärarbefattning, kan detta medföra, att han ej anser sig kunna lämna sin rektorsbefattning, ehuru hans krafter ej längre äro tillräckliga för att på ett tillfredsställande sätt sköta densamma.

Till motivering av kap. IV § 3 anföra de sakkunniga i huvudsak följande.

a) I sin motivering till ovannämnda beslut angående pensionsunderlaget för övningsskollärare vid statens folkskoleseminarier uttalade sig riksdagen för bibehållande av den hittills gällande bestämmelsen ($^2/_3$ av tjänsten åtföljande lön jämte ålderstillägg). De sakkunniga mena sig därav kunna draga den slutsats, att riksdagen ej åsyftat någon ändring, ehuru beslutets formulering innebär detta. De påpeka jämväl, att överensstämmelse fortfarande synes böra råda med den icke ändrade bestämmelsen angående lärarna vid statens småskoleseminarier. De sakkunniga hava därför bibehållit förut gällande bestämmelse angående pensionsunderlaget för övningsskollärarna vid statens folkskoleseminarier.

b) Förslaget att när lärare vid statens småskoleseminarier åtnjuter förmånen av bostad och bränsle, denna förmåns uppskattade värde skall tilläggas till lönen vid pensionsunderlagets beräkning, överensstämmer med vad som gäller enligt den civila pensionslagen, när pensionsunderlaget är lika med $^2/_3$ av lönen.

c) I fråga om övriga lärare överensstämmer sakkunnigas förslag i mom. 2 med vad som nu gäller för folkskollärarnas pensionsinrättning. För ålderdoms-

understödsanstaltens delägare innebär det en betydlig förbättring. Pensionsunderlagen höjas för dem från 450 kronor till

för ordinarie	manlig småskollärare	1,387: 50
» »	kvinnlig »	1,237: 50
icke ordinarie	manlig folkskollärare	1,275: —
» »	kvinnlig »	1,125: —
» »	småskollärare	1,000: —

För slöjdlärare kommer pensionsunderlaget att bero av den avlöning, som bestämmes vid reglering av befattningen.

d) Sakkunniga påpeka emellertid, att det finnes en grupp småskollärarinnor som enligt den sålunda föreslagna allmänna regeln skulle få en pension, som synes otillräcklig och alltför låg i jämförelse med den, som andra småskollärarinnor få. Det är sådana oexaminerade lärarinnor, vilka vid innevarande års början äro berättigade till helt ålderdomsunderstöd eller som blivit antagna efter den 31 dec. 1907. Dessa kunna nämligen enligt förenämnda kungörelse den 16 sept. 1918 icke komma i åtnjutande av högre kontant avlöning än 1,000 kronor och skulle alltså få en pension av 750 kronor. Skolöverstyrelsen har den 24 aug. 1918 föreslagit för dem en pension av 1,000 kronor, ett förslag som de sakkunniga upptagit i mom. 4.

e) De sakkunniga erinra om att det sedan länge varit ett önskemål, att skoldistrikt, som i vederbörlig ordning beviljat inom distriktet anställda lärare lönetillägg utöver av staten fastställd minimilön, måtte för sådan tjänst kunna vinna delaktighet i pensionsinrättningen för det belopp, som utöver ersättning för bostad, bränsle och övertidsläsning blivit fastställt som slutlön.

Folkskolöverstyrelsen har i avgivet utlåtande över lärarlönenämndens förslag till nytt reglemente för pensionsinrättningen tillstyrkt, att sådan rätt måtte beviljas skoldistrikten. Löneregleringskommittén fann sig »under förhandenvarande omständigheter» icke kunna tillstyrka förslaget, utan att dock anföra något särskilt skäl för sitt avstyrkande.

De sakkunniga ha upptagit detta förslag i mom. 3 och föreskrivit sådana villkor för pensionsunderlagens förhöjning, som enligt de sakkunnigas förmenande böra häva de betänkligheter, som skulle kunna hysas däremot och som väl även föranlett löneregleringskommitténs avvisande hållning. Dessa villkor innebära följande.

Pensionsunderlagen må ej höjas utan vederbörande skolöverstyrelses hörande. Denna skall tillse, att pensionsunderlagen för befattningar hos samme huvudman stå i skäligt förhållande till varandra, varav bl. a. följer, att de ej kunna höjas för vissa tjänster utan motsvarande höjning för andra. Även skola pensionsunderlagen så avvägas, att de icke överstiga vad som gäller för befattningar av jämförlig art i statens tjänst. Denna bestämmelse är på en gång smidigare och mera effektiv än införandet av ett visst maximum för pensionsunderlaget. För folkskollärare innebär den, att pensionsunderlaget ej bör sättas högre än för övningsskollärare vid statens folkskoleseminarium. För pensionsförhöjningen skall

huvudmannen enligt kap. IV § 11 och kap. I § 9 erlägga dels en årlig avgift av 6 ²/₃ % av pensionsunderlagets höjning, dels den engångsavgift, som erfordras för att täcka kostnaden för pensionsförhöjningen för dem, som äro anställda vid tiden för beslutet om höjningen.

Om dessa föreskrifter fastställas, finns det, mena de sakkunniga, intet skäl att icke medgiva att vid pensionsunderlagets bestämmande hänsyn även tages till den särskilda ersättning, som lämnas för övertidsläsning, eller till det särskilda arvode, som tillkommer överlärare vid folkskola, rektor vid högre folkskola samt rektor och biträdande föreståndarinna vid kommunal mellanskola. Det senare har sin motsvarighet däri, att enligt gällande bestämmelser pensionsunderlaget för rektor vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminarium och statens folkskoleseminarium ävensom för föreståndare vid folkhögskola och dövstumskola är bestämt med hänsyn till den högre avlöning, han i denna egenskap äger uppbära, även om han innehar befattningen på förordnande för viss tid.

f) Till sist påpeka de sakkunniga, att de funnit det nödvändigt att inrymma åt pensionsanstaltens styrelse rätt att, efter vederbörande skolöverstyrelses hörande, för en befattning, där avlöningen kan växla från ett år till annat efter tjänstgöringen, bestämma pensionsunderlaget efter den avlöning, som kan väntas komma att i medeltal utgå. De tänka härvid främst på särskilda lärare i övningsämnen. På detta sätt torde dessa lärares pensionsrätt bliva reglerad i så nära anslutning till vad 1918 års riksdag beslutat för ordinarie övningslärare vid allmänna läroverk, som är möjligt med hänsyn till de olika förhållandena.

Departementschefen.

Jag har intet att erinra mot vad de sakkunniga sålunda föreslagit. Att småskollärarnas pensionsunderlag böra bestämmas efter samma regel som folkskollärarnas, synes mig vara nödvändigt.

Med de reglerande föreskrifter, som de sakkunniga givit för pensionsunderlagens höjning över fastställda minimibelopp, synes ingen betänklighet finnas däremot. Det kan ej annat än vara till skolväsendets fromma, att sålunda möjlighet beredes att ställa pensionerna i förhållande till de verkliga lönerna, även om vikten härav numera må vara mindre än förut, sedan minimibeloppen höjts så väsentligt. De sakkunnigas förslag, att pensionsunderlagen för överlärare och rektorer må kunna bestämmas med hänsyn till de särskilda arvoden dessa åtnjuta, synes mig även välbetänkt och gagneligt.

Genast börjande pensions belopp.

Nu gällande bestämmelser.

För pensionsinrättningens delägare gälla följande bestämmelser angående pensionens belopp:

Om läraren uppnått pensionsåldern eller varit skyldig att avgå i följd av sjukdom eller arbetsoförmåga, utgår hel pension, om tjänstårens antal är minst

30 år för kvinnlig lärare vid kommunal mellanskola,

33 år för annan lärare.

Är tjänstårens antal mindre, avkortas pensionen i förhållande därtill; dock att, om avgången föranledes av sjukdom eller arbetsoförmåga, pensionen icke må understiga $^{9}/_{16}$ av den grundlön jämte ålderstillägg, läraren vid avgången från tjänsten författningsenligt ägt uppbära.

Om läraren avgår före pensionsåldern frivilligt men med rätt till pension (alltså efter fyllda 55 levnads- och 25 tjänstår), utgår pensionen med belopp, som beräknas sålunda, att från beloppet av hel pension avdrages $^{1}/_{14}$ för varje år, varmed levnadsåldern understiger 60 år, ävensom, där antalet tjänstår understiger skillnaden mellan levnadsåldern och talet 27, $^{1}/_{33}$ för varje sålunda felande tjänstår.

För understödsanstalten gälla följande bestämmelser:

För helt understöd fordras 30 tjänstår och 55 levnadsår.

Lärare, som avgår på grund av försvagad hälsa, bristande syn eller hörsel eller annan sådan anledning, är berättigad till avkortat understöd, om tjänstårens antal är 25 och levnadsårens antal är 50 för man och 45 för kvinna. Avkortningen sker efter i reglementet meddelad tabell (lägsta beloppet 205 kronor).

Lärare, som blivit obotligt sjuk, är efter 15 tjänstår berättigad till 205 kronors understöd.

Obotligt sinnessjuk lärare är berättigad till 205 kronors understöd.

De sakkunniga föreslå: *Sakkunnigas förslag.*

Kap. II § 7. 1. Där ej annorlunda stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna, beräknas vid avgång enligt § 1 genast börjande tjänstepension enligt nedan angivna regler.

a) Pensionen är lika med befattningens tjänstepensionsunderlag (hel pension), om den avgående räknar det härför stadgade antalet tjänstår. Om tjänstårens antal är mindre, avkortas pensionen i förhållande därtill.

Dock skall gälla, att

b) om avgången sker enligt § 1 b), hel pension utgår oberoende av tjänstårens antal, och om avgången sker enligt § 1 c) eller d), minst $^{3}/_{4}$ av hel pension utgår, dock i båda fallen med den inskränkningen, att pensionen ej må överstiga den pension, som den avgående skulle få, om han kvarstode i befattningen till pensionsåldern,

c) om den avgående ej innehaft befattningen i minst 5 tjänstår, hel pension utgör medeltalet av hans tjänstepensionsunderlag under de sista 5 åren eller det mindre antal tjänstår han räknar,

d) om den avgående har hustru eller barn, vilka i händelse av hans frånfälle skulle vara berättigade till familjepension, pension utgår med minst det belopp, varmed denna familjepension skulle utgå,

e) om den avgående vid pensionsålderns uppnående icke räknade minst 10 tjänstår eller, där han avgår före denna ålder, han icke räknar så många tjänstår, att de tillsammans med de år, som återstå till pensionsåldern, uppgå till minst nämnda antal, pensionen beräknas försäkringstekniskt,

f) om den avgående åtnjutit tjänstledighet för att bestrida annan befattning, som varit förenad med tjänstepensionsrätt i pensionsanstalten, bestämmes pensionens belopp utan hänsyn till den senare befattningen; detsamma gäller om den, som, efter att hava avgått från en befattning med pension, får en annan befattning, dock med det undantag, som särskilt stadgas i § 11.

2. I de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna kan stadgas, att genast börjande tjänstepension vid avgång enligt § 1 skall beräknas försäkringstekniskt, om den avgående vid pensionsålderns uppnående icke räknade minst det antal tjänstår, som i de särskilda bestämmelserna stadgas för hel pension, eller, där han avgår före denna ålder, han icke räknar så många tjänstår, att de tillsammans med det antal år, som återstå till pensionsåldern, uppgå till minst nämnda antal.

Kap. II § 8. När enligt § 7 genast börjande tjänstepension skall beräknas försäkringstekniskt, bestämmes den enligt § 7 mom. 1 a) och b) efter ett tjänstepensionsunderlag, som beräknas enligt nedan angivna huvudsakliga regler.

1. Den med en befattning förenade tjänstepensionsrätten anses grundad på ett försäkringsavtal, enligt vilket pensionen vid avgång enligt § 1 beräknas såsom i § 7 mom. 1 a) och b) sägs och en mot denna rätt svarande årlig försäkringsavgift erlägges under hela tjänstetiden, såvida ej denna försäkringsavgift är större än den högsta försäkringsavgift, som enligt mom. 2 må tillgodoräknas befattningshavaren. I sistnämnda fall nedsättes det tjänstepensionsunderlag, efter vilket pensionen beräknas, så att tjänstepensionsrättens kapitalvärde är lika med kapitalvärdet av de försäkringsavgifter, som må tillgodoräknas under tjänstetiden. Så länge tjänstårsberäkningen icke avbrytes, äro tjänstepensionsrätten och den för varje tjänstår tillgodoräknade försäkringsavgiften oförändrade.

Sker avbrott i tjänstårsberäkningen, bestämmes tjänstepensionsrätten, såsom i § 10 stadgas för det fall, att befattningen indragits. Börjar åter tjänstårsberäkningen, beräknas för den därefter följande tjänstetiden försäkringsavgiften med hänsyn tagen till den fond, som beräknas vara samlad för befattningshavaren genom de förut tillgodoräknade försäkringsavgifterna. Om den så beräknade försäkringsavgiften icke överstiger den, som enligt mom. 2 högst må tillgodoräknas, blir tjänstepensionsrätten lika med vad den var före avbrottet. I annat fall nedsättes den tillgodoräknade försäkringsavgiften och befattningshavarens pension bestämmes efter ett så beräknat tjänstepensionsunderlag, att kapitalvärdet av hans tjänstepensionsrätt blir lika med summan av nämnda fond och kapitalvärdet av de försäkringsavgifter, som må tillgodoräknas under återstående tjänstetid.

På liknande sätt förfares vid övergång till annan befattning eller ändring av befattnings tjänstepensionsunderlag.

Har befattningshavare tidigare haft annan befattning med tjänstepensionsrätt i av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond, göres liknande beräkning med avseende på de försäkringsavgifter, som må tillgodoräknas honom i den befattningen, och det inflytande deras tillgodoräknande bör hava på de i den senare befattningen tillgodoräknade försäkringsavgifterna.

2. Den tillgodoräknade försäkringsavgiften må icke överstiga den, som skulle beräknas, om befattningshavaren, utan att förut hava räknat tjänstår, utnämnts till befattningen vid en ålder, som understigit pensionsåldern med samma antal år, som det fordras tjänstår för hel pension.

3. Vad i § 7 mom. 1 c), d) och f) sägs skall gälla även när pensionen beräknas försäkringstekniskt.

Kap. II § 9. Om enligt de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna rätt till genast börjande tjänstepension inträder jämväl i vissa fall, då befattningshavaren icke är skyldig enligt § 1 att avgå, beräknas pensionens belopp på sådant sätt, att pensionens kapitalvärde är lika med den fond, som beräknas vara samlad för den avgående genom de honom enligt § 8 tillgodoräknade försäkringsavgifterna.

Kap. IV § 8. I fråga om beräkning av genast börjande tjänstepensions belopp gäller vad i kap. II § 7 mom. 1 stadgas; dock att för den, som vid avgång med genast börjande pension är rektor, föreståndare eller överlärare och i denna egenskap har högre tjänstepensionsunderlag, hel tjänstepension beräknas såsom medeltalet av de tjänstepensionsunderlag, som varit för honom gällande under de senaste 10 åren eller den kortare tid, han innehaft med tjänstepensionsrätt förenad befattning.

Departementschefen.

De sakkunnigas förslag överensstämmer i huvudsak med vad som nu gäller för pensionsinrättningens delägare. Olikheterna, som jag finner väl motiverade, äro följande:

a) Om avgången föranledes av olycksfall i tjänsten eller av i tjänsten ådragen sjukdom utgår den pension, som skulle tillkomma den avgående, om han kvarstode i tjänsten till pensionsåldern. Han får alltså hel pension, om summan av det antal tjänstår han räknar vid avgången och det antal år, som återstå till pensionsåldern, uppgår till 30 för kvinnlig lärare vid kommunal mellanskola och 33 för annan lärare. Är nämnda summa mindre, avkortas pensionen i förhållande därtill.

Som synes är denna bestämmelse i regel gynnsammare än den nu gällande. Detta motiveras därav, att läraren i detta fall är skyldig att genast avgå.

b) Om avgången förorsakas av på annat sätt uppkommen arbetsoförmåga, utgör pensionen minst $^3/_4$ av hel pension; dock att, om den under a) nämnda summan är mindre än 30 resp. 33, pensionen ej får överstiga den, som skulle utgå enligt regeln under a).

Enligt denna bestämmelse kommer i detta fall pensionen i regel att vara minst $^3/_4$ av hel pension eller $^9/_{16}$ av avlöningen i högsta lönegraden. Bestämmelsen är alltså gynnsammare än den nu gällande för dem, som drabbas av arbetsoförmåga så tidigt, att de icke intjänat alla ålderstillägg.

Enligt den civila pensionslagen utgår i fallet a) hel pension och i fallet b) $^3/_4$ av hel pension. Till formen överensstämma de sakkunnigas huvudregler för dessa båda fall med den civila pensionslagen. Men i verkligheten äro de sakkunnigas förslag något gynnsammare. Det är nämligen att märka, att pensionsunderlagen enligt de sakkunnigas förslag bero endast av avlöningen i högsta lönegraden, men enligt den civila pensionslagen av lön och intjänade ålderstillägg. I den civila pensionslagen finns däremot icke någon motsvarighet till den reduktion, som de sakkunniga föreslå för det fall, att den avgående icke räknar så många tjänstår, att han skulle få hel pension, om han kvarstode i tjänsten till pensionsåldern. Sådan reduktion synes mig vara alldeles på sin plats.

c) Om den avgående ej innehaft sin tjänst i minst 5 år, är hel pension lika med medeltalet av de pensionsunderlag, som han haft under de sista 5 åren, och ej lika med den befattnings pensionsunderlag, från vilken avgången sker.

Samma bestämmelse finnes i den civila pensionslagen. Den har betydelse för det fall, att en lärare under de sista 5 åren fått sitt pensionsunderlag höjt, antingen genom förflyttning till annan tjänst eller därigenom att huvudmannen berett honom högre pensionsunderlag i sin tjänst. Jag finner det riktigt, att folkskollärarna ej i detta avseende få gynnsammare beräkning av pensionen än statens civila tjänstinnehavare.

Det må påpekas, att för överlärare, rektor eller föreståndare, som i denna egenskap har högre pensionsunderlag, skall hel pension beräknas som medeltal av de 10 sista årens pensionsunderlag. Det fordras alltså, att han i 10 år skall ha haft det högre pensionsunderlaget, för att pensionen skall bliva lika med detsamma. Detta gäller nu för dövstumskolas föreståndare.

d) Om den avgående har hustru eller barn, vilka i händelse av hans frånfälle skulle hava rätt till familjepension, utgår hans pension med minst det belopp, varmed denna familjepension skulle utgå.

I likhet med de sakkunniga finner jag denna bestämmelse motiverad därav, att det icke är lämpligt, att familjeförsörjaren uppbär mindre pension än den, som vid hans frånfälle skulle tillfalla hans efterlevande. Bestämmelsen kan emellertid få betydelse endast i undantagsfall, då familjen är stor och pensionsunderlaget litet.

e) Om den avgående vid pensionsålderns uppnående icke räknar 10 tjänstår, har han, såsom förut nämnts, icke rätt till pension enligt reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning. Denna bestäm-

melse har från den civila pensionslagen införts i det nu föreslagna reglementet för pensionsanstalten. Visserligen torde något sådant fall ytterst sällan komma att inträffa, varför bestämmelsen har mycket liten praktisk betydelse. Men skulle sådant fall förekomma, synes det mig principiellt oriktigt att icke låta den avgående få någon pension. Skulle hans pension beräknas efter den vanliga avkortningsregeln, skulle den emellertid komma att svara mot en så hög försäkringsavgift, att en reduktion synes vara på sin plats. Därför föreslå de sakkunniga, att den skall beräknas försäkringstekniskt, varav enligt kap. II § 8 följer, att den så reduceras, att den ej svarar mot högre försäkringsavgift än den, som svarar mot en inträdesålder av 27 år. Detta förslag finner jag lämpligt och ansluter mig alltså till detsamma.

f) Pension åt lärare, som avgår frivilligt efter fyllda 55 år, beräknas försäkringstekniskt enligt kap. II § 8 och icke efter den mekaniska regel, som nu gäller enligt pensionsinrättningens reglemente. Denna senare är något förmånligare. En manlig folkskollärare, som utnämnts vid 25 års ålder och avgår vid 55 års ålder, får enligt nämnda regel ungefär 63 % av hel pension, men efter försäkringsteknisk beräkning 60 %. Den mekaniska regeln gynnar alltså dem, som gå i förtid. Jag finner därför de sakkunnigas förslag lämpligt, vilket ger den avgående den pension, som han intjänat under sin tjänstetid.

Uppskjuten pensions belopp.

Sakkunnigas förslag.

Som förut nämnts har för närvarande den, som avgår utan rätt till genast börjande pension, icke någon rätt till uppskjuten pension. Sakkunnigas förslag i fråga om beräkningen av uppskjuten pensions belopp lyder:

Kap. II § 10. Uppskjuten tjänstepension beräknas efter ett tjänstepensionsunderlag, som bestämmes på sätt nedan sägs, och är lika med:

a) detta tjänstepensionsunderlag, om den börjar utgå först vid pensionsåldern,

b) $^3/_4$ av detsamma, om den börjar utgå tidigare.

Tjänstepensionsunderlaget bestämmes så, att tjänstepensionsrättens kapitalvärde vid avgången är lika med den fond, som beräknas vara samlad för den avgående genom de försäkringsavgifter, som tillgodoräknats honom enligt § 8 i befattningen; dock att om avgången icke föranletts av befattningens indragning, högre försäkringsavgift icke må tillgodoräknas än den tjänstepensionsavgift, som ålegat befattningshavaren enligt reglementet.

Departementschefen.

Såsom jag redan uttalat, finner jag det riktigt, att den, som avgår i förtid, skall bibehålla den pensionsrätt, som han intjänat under sin tjänstetid. Det får han, om den uppskjutna pensionens belopp beräknas så, att den motsvarar hela den försäkringsfond, som beräknas vara samlad

för den avgående. Som synes föreslå de sakkunniga, att den uppskjutna pensionen skall beräknas på detta sätt, om avgången föranledes av befattningens indragning. Men i andra fall skall den beräknas så, att den svarar blott mot den avgåendes egna avgifter, alltså icke mot den del av fonden, som svarar mot huvudmannens och statens avgifter för honom. Anledning till denna avvikelse från den rationella beräkningen angiva de sakkunniga vara, att de icke ansett sig kunna föreslå gynnsammare beräkning än den som riksdagen godkänt i fråga om vissa icke ordinarie befattningshavare vid statens affärsdrivande verk. Såsom jag redan i annat sammanhang framhållit, finner jag mig av samma skäl böra tillstyrka de sakkunnigas förslag i denna del.

Genom den försäkringstekniska beräkningen bestämmes det pensionsunderlag, efter vilket den uppskjutna pensionen skall beräknas. Inträder före pensionsåldern sådan invaliditet, att den avgångne blir förklarad berättigad till pension enligt lagen om allmän pensionsförsäkring, så blir pensionen lika med $^3/_4$ av pensionsunderlaget. Börjar pensionen utgå först vid pensionsåldern, blir den lika med pensionsunderlaget.

Reduktion av pension för den, som får ny tjänst.

Nu gällande bestämmelser.

För folkskollärarnas pensionsinrättning är följande stadgat:

Skulle den, som efter erhållet avsked kommit i åtnjutande av pension, åter såsom ordinarie lärare tillträda tjänst vid folkskola, skall under den tid, han sådan beställning innehar, pensionen, om den är större än lönen, minskas med ett däremot svarande belopp, eller, om densamma understiger eller jämnt motsvarar lönen, helt och hållet indragas. Kvarbliver han minst fem år i sådan tjänst, äger han, vid därefter erhållet avsked, undfå den större pension, vartill denna tjänst kan honom berättiga. I annat fall må han, efter avskedstagandet, åter tillträda den honom förut tillagda pension.

Pensionerad lärare, som tjänstgör såsom extra ordinarie eller vikarierande lärare, är skyldig att under sådan tjänstgöring vidkännas avdrag å pension med sjuttiofem kronor för läsmånad eller sexhundra kronor för år, dock med undantag för den händelse att pensionerad lärare under högst en lästermin vikarierar för sådan lärare, som är tjänstledig på grund av sjukdom eller annat tillfälligt förfall.

För ålderdomsunderstödsanstalten är stadgat:

Om den, som börjat att uppbära understöd från anstalten, mottager nytt förordnande såsom lärare vid någon för den allmänna folkundervisningen inrättad skola, förlore han understödet för den tid, under vilken han uppbär lön såsom lärare, dock med undantag för det fall att en

understödstagare vid sjukdoms- eller annat tillfälligt förfall för tjänstgörande lärare under kortare tid vikarierar för denne. Kvarbliver han vid det nya förordnandet under minst fem år, må han vid dess frånträdande undfå det större understöd, vartill förordnandet kan berättiga honom. I annat fall äger han efter avgång från förordnandet åter tillträda det honom förut tillagda understödet.

De sakkunniga föreslå: *Sakkunnigas förslag.*

Kap. II § 11. Om den, som avgått på grund av § 1 mom. 1 b), c) eller d) med genast börjande tjänstepension, sedermera ånyo får med tjänstepensionsrätt i denna anstalt förenad befattning, är huvudmannen för den nya befattningen skyldig att anmäla det för pensionsanstaltens styrelse. Från den dag, då rätt till avlöningen i den nya befattningen inträder, skall tjänstepensionen indragas, om avlöningen i den nya befattningen överstiger eller är lika med den avlöning, som skulle tillkommit honom, om han bibehållit den förra befattningen och bestritt densamma oförvitligt och utan avbrott. Om däremot förstnämnda avlöning understiger den sistnämnda, skall tjänstepensionen från nämnda dag nedsättas till det belopp, som utgör skillnaden mellan de båda avlöningarna.

Vid avgång från den andra befattningen återfår han sin förra pension, dock att, om han avgår efter uppnådd pensionsålder eller på grund av § 1 och den pension, som bestämmes med hänsyn tagen till den andra befattningen och hans tjänstgöring såväl i denna som i den första, är större än hans förra pension, han erhåller denna högre pension; om den andra befattningens tjänstepensionsunderlag är lägre än den förstas, tilllämpas därvid utan ansökan § 5 mom. 4.

Som synes avviker sakkunnigas förslag väsentligt från nu gällande bestämmelser. Enligt detsamma må pension i regel utan reduktion förenas med lön för annan tjänst. Undantag göres endast för pension vid avgång på grund av invaliditet.

Efter att hava erinrat om att de sakkunniga för pensionsväsendets centralisering även uttalat sig mot dylik reduktion motivera de saksakkunniga sitt förslag på följande sätt:

Sakkunnigas motivering.

Vore pensionen en nådegåva eller ett understöd, som lämnades endast åt den, som vore i behov därav, så vore det rimligt, att den reducerades, om behovet minskades eller upphörde. Sådan reduktion borde då ske ej blott om behovet minskades därigenom, att pensionstagaren finge en *tjänst av visst slag*, utan alltid när han genom eget arbete skaffade sig viss inkomst och naturligtvis även om han utan arbete hade tillräcklig inkomst. Det är omöjligt att se, varför en pensionerad folkskollärare skall få sin pension reducerad, om han får anställning vid folkskola, men icke om han blir anställd vid en dövstumskola, en sinnesslöanstalt, en enskild högre läroanstalt o. s. v. Han har under sin tjänstetid arbetat för

lägre lön, därför att en del av lönen innehållits och i form av egna avgifter och statsbidrag gått till pensionsanstalten för beredande av pension. När tjänstetiden är slut, bör han hava ovillkorlig rätt till denna pension, utan hänsyn till hans förmögenhetsförhållanden eller hans inkomst av fortsatt arbete i annan tjänst. Och har han under sin tjänstetid samtidigt bestritt tvenne med pensionsrätt förenade tjänster, bör han efter tjänstetidens slut hava rätt till oavkortade pensioner för båda tjänsterna, enär de avlöningar, han uppburit för tjänsterna, varit reducerade med hänsyn till hans rätt till dessa pensioner.

Anledningen till att dylika reduktioner för vissa (ingalunda alla) fall stadgats lär hava varit, att man funnit det kunna leda till missbruk, att t. ex. en folkskollärare, som visste sig kunna med säkerhet räkna på att erhålla förordnande som extra ordinarie, toge avsked med pension för att fortsätta kanske i samma tjänst och då i lön och pension sammanlagt uppbära större belopp än förut i lön som ordinarie. Och det måste medgivas, att om detta skulle förekomma annat än i rena undantagsfall, så skulle det ådagalägga, att pensionsbestämmelserna vore oriktigt avvägda. Men felet vore då ej att söka däri, att pensionen under alla omständigheter utginge med oreducerat belopp, sedan den väl var intjänad, utan däri att *pensionsåldern satts lägre,* än som hänsynen till lärarnas tjänsteduglighet krävde och tillgången på lärarkrafter medgåve. Av båda dessa skäl har den hittills stadgade pensionsåldern 55 år otvivelaktigt varit för låg. Att den varit för låg med hänsyn därtill, att lärarna i allmänhet icke vid den åldern äro i behov av att sluta, är numera allmänt erkänt och har därför pensionsåldern höjts till 60 år. Att den varit för låg med hänsyn till tillgången på lärarkrafter, är tydligt, då faktiskt lärarbrist rått, en brist som naturligtvis ökats därigenom att tjänstetiden inskränkts mer än nödigt genom en onödigt tidig pensionsålder. Men härav följer å andra sidan, att om även härefter någon gång en pensionerad folkskollärare förordnas som lärare vid folkskola, så kommer det att ske, endast om lärarbristen fortfar trots de bättre lönerna och den höjda pensionsåldern och därför något skoldistrikt tvingas att anställa en pensionerad lärare i brist på yngre kraft. Sådana fall måste bliva sällsynta.

Den som uppnått pensionsåldern, får enligt kap. IV § 10 icke innehava med pensionsrätt förenad, vare sig ordinarie eller extra ordinarie befattning, med mindre medgivande därtill lämnats av vederbörande skolöverstyrelse eller folkskolinspektör, vilket tydligen ej kommer att lämnas i fråga om den, som redan erhållit pension, i annat fall än då det för huvudmannen är omöjligt att på annat sätt få befattningen besatt med behörig innehavare.

Det är emellertid att märka, att den nu lämnade motiveringen för att pensionen ej bör reduceras, om den pensionerade får ny tjänst, tar hänsyn endast till det fall, att den pensionerade uppnått pensionsåldern, när han avgick. Om han avgått med pension på grund av invaliditet eller sjukdom, men sedermera blir i stånd att mottaga ny med pensionsrätt förenad tjänst, måste därmed skäl anses föreligga för den meningen, att han i verkligheten icke varit »för framtiden oförmögen att behörigen sköta sin tjänst», såsom förutsattes vid pensionens beviljande. Då kan det alltså vara motiverat att indraga eller reducera den en gång under en oriktig förutsättning beviljade pensionen.

För detta fall föreslå de sakkunniga för pensionsväsendets centralisering, att det skall kunna i pensionsbestämmelserna stadgas, att det vid avgång på grund av sjukdom eller invaliditet kan beviljas icke pension, utan provisorisk livränta, som skall kunna reduceras eller indragas, om det sedermera visar sig, att arbetsoförmågan var övergående, och ny anställning, som svarar mot vederbörandes utbildning, kan beredas honom.

I anslutning härtill föreslå vi, att den, som erhållit genast börjande pension efter avgång på grund av sjukdom eller invaliditet, men sedermera ånyo erhåller med pensionsrätt i denna anstalt förenad befattning, skall vara underkastad reduktion eller indragning av sin pension. Däremot skall sådant stadgande icke gälla för den, som avgått först efter uppnådd pensionsålder.

Principen för reduktionen är den, att pensionen skall få bibehållas endast i den mån, som må erfordras för att avlöningen i den nya befattningen tillsammans med den reducerade pensionen må uppgå till det belopp, som befattningshavaren skulle hava uppburit, därest han kunnat kvarstå i den första befattningen och kommit i åtnjutande av de ålderstillägg, som han då kunnat under mellantiden intjäna.

När en pensionstagare, som sålunda fått sin pension reducerad, avgår från den andra befattningen, återfår han alltid minst den pension, han ursprungligen fått för den första befattningen. Men om han avgår efter uppnådd pensionsålder eller på grund av § 1 och den pension, som bestämmes med hänsyn tagen till den andra befattningen och hans tjänstgöring i såväl denna som den första, är större än hans första pension, får han denna högre pension. Härvid skall, om den andra befattningens pensionsunderlag är lägre än den förstas, han anses hava bibehållit den första befattningens pensionsunderlag, därest han innehaft densamma i minst 15 år.

Då enligt vårt förslag pensionsanstalten icke skall erhålla årliga uppgifter från skoldistrikten angående de anställda lärarnas namn, kan pensionsanstalten icke göra den sålunda föreskrivna reduktionen av pensionen, med mindre pensionstagarens nyanställning anmäles av huvudmannen. Vi hava därför föreslagit sådan anmälningsskyldighet.

Departementschefen.

Frågan huruvida och i vad mån pension bör reduceras, om pensionstagare får ny befattning, är tydligen av principiell betydelse. Nu gällande pensionsbestämmelser för statens befattningshavare och för andra befattningshavare, till vilkas pensionering staten lämnar bidrag, innehålla i detta avseende stadganden av växlande innebörd.

I den civila pensionslagen § 16 stadgas, att reduktion skall ske, om pension skall förenas med lön eller pension för annan statstjänst; dock skall reduktion icke ske, om summan av pensionen och lönen eller av de båda pensionerna understiger 3,000 kronor. Reduktionen drabbar den del av pensionen, som beräknas motsvara statens bidrag, men icke den del, som svarar mot befattningshavarens egna avgifter. Reduktion

sker icke, om pensionen förenas med lön eller pension för annan tjänst än statstjänst, även om staten bidrager till den andra tjänstens lön eller pension.

Liknande reduktionsregler gälla enligt statens järnvägars pensionslag och reglementet för arméns pensionskassa.

I pensionsbestämmelserna för de affärsdrivande verkens icke ordinarie personal givas även föreskrifter om reduktion, liknande dem i den civila pensionslagen.

I pensionsbestämmelserna för telegrafverkets ordinarie personal stadgas däremot icke någon dylik reduktion.

Reduktionsreglerna i reglementena för folkskollärarnas pensionsinrättning samt småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt avvika, såsom framgår av ovan lämnade redogörelse för dem, från den civila pensionslagens regler. Reduktionen kan här drabba även den del, som svarar mot befattningshavarens egna avgifter. Reduktion sker endast, om pensionen förenas med lön för tjänst, som är delaktig i pensionsinrättningen eller ålderdomsunderstödsanstalten, alltså icke för statstjänst utan sådan delaktighet eller för annan tjänst, även om staten bidrager till lönen. Någon reduktion vid förenande av två pensioner föreskrives icke.

Reduktionsregeln i reglementet för dövstumlärarnas pensionsanstalt överensstämmer i princip med regeln i § 19 av reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning men avser endast de fall, då pension förenas med lön för tjänst, som är delaktig i dövstumlärarnas pensionsanstalt. Alltså kan pension från denna anstalt utan reduktion förenas med pension för vilken tjänst som helst eller med lön för tjänst, som ej är delaktig i anstalten.

Det anförda må vara nog för att visa, att nu gällande bestämmelser strida mot varandra och icke äro grundade på någon hållbar princip.

Det synes mig, att de sakkunniga hava rätt däri, att denna fråga icke kan få en med billighet och rättvisa överensstämmande lösning, med mindre man fasthåller vid att pensionen är en uppskjuten lön för fullgjort arbete. Jag gillar alltså de sakkunnigas förslag, att intjänad pension icke bör reduceras, även om pensionstagaren skulle komma i åtnjutande av pension eller lön för annan tjänst. Enligt denna princip blir det, såsom de sakkunniga framhålla, endast invalidpension, som bör reduceras, om pensionstagaren får ny befattning och sålunda visar sig icke längre vara oförmögen till arbete.

Vad de sakkunniga föreslå i fråga om invalidpensions reduktion finner jag även vara lämpligt. Då pensionstagaren får behålla så mycket av sin pension, att den tillsammans med lönen i den nya befattningen uppgår

till den lön han skulle hava haft i sin förra befattning, om han ej behövt avgå från densamma, får han den ersättning, som bör tillkomma honom för den förlust, som den övergående arbetsoförmågan medfört.

Även gillar jag vad de sakkunniga föreslå angående pensionens storlek efter avgången från den andra befattningen.

De sakkunniga föreslå:

Reduktion av pension vid olycksfall i tjänsten.

Sakkunnigas förslag.

Kap. II § 12. 1. Om befattningshavare, på vilken lagen om försäkring för olycksfall i arbetet äger tillämpning, drabbas av olycksfall i tjänsten och avgår från befattningen med genast börjande tjänstepension, skall pensionen minskas med den livränta, som må enligt nämnda lag till honom utgå som ersättning för olycksfallet, eller, om pensionen icke överstiger livräntan, helt indragas.

För närvarande finnes icke någon dylik bestämmelse.

Riksförsäkringsanstalten.

Beträffande denna bestämmelse har riksförsäkringsanstalten i sitt förenämnda utlåtande den 4 mars 1919 anfört följande:

Mot de bestämmelser, som av de sakkunniga föreslagits i kap. II § 12 mom. 1 vill riksförsäkringsanstalten anmärka, att enligt dess lydelse avdrag för livränta, utgående enligt olycksfallsförsäkringslagen, endast skulle få ske i det fall, att befattningshavaren drabbas av olycksfall i tjänsten och avgår från befattningen med genast börjande tjänstepension. I alla andra fall av pension (vare sig genast börjande eller uppskjuten) skulle pensionen utgå från pensionsanstalten utan hänsyn till livräntan enligt olycksfallsförsäkringslagen. Nu är det visserligen möjligt, att nämnda livränta under de i 11 § av olycksfallsförsäkringslagen angivna villkor skulle kunna minskas genom avdrag, men även om avdrag skedde i hela den utsträckning, som är möjlig, skulle i regeln åtminstone en del av livräntan fortfarande komma att utgivas av försäkringsinrättningen. I nu ifrågavarande fall skulle alltså i regel följande förhållande inträffa. Pensionsanstalten utgiver pension enligt reglementet. Försäkringsinrättningen utgiver enligt olycksfallsförsäkringslagen någon större eller mindre del av livräntan, vilket belopp ej kan på förhand närmare angivas. En befattningshavare, som skadats genom sådant olycksfall, varom nu är fråga, som medför livränta enligt olycksfallsförsäkringslagen, skulle alltså på nu angivna sätt i regel erhålla bättre förmåner än andra befattningshavare. För undvikande härav föreslår riksförsäkringsanstalten i stället för förslagets kap. II § 12 mom. 1 följande stadgande, som i sak sammanfaller med riksförsäkringsanstaltens motsvarande förslag i ämbetsverkets utlåtande den 30 december 1918 över betänkande, avgivet av sakkunniga för pensionsväsendets centralisering:

Om befattningshavare, på vilken lagen om försäkring för olycksfall i arbete äger tillämpning, drabbas av olycksfall och livränta på grund härav utgår enligt samma lag, skall pensionen minskas med livräntan, eller, om pensionen icke överstiger densamma, helt indragas.

Det är givet, att stadgandet endast avser sådana fall, då livräntan utgår på grund av försäkring enligt olycksfallsförsäkringslagen, obligatorisk eller frivillig, i fråga om vilken befattningshavarens huvudman är arbetsgivare i olycksfallsförsäkringslagens mening. Någon skillnad i nu ifrågavarande avseende mellan obligatorisk och frivillig försäkring enligt olycksfallsförsäkringslagen torde tydligen icke böra uppställas. Arbetsgivaren (huvudmannen) betalar i båda fallen försäkringsavgiften.

Departementschefen.

Då den av riksförsäkringsanstalten framställda anmärkningen mot avfattningen av förevarande bestämmelse synes mig vara befogad, har jag ansett mig böra förorda en omformulering av densamma i enlighet med riksförsäkringsanstaltens förslag.

Reduktion av pension, om avgifter erlagts enligt lagen om allmän pensionsförsäkring.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. II § 12. 2. Om sådana avdrag, som omförmälas i kap. I § 5, gjorts från befattningshavarens avgifter till pensionsanstalten, skall hans tjänstepension minskas med den del av enligt lagen om allmän pensionsförsäkring till honom utgående pensionen, som svarar mot de avgifter, som han enligt nämnda lag erlagt under den tid, då hans avgifter enligt reglementet sålunda minskats; dock att pension, som beräknas försäkringstekniskt, så att den motsvarar befattningshavarens egna avgifter, icke skall på detta sätt minskas.

Denna bestämmelse är en konsekvens av att enligt de sakkunnigas förslag (kap. I § 7) befattningshavarnas avgifter till anstalten skola minskas med de avgifter, som må åligga dem enligt lagen om allmän pensionsförsäkring.

Departementschefen.

Den senast nämnda reduktionen är så påtagligt riktig, att jag ej torde behöva motivera min anslutning till förslaget.

Reduktion av pension under tiden för frihetsstraff.

Nu gällande bestämmelser.

För folkskollärarnas pensionsinrättning är stadgat:

Har pensionstagare blivit dömd till straffpåföljd, vilken utestänger från behörighet och rättigheter, som omförmälas i 2 kap. 19 § strafflagen eller, i stället för avsättning, till straff enligt 2 kap. 17 § strafflagen skola, efter det sådant beslut vunnit laga kraft, två tredjedelar av pensionen anses förverkade och pensionen alltså utgå med endast en tredjedel av det ursprungliga beloppet.

För ålderdomsunderstödsanstalten är stadgat:

Understödstagare, som dömes förlustig medborgerligt förtroende, förlore sitt understöd.

Sakkunniga föreslå:

Kap. II § 13. Om pensionstagare undergår frihetsstraff, som ej understiger en månad, eller är intagen å tvångsarbetsanstalt, skall under denna tid endast $^1/_3$ av pensionen till honom utgå. Om han har anhöriga, vilka för sitt uppehälle äro beroende av honom, må pensionsanstaltens styrelse kunna medgiva dem rätt att under tiden uppbära återstående del av pensionen. *Sakkunnigas förslag.*

Vad de sakkunniga här föreslå överensstämmer i princip med motsvarande bestämmelser i lagen om allmän pensionsförsäkring och i de av 1917 års riksdag godkända pensionsbestämmelserna för vissa icke ordinarie befattningshavare vid statens affärsdrivande verk. Sakkunniga ha därför ansett sig oförhindrade att föreslå denna ändring av nu gällande bestämmelse för folkskollärarnas pensionsinrättning, ehuru denna intagits i reglementet med anledning av att 1918 års riksdag infört densamma i den civila pensionslagen. Jag ansluter mig till de sakkunnigas förslag. *Departementschefen.*

Indragning av pension.

Nu gällande bestämmelser.

För folkskollärarnas pensionsinrättning är vidare stadgat:

Den, som under loppet af fem år sin pension ej uttagit, varder från pensionsstaten avförd. Anmäler han sig sedermera ånyo, äger han att åter tillträda pensionen, dock ej för längre tid tillbaka än från och med det nästföregående året.

Pensionstagare, som bosätter sig å utrikes ort, utan att därtill äga Kungl. Maj:ts tillstånd, förverkar därigenom pension för den tid, han utrikes är.

Varder pensionstagare främmande makts undersåte, eller träder han, utan sådant tillstånd, i främmande stats tjänst, upphör hans rätt till pension.

För ålderdomsunderstödsanstalten är stadgat:

Den, som under loppet av fem år ej uttagit sitt understöd, varde från förteckningen å understödstagare avförd. Anmäler han sig sedermera ånyo, ankomme det på anstaltens direktion, om och i vilken mån han åter må inträda i sin förra rätt.

Understödstagare, som bosätter sig å utrikes ort utan att därtill äga Kungl. Maj:ts tillstånd, förverkar därigenom understödet för den tid, han utrikes är.

Varder understödstagare främmande makts undersåte, eller träder han utan Kungl. Maj:ts tillstånd i främmande stats tjänst, upphör hans rätt till understöd.

De sakkunniga hava icke upptagit dessa bestämmelser. *Sakkunnigas förslag.*

Även jag anser, att de böra utgå. Det synes ej vara skäl att stadga kortare preskriptionstid för förfallna pensionsbelopp än eljest är stadgat. Och den omständigheten, att pensionstagare bosatt sig å utrikes ort eller *Departementschefen.*

blivit främmande makts undersåte, synes ej böra motivera att beröva honom den pension, som han med sitt arbete intjänat.

Tid för vilken pension utgår.

Nu gällande bestämmelser.

För pensionsinrättningen är stadgat:

Pension beräknas för fulla månader och vidtager med månaden näst efter den, under vilken lönen blivit frånträdd.

Pension upphör att utgå med den månad, under vilken pensionstagare avlidit eller pensionsrätt förlorats.

För understödsanstalten gälla liknande bestämmelser.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. II § 14. Genast börjande tjänstepension utgår från och med månaden näst efter den, då befattningen frånträdes.

Uppskjuten tjänstepension börjar utgå, när den avgångne på grund av varaktig oförmåga till arbete förklaras berättigad till pension enligt lagen om allmän pensionsförsäkring, dock senast vid den för befattningen stadgade pensionsåldern.

Tjänstepension utgår till och med den månad, under vilken pensionstagaren avlider.

Departementschefen.

Som synes överensstämmer förslaget i fråga om genast börjande pension med vad som nu gäller.

I fråga om uppskjuten pension överensstämmer det i huvudsak med vad som nu gäller för vissa icke ordinarie befattningshavare vid statens affärsdrivande verk.

Jag har intet att erinra mot förslaget.

Årliga pensionsavgifter.

Nu gällande bestämmelser.

För pensionsinrättningen gälla nu följande bestämmelser om årsavgifter.

1) Varje lärare, som vid årets början innehar tjänst med delaktighet i pensionsinrättningen, erlägger en årsavgift av 3 $^1/_3$ % av pensionsunderlaget.

2) Skoldistrikt erlägger icke avgift för sina lärare vid den egentliga folkskolan.

3) Annan huvudman erlägger för varje vid årets början upprättad lärartjänst, som är delaktig i pensionsanstalten, 6 $^2/_3$ % av pensionsunderlaget.

4) Huvudman svarar även för befattningshavarens avgift, med rätt att göra motsvarande avdrag av hans lön.

5) Staten erlägger dels för lärartjänst vid av skoldistrikt upprättad egentlig folkskola 6 $^2/_3$ % av pensionsunderlaget, dels därutöver för varje

i pensionsinrättningen delaktig tjänst 2 % av pensionsunderlaget, om tjänsten vid årets början innehaves av man eller är vakant efter manlig innehavare, samt 4 %, om tjänsten vid årets början innehaves av kvinna eller är vakant efter kvinnlig innehavare.

Till understödsanstalten erlägger huvudmannen en årsavgift av 18 kronor för varje i anstalten delaktig tjänst, dock icke för vikarie vid ordinarie folkskollärartjänst. Läraren är skyldig att å sin lön vidkännas ett årligt avdrag av 7 kronor.

De sakkunniga föreslå: *Sakkunnigas förslag.*

Kap. IV § 11. 1. Den årliga tjänstepensionsavgift, som med i kap. I § 5 omförmält avdrag skall erläggas av befattningshavare, som har tjänstepensionsrätt enligt § 1, är:

för extra ordinarie eller på viss tid, ej överstigande ett läsår, anställd lärare ävensom för vikarie 1 % av tjänstepensionsunderlaget, för annan befattningshavare $3^1/_3$ % av detsamma.

2. För innehavare av befattning vid av skoldistrikt inrättad folkskola erlägger skoldistriktet icke någon avgift, dock att, därest befattningshavarens tjänstepensionsunderlag är högre än det enligt § 3 mom. 2 bestämda, en årlig avgift av $2^1/_2$ % av förhöjningen skall erläggas för extra ordinarie eller på viss tid, ej överstigande ett läsår, anställd lärare sam $6^2/_3$ % av förhöjningen för annan lärare.

För innehavare av annan befattning, som i § 1 sägs, erlägger huvudmannen en årlig avgift av $2^1/_2$ % av tjänstepensionsunderlaget för extra ordinarie eller på viss tid, ej överstigande ett läsår, anställd lärare samt $6^2/_3$ % av tjänstepensionsunderlaget för annan lärare.

Ur de sakkunnigas motivering må anföras vad de yttra om beräkningen av avgiften för de obefordrade lärarna: *Sakkunnigas motivering.*

De obefordrade lärarna vid folkskolan äro nu delägare i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt och hava där ett tjänstepensionsunderlag av 450 kronor samt erlägga en avgift av 7 kronor. Om nu, såsom vi föreslå, deras tjänstepensionsunderlag höjes till $^3/_4$ av deras fastställda minimiavlöning, bör man icke höja deras avgift med större belopp, än som kan anses motsvara den ökade kostnad, som uppkommer för pensionsanstalten därigenom, att de obefordrade komma att erhålla högre pensioner än hittills, *om de pensioneras som obefordrade.* Höjde man de obefordrade lärarnas avgifter mera, skulle det innebära, att man överflyttade på dem en del av den pensionskostnad för de *befordrade*, som staten redan åtagit sig. Det är nu icke möjligt att beräkna nämnda ökning i pensionsanstaltens kostnader. Men det är tydligt, att densamma blir mycket ringa, då numera, sedan även småskolans lärare kunna bliva ordinarie, det måste bliva sällsynt, att en lärare kvarstår som obefordrad ända tills han pensioneras. Vi ha därför ansett oss kunna föreslå en så låg tjänstepensionsavgift för de obefordrade som 1 % av tjänstepensionsunderlaget. Det innebär, att tjänstepensionsavgiften för en befordrad lärare vid den egentliga folkskolan höjes från 7 kronor till 12 kronor

75 öre för man och 11 kronor 25 öre för kvinna samt för en obefordrad lärare vid småskolan från 7 kronor till 10 kr.

Departementschefen.

Som synes överensstämma de föreslagna bestämmelserna nära med vad som nu gäller för pensionsinrättningen, utom i fråga om de obefordrade. Vad dessas avgifter angår, finner jag förslagets motivering sådan, att jag biträder detsamma.

För de sakkunnigas beräkning av statens avgift lämnas redogörelse längre fram. En formell olikhet med avseende på denna avgift är att den icke fixeras i reglementsförslaget. I stället angives den princip, efter vilken den skall beräknas. Detta synes även mig vara lämpligt.

Övergångsstadganden.

Sakkunnigas förslag och motivering.

Som vanligt vid pensionsreglering är det nödvändigt att genom särskilda stadganden förmedla övergången till den nya ordningen. Med avseende på tjänstepensionerna föreslå de sakkunniga följande:

1) Enligt den allmänna regeln är hel pension lika med medeltalet av den avgåendes pensionsunderlag under de senaste fem åren. Tillämpades denna regel vid övergången, skulle hel pension för folkskollärare, som avgår t. ex. år 1920, bliva lägre än för folkskollärare, som avgått år 1919. Ty för den senare har hel pension bestämts enligt nu gällande reglemente och sålunda satts lika med pensionsunderlaget under år 1919. Därför föreslå de sakkunniga den övergångsbestämmelsen, att när hel pension skall beräknas för den, som före den 1 jan. 1919 innehaft befattning, som varit förenad med pensionsrätt i pensionsinrättningen eller understödsanstalten, avlöningen skall anses hava varit bestämd efter de grunder, som äro gällande efter den 1 januari 1919, och pensionsunderlaget bestämt efter denna avlöning enligt det nya reglementets bestämmelser.

2) De sakkunniga föreslå, att för den, som före den 1 januari 1919 uppburit pension från pensionsinrättningen eller före den 1 januari 1920 från understödsanstalten, skall för tiden efter den 1 januari 1920 pensionen höjas med ett belopp, som med 300 kronor överstiger hälften av pensionens eller understödets förutvarande belopp, dock att sålunda förhöjd pension, om den tidigare utgått från pensionsinrättningen, icke må överstiga 1,800 kronor eller understiga 1,000 kronor och, om den tidigare utgått från ålderdomsunderstödsanstalten, icke må understiga 600 kronor.

Som motivering för denna övergångsbestämmelse anföra de sakkunniga:

Sedan lång tid tillbaka hava från särskilda av riksdagen beviljade anslag utgått fyllnadsunderstöd till behövande pensionärer från folkskollärarnas pensionsinrättning och från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, varigenom alltför låga pensioner bragts upp till vissa bestämda minimibelopp. Dessa minimi-

belopp fastställdes av 1916 års riksdag till 800 kronor för pensionärer från pensionsinrättningen och till 400 kronor för pensionärer från ålderdomsunderstödsanstalten. Under åren 1917 och 1918 hava dessutom till samtliga pensionärer från de ifrågavarande pensionsanstalterna utgått krigstidstillägg av statsmedel. Då emellertid från början den regeln införts, att, från sistnämnda tillägg frånräknats fyllnadsunderstöd, då sådant erhållits, har det befunnits enklare att för år 1919 lämna den hjälp, varom här är fråga, blott under en enda form, nämligen såsom krigstidstillägg. Det är uppenbart, att, sedan särskilda krigstidstillägg icke komma att beviljas, fyllnadsunderstöd åter måste komma att utgå, och det synes vara betingat av både billighet och rättvisa, att dessa sättas till något högre belopp än förut.

De ifrågavarande fyllnadsunderstöden kunna emellertid sägas hava haft jämväl en annan uppgift än att bringa de svagast ekonomiskt ställda pensionärerna en välbehövlig hjälp. De hava också utjämnat skillnaden i pensionernas storlek för de lärare, som avgått för längre tid tillbaka, och för dem, som tagit avsked under de senare åren. Den största skillnaden i förevarande hänseende har, om man blott tager hänsyn till helt pensions- eller helt understödsbelopp, sålunda blivit för manlig lärare vid folkskola 213 kronor, för kvinnlig sådan lärare 100 kronor och för lärare vid småskola 50 kronor.

Det synes oss vara nödvändigt, att åtgärder vidtagas för att en liknande utjämning alltjämt måtte äga rum. Enligt nu gällande bestämmelser erhåller en manlig folkskollärare, som pensioneras under år 1919, i hel pension 2,250 kronor och kvinnlig sådan lärare 1,875 kronor, under det att motsvarande belopp för dem, som erhöllo avsked under år 1918, äro respektive 1,013 och 900 kronor. Skillnaden blir alltså 1,237 och 975 kronor. För lärare vid småskola m. fl. skulle, om det av oss framlagda reglementsförslaget vinner tillämpning, skillnaden bliva 938 för manlig och 788 kronor för kvinnlig lärare.

Det måste framstå såsom i hög grad obilligt, att exempelvis en manlig folkskollärare, som avgått omedelbart före den 1 januari 1919 skall uppbära en pension, vilken med nära 1,250 kronor understiger den, som tillkommer en sådan lärare, vilken pensioneras kort efter nämnda dag. Båda ha ju under sin tjänstetid utfört samma arbete och därunder uppburit i det hela taget samma avlöning. Ofta kan det bero på en ren tillfällighet, om läraren kommit att avgå före eller efter angivna dag.

Också hava vid olika tillfällen från under de senare åren pensionerade lärare framställning gjorts, att en blivande pensionsreglering måtte på något sätt få retroaktiv verkan, så att även de måtte få komma i åtnjutande av dess förmåner. Säkerligen har man, om något nu ej göres, att motse allt flera sådana framställningar, och det synes knappast vara möjligt att helt tillbakavisa dem.

Givetvis är det en fördel, om ifrågavarande spörsmål kunde ordnas i samband med pensionsregleringen i övrigt. Vi hava därför ansett oss böra föreslå, att bland övergångsstadgandena intoges bestämmelse om att för åstadkommande av en sådan utjämning, som här avses, pensioner med förhöjda belopp måtte utgå till lågt pensionerade lärare. Det synes oss rimligt, att en manlig folkskollärare, vilken pensionerats enligt de bestämmelser, som gällde före den vid 1918 års lag-

tima riksdag beslutade regleringen, i hel pension erhåller 1,800 kronor i stället för 1,013 kronor, alltså 450 kronor mindre än som utgår till manlig folkskollärare, som pensioneras enligt de nya bestämmelserna. Motsvarande skillnad har, såsom av det föregående framgår, förut varit 213 kronor. Det föreslagna beloppet, 1,800 kronor, hava vi tänkt oss som det maximum, till vilket pensionen genom tilläggspension skulle kunna höjas.

Att höja pensionerna för alla redan pensionerade folkskollärare till nyssnämnda belopp synes oss icke böra ifrågasättas. Givetvis böra även för dem, som hava ännu lägre pension, tilläggspensioner utgå, och dessa synes oss böra bestämmas till jämförelsevis högre belopp för dem, som hava de minsta pensionerna. Detta syfte bör enligt vår mening tillgodoses på samma sätt, som tillämpats i fråga om krigstidstilläggen under år 1917 och år 1918, d. v. s. därigenom att det fastställes dels ett fixt belopp, dels ett belopp, som står i bestämt förhållande till den förut åtnjutna pensionen. Denna anordning motsvarar också, vad som av oss föreslagits i fråga om familjepensioneringen.

Vi föreslå, att tillägget skall utgå med dels 300 kronor, dels ett belopp motsvarande hälften av den redan utgående pensionen. Detta överensstämmer nära med den ovan nämnda ökningen från 1,013 till 1,800 kronor. Tillämpas den sagda bestämmelsen på kvinnlig folkskollärare med hel pension enligt förut gällande bestämmelser eller 900 kronor, bleve den förhöjda pensionen 1,650 kronor. För lärare, som åtnjuter högsta nu utgående understöd från ålderdomsunderstödsanstalten, skulle den bliva 975 kronor.

Emellertid finnas ej så få lärare, vilka uppbära pensioner, som betydligt understiga de ovan angivna högsta beloppen av 1,013, 900 och 450 kronor. För dessa skulle i många fall pensionen även efter en höjning enligt den av oss föreslagna regeln bliva alltför låg. För att förekomma detta böra fortfarande som hittills fastställas vissa minimibelopp. I stället för de nu bestämda beloppen av 800 resp. 400 kronor föreslå vi 1,000 kronor och 600 kronor, alltså en höjning i båda fallen av 200 kronor.

Som förut angivits, hava tilläggsunderstöd förut utgått blott till dem, som styrkt sig vara i behövande omständigheter. Detta har nog i verkligheten icke betytt någon större begränsning av understödstagarnas antal. De personer, som det här gäller, befinna sig, på grund av den låga avlöning de under sin tjänstetid åtnjutit, nästan utan undantag i sådana ekonomiska omständigheter, att de äro i behov av det understöd, som kan komma i fråga. Att fortfarande bibehålla en sådan begränsning som den här angivna skulle uppenbarligen ej komma att stå i överensstämmelse med det avsedda syftet att åvägabringa allmän utjämning i pensionernas storlek. Vi hava därför föreslagit, att tillägg skulle utgå till alla de pensionstagare, som med hänsyn till förutvarande pensioners storlek skulle kunna därav komma i åtnjutande. Vi vilja i detta sammanhang erinra därom, att krigstidstilläggen under år 1918 utgått utan någon föregående prövning av pensionstagarnas ekonomiska ställning. Genom en sådan anordning, som vi förorda, undvikes också en tidsödande och dyrbar administration. Förut hava ansökningar fått ingivas varje år, och dessa hava måst prövas av olika myndigheter, varvid i många fall kompletterande upplysningar behövt inhämtas. Med vårt förslag skulle tilläggen utan vidare kunna utbetalas på samma sätt som pensionerna i övrigt.

3) Lärare, vars lön reglerats vid 1918 års riksdag, men som icke ingått på denna lönereglering med därvid fästade villkor, är enligt riksdagens beslut berättigad till pension enligt hittills gällande bestämmelser. Detsamma föreslå de sakkunniga i fråga om lärare, som varit delägare i pensionsinrättningen eller understödsanstalten och vars lön icke reglerats vid 1918 års riksdag och som icke erhåller befattning, som är förenad med pensionsrätt enligt de nya bestämmelserna (alltså t. ex. slöjdlärare vid folkskola eller lärare vid skyddshem, om deras befattningar icke regleras). Slutligen föreslå de samma stadgande i fråga om lärare, som efter att hava avgått från en befattning med pension från folkskollärarnas pensionsinrättning, den 1 januari 1920 innehar befattning, vilken varit delaktig i nämnda pensionsinrättning.

4) I anslutning till vad som föreslagits enligt punkt 1) här ovan hava de sakkunniga förordat, att de enligt kungörelse den 31 dec. 1918 utgående understöden till sådana äldre lärare, som avgått så tidigt, att de icke kunnat erhålla pension, skola höjas, så att de skulle komma att utgå till samma belopp som de föreslagna minimibeloppen för redan pensionerade lärare, alltså till 1,000 kronor för icke pensionerade folkskollärare och 600 kronor för icke pensionerade småskollärare. Samtidigt skulle understöden förvandlas till pensioner, som skulle utgå utan att årliga ansökningar behövde göras. Dessutom skulle sådan äldre icke pensionerad lärare, som ej redan erhållit understöd enligt ifrågavarande kungörelse och som visar sig fylla de i densamma uppställda villkoren, kunna av pensionsanstaltens styrelse förklaras berättigad till pension med motsvarande belopp.

De sakkunnigas motivering för detta övergångsstadgande lyder:

Utom de i mom. 2 avhandlade tilläggsunderstöden till pensionerade lärare hava understöd sedan flera år tillbaka utgått jämväl till äldre lärare, som tagit avsked, innan pensionering införts för lärare vid folk- och småskolor. Sålunda utgå understöd till folkskollärare, som avgått före år 1867, och till lärare vid småskola, lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola, vilka tagit avsked före år 1891. Dessa understöd utgå från och med år 1917 med 800 kronor till lärare av förra och med 400 kronor till lärare av den senare gruppen, alltså med samma belopp som varit minimipensioner för motsvarande grupper. Enligt vad vi inhämtat hava understödstagarnas antal varit 5 inom den förra och omkring 90 inom den senare gruppen. Givetvis är en ganska snabb nedgång i antalet att vänta. Enligt vad erfarenheten givit vid handen, kan det emellertid också hända, att en eller annan understödstagare särskilt av sistnämnda gruppen kan tillkomma.

Även de nu ifrågavarande lärarnas pensionsfråga hava vi ansett böra lösas i samband med den övriga pensionsregleringen. Vi hava därför föreslagit, att

understöd alltjämt skulle utgå till den, som redan en gång tillerkänts sådant. De skulle icke såsom förut skett årligen behöva ingiva ansökning därom. Det har nog knappast hänt, att den, som en gång erhållit understöd, sedan blivit nekad att fortfarande bekomma sådant, såvida han passat på att ingiva förnyad ansökning. Genom den nya anordningen skulle alltså även i detta fall administrationen betydligt förenklas. Skulle tilläventyrs någon tillkomma, vilken visade sig vara berättigad till understöd enligt de villkor, som tillämpats för de andra, skulle sådant kunna tillerkännas honom.

Vad beloppen angå hava vi helt naturligt stannat vid 1,000 och 600 kronor eller de av oss i mom. 2 föreslagna minimibeloppen.

5) Om en befattning, som förut icke varit delaktig i vare sig pensionsinrättningen eller understödsanstalten, regleras och förenas med pensionsrätt, må, enligt vad ovan sagts, pensionsanstalten kunna på framställning av huvudmannen förordna, att reglementet skall hava retroaktiv giltighet för befattningens dåvarande innehavare. Denne får därigenom rätt att räkna tjänstår även för tid före regleringen. För den förbättring av hans pension, som därigenom kommer honom till del, skall huvudmannen enligt kap. I § 8 erlägga en engångsavgift, varav dock befattningshavaren skall genom att vidkännas löneavdrag ersätta honom den del, som svarar mot de avgifter denne själv skulle erlagt under tjänstetiden före regleringen, om reglementet då varit gällande.

För att nu påskynda regleringen av ifrågavarande befattningar (andra övningslärare än slöjdlärare, lärare vid skyddshem, lärare vid enskild skola eller enskilt småskoleseminarium) och förbättra dessa lärares pensioner föreslå de sakkunniga den övergångsbestämmelsen, att huvudmannen skall helt befrias från sin andel av engångsavgiften, om tjänstens reglering och anmälning sker före den 1 juni 1921, och till hälften befrias, om reglering och anmälning sker senare. Befattningshavarens andel i avgiften skall däremot utgå, därest befattningshavaren ej begär att bliva befriad från motsvarande löneavdrag, i vilket fall hans pension i stället i motsvarande mån nedsättes.

Departementschefen. Till de av de sakkunniga sålunda framlagda förslagen om övergångsstadgandena i fråga om tjänstepensioneringen uttalar jag min anslutning.

Att till grundval för beräkning av pensionsunderlaget läggas uteslutande de avlöningsbelopp, som fastställdes vid 1918 års lönereglering, överensstämmer med vad redan är stadgat i reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning och för övrigt med vad som tillämpats vid föregående löneregleringar.

Den här ovan under punkt 2) angivna bestämmelsen innebär tydligen en ganska genomgripande förbättring av tidigare beviljade pen-

sioner. En reglering på detta område synes mig emellertid vara i hög grad påkallad. Den står också i full konsekvens med de av riksdagen redan vidtagna åtgärderna. Dessa hava tydligen haft till syfte dels att det ekonomiska stödet åt de gamla lärarna på deras ålderdom måtte åtminstone någorlunda kunna motsvara sitt ändamål, dels att alltför stor disproportion mellan nya och äldre pensioner måtte undvikas. Det är tydligen just dessa båda syften, som de sakkunniga med förevarande förslag velat tillgodose. Vad de föreslagna beloppen angår, finner jag dem vara väl avvägda med hänsyn såväl till de nya prisförhållanden på livsförnödenheter, man måste räkna med, som till de nya pensionernas storlek. Den av de sakkunniga för dessa belopp anförda motiveringen synes mig vara övertygande. Minimibelopp av 600 och 1,000 kronor kunna icke under nuvarande förhållanden anses vara för högt tilltagna, om de skola kunna motsvara sitt syfte, varför en höjning med 200 kronor av de nuvarande beloppen synes mig vara det minsta, som bör ifrågakomma. Och maximibeloppen — 1,800 kronor för manlig och 1,650 kronor för kvinnlig folkskollärare samt 975 kronor för småskollärare — bliva procentuellt räknat lägre i förhållande till de nya pensionerna än de förut garanterade beloppen av 800 och 400 kronor i förhållande till de pensionsbelopp, med vilka man haft att jämföra dem. En synnerligen stor fördel innebär anordningen, att understöden skola erhålla karaktär av förhöjda pensioner, som skola utgå utan förnyad ansökan. Redan nu pålägga de många ansökningarna, deras granskning och fullständigande med felande uppgifter myndigheterna ett synnerligen omfattande arbete. Tydligen skulle hädanefter ansökningarnas antal bliva betydligt större och därför påkalla en ännu mera tidsödande behandling, som uppenbarligen skulle åsamka statsverket avsevärda kostnader.

Den övergångsbestämmelse, som avses i punkt 3) här ovan, överensstämmer med beslut, som fattats av 1918 års lagtima riksdag i samband med den då beslutade löneregleringen för lärarpersonalen vid olika läroanstalter.

Vad som upptages under punkt 4) synes mig vara en nödvändig konsekvens av vad som angives under punkt 2). Understöden åt de äldre lärare, som avgått, innan ordnade pensioneringsförhållanden för dem voro genomförda, hava nämligen alltid av riksdagen ställts i omedelbart samband med fyllnadsunderstöden åt de lågt pensionerade.

Det syfte, som avses med bestämmelsen under punkt 5), synes mig vara väl värt att främjas på det sätt, som av de sakkunniga föreslagits.

Förutom dessa av de sakkunniga föreslagna övergångsbestämmelser angående tjänstepensionerna anser jag emellertid, såsom jag redan uttalat, följande bestämmelse vara önskvärd:

Om lärarinna, som den 1 januari 1920 är anställd vid småskola eller mindre folkskola eller som biträdande lärarinna vid egentlig folkskola, avgår före den 1 januari 1930 med rätt till genast börjande pension enligt kap. IV § 9, må hennes pension icke understiga 1,000 kronor eller den mindre pension, vartill hon skulle vara berättigad, om hon kvarstode till pensionsåldern.

---

2. Folkskollärarnas m. fl. familjepensionering.

Familjepensioneringens omfattning.

Nu gällande bestämmelser.

För närvarande gäller, att manliga delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning äro skyldiga att tillhöra folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Kvinnliga delägare däremot äga icke skyldighet men väl rättighet att ingå i kassan, om anmälan därom göres inom viss fastställd tid. Blott ett fåtal kvinnor hava begagnat sig av denna rätt. För närvarande har kassan blott 4 kvinnliga delägare.

Utom delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning äro ock manliga delägare i dövstumlärarnas pensionsanstalt pliktiga att tillhöra folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Samma skyldighet åligger jämväl statens folkskolinspektörer ävensom ordinarie chef och ledamot i läroverks- och skolöverstyrelsen, som vid sin utnämning tillhörde ifrågavarande kassa.

För delägare i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt finnes icke familjepensionering anordnad.

Lärarlönenämndens förslag.

Lärarlönenämnden har i sitt betänkande om änke- och pupillpensionering föreslagit, att rätten för kvinnlig befattningshavare att såsom delägare inträda i kassan skulle upphöra, men att i stället sådan rätt skulle utan anmälan och utan avgift tillkomma lärarinna, vars man är död och som har barn under 21 års ålder.

Dessutom har nämnden framlagt förslag till författning angående pensionering av änkor och barn efter avliden småskollärare.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunnigas förslag angående vilka befattningshavare, som skulle äga rättigheter och skyldigheter att för sin familjepensionering tillhöra pensionsanstalten, angivas dels i kap. IV § 1, som redan återgivits å sid. 32, dels i kap IV § 2, som lyder:

Kap. IV § 2. De rättigheter och skyldigheter, som med avseende på familjepensioneringen stadgas i kap. I och III samt i detta kapitel, tillkomma nedan angivna befattningshavare:

a) befattningshavare, som är delaktig i dövstumlärarnas pensionsanstalt,

b) ordinarie folkskolinspektör i statens tjänst,

c) chef och ledamot i skolöverstyrelse, vilken vid tillträdet av sin tjänst hade rätt till familjepension i denna pensionsanstalt eller i pensionsanstalt, som omförmäles i kap. I § 3.

Dessa stadganden innebära, att familjepensioneringen skall avse samma grupper av befattningshavare som förut, varjämte följande nya grupper tillkomma:

a) manliga småskollärare,

b) kvinnliga lärare, som skola vara *skyldiga* att deltaga i familjepensioneringen,

c) extra ordinarie och vikarierande lärare, som hava tjänstepensionsrätt.

Sakkunnigas motivering.

Angående upptagandet av småskollärarkåren hänvisa de sakkunniga till lärarlönenämndens förslag och till de därom avgivna enhälligt tillstyrkande yttrandena.

Efter att hava erinrat om i huru ringa utsträckning den frivilliga anslutningen till änke- och pupillkassan av lärarinnorna begagnats, vilket förhållande syntes bero dels på den jämförelsevis höga avgiften — $1^2/_3$ % av delaktighetsbeloppet, d. v. s. för folkskollärarinna 6 $^2/_3$ % av familjepensionsunderlaget —, dels därpå, att vederbörande i regel icke hava något omedelbart intresse av delaktigheten vid den tidpunkt, då denna måste sökas, samt efter att vidare hava framhållit, att lärarlönenämndens förslag, sedan de av nämnden föreslagna avlöningsprinciperna icke blivit godtagna, måste anses vara ur räkningen, yttra de sakkunniga om sin egen ståndpunkt följande:

Vi hava ansett en annan väg för denna frågas lösande vara att föredraga. Vi föreslå nämligen, att alla kvinnliga lärare skola liksom de manliga vara skyldiga att erlägga familjepensionsavgift och sålunda deras omyndiga barn berättigade till pension vid deras frånfälle, oberoende av om fadern lever eller ej. Enär här ingen motsvarighet finnes till pensionen åt änka efter avliden manlig lärare och enär giftermålsfrekvensen bland de kvinnliga lärarna är lägre än bland de manliga, visar beräkningen, att de kvinnliga lärarnas familjepensionsavgift kan sättas så lågt som till 1 % av familjepensionsunderlaget. Sålunda skulle denna avgift, med tillämpning av den från och med år 1919 gällande lönereglering, komma att uppgå för t. ex. en ordinarie folkskollärarinna till 6 kr. 75 öre för år och för en ordinarie småskollärarinna till 5 kr. 48 öre för år. Från lärarinnornas sida torde vid sådant förhållande någon befogad invändning mot vårt förslag, såsom medförande för dem alltför betungande avgifter, ej kunna framställas. För staten medför lärarinnornas medtagande i familjepensioneringen *icke* någon kostnad.

I fråga om förslaget om familjepensioneringens utsträckning att omfatta jämväl icke ordinarie lärare yttra de sakkunniga:

Anledningen till att vi medtagit även dem är givetvis, att vi ansett denna rätt kunna vara av stor betydelse för dem, som ingå äktenskap som obefordrade. Visserligen kan det för den obefordrade manliga läraren bliva ganska betungande att av sin knappa lön erlägga den av oss beräknade avgiften (74 kr. för

manlig lärare i folkskolan och 66: 67 kr. för manlig lärare i småskolan). Men det är att märka, att om vi ej beräknat denna avgift för de obefordrade, skulle det varit nödvändigt att något höja avgiften för de befordrade. Genom att erlägga avgift redan som obefordrad minskar läraren alltså sin avgift som befordrad. Även om han ej gifter sig som obefordrad, har han alltså fördel av att hava erlagt avgift även före sin befordran. För staten kommer familjepensionsrättens utsträckande till de obefordrade *icke* att medföra någon ökad utgift, enär avgiften av oss så beräknas, att den motsvarar *hela* värdet av familjepensionsrätten (se specialmotiveringen till § 11). Dessutom är det för staten en fördel, att de äro med i familjepensioneringen och erlägga sin avgift, enär därigenom beräkningen av den erforderliga avgiften blir säkrare. Den blir nämligen då mindre beroende av om medelåldern vid befordran skulle något höjas över den vid beräkningen antagna.

Till det förslag angående familjepensioneringens omfattning, som de sakkunniga framlagt, kan jag utan förbehåll ansluta mig. *Departementschefen.*

I första hand avser detta förslag helt naturligt delaktighet i familjepensioner för de grupper av befattningshavare, som redan tillhöra folkskollärarnas änke- och pupillkassa, varjämte detsamma även går ut på vissa betydelsefulla utvidgningar och förändringar.

Att rätt till familjepensionering skall beredas åt manliga småskollärare finner jag vara självfallet. Jag vill härutinnan blott erinra därom, att riksdagen alltid bifallit de framställningar om pension åt avlidna småskollärares efterlevande, som under de två senare åren blivit gjorda.

Att familjepensionering på lämpligt sätt bör beredas jämväl för de kvinnliga lärarna, därom har egentligen icke olika meningar gjort sig gällande. Då emellertid den nuvarande anordningen visat sig fullständigt ineffektiv och då den av lärarlönenämnden förordade utvägen icke gärna torde komma i fråga, synes mig den enda lösningen vara att, såsom de sakkunniga föreslagit, åter göra familjepensioneringen obligatorisk för lärarinnorna, men grunda densamma på avgifter, som äro avpassade efter lärarinnornas giftermålsfrekvens. Såsom de sakkunniga visat, bliva dessa avgifter så små, att de icke kunna anses betungande för lärarinnorna.

Vad slutligen angår skyldighet även för icke ordinarie befattningshavare att vara delaktiga i familjepensioneringen, så har jag haft anledning att beröra denna fråga redan då jag yttrade mig om deras tjänstepensionering. Visserligen komma av naturliga skäl de fall att bliva jämförelsevis få, då en lärare, som vid sin död är obefordrad, efterlämnar änka och barn. Men dessa fall äro tydligen mycket ömmande och behovet av pension åt de efterlevande synnerligen stort. Då härtill kommer

att ju tidigare avgiften börjar att erläggas desto lägre kan den sättas, synes det mig uppenbart, att de obefordrade lärarna böra vara delaktiga i familjepensioneringen. Det må även framhållas, att den som lämnar skolan, innan han blir befordrad, bibehåller den familjepensionsrätt, som svarar mot de erlagda avgifterna.

Rätt till familjepension.

Nu gällande bestämmelser.

I reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa stadgas:

Änka eller barn efter avliden delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa vare, under de i detta reglemente stadgade villkor, berättigad till pension från kassan, utan avseende å boets större eller mindre tillgångar.

Har delägare ingått äktenskap på sotsängen, vare änkan icke till pension berättigad. Oberättigad till pension vare ock lagligen frånskild hustru ävensom de styvbarn, delägaren efterlämnar.

Änka, som ingår nytt gifte, förlorar den pension, hon innehar efter avliden man.

Barn efter delägare vare berättigade till pension intill aderton års ålder; dock upphöre pensionsrätten för dotter vid ingående av äktenskap före nämnda ålder.

Son eller ogift dotter, som av sinnes- eller kroppssjukdom eller ock av särskilt lyte är oförmögen till arbete, må dock, i saknad av annan tillgång, efter direktionens omprövning, även efter fyllda aderton år tilldelas ett understöd till högst halva beloppet av moderns pension, så länge vederbörligen styrkes, att understödstagarens sjuklighet och oförmögenhet till arbete samt utblottade tillstånd fortfara. (Kungörelse d. 21 juni 1901 n:r 53.)

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. III § 1. När den, som innehar eller tidigare innehaft med familjepensionsrätt i denna anstalt förenad befattning, avlider och efterlämnar änka och arvsberättigat eget barn, tillkommer dem under nedan angivna villkor familjepension.

Äktenskap grundlägger icke pensionsrätt, om det ingås

a) efter det mannen fyllt 65 år,

b) under det mannen lider av sjukdom, som inom 6 månader efter äktenskapets ingående medför hans död, och utan att genom äktenskapet barn legitimeras; dock ankomme på pensionsanstaltens styrelse, där anledning finnes antaga, att sjukdomens livsfarliga beskaffenhet vid äktenskapets ingående icke varit för vederbörande bekant, att pröva, huruvida familjepension må utgå.

Familjepension utgår till änka, så länge hon lever ogift, och till barn, tills det uppnår 21 års ålder eller dessförinnan träder i äktenskap.

Därest barn, som har rätt till familjepension, vid uppnåendet av 21 års ålder befinnes vara varaktigt oförmöget till arbete, bibehåller det rätt till pension, så länge oförmögenheten till arbete fortfar.

Som synes överensstämmer förslaget i huvudsak med vad som nu gäller. Följande olikheter märkas:

a) äktenskap, som ingås efter det mannen fyllt 65 år, grundlägger icke pensionsrätt för änkan,

b) den ålder, intill vilken barnpension utgår, har höjts från 18 till 21 år,

c) barn, som vid 21 års ålder är oförmöget till arbete, bibehåller sin pensionsrätt, så länge arbetsoförmågan varar.

Sakkunnigas motivering.

De sakkunniga motivera den första ändringen därmed, att det synes lämpligt att på denna punkt åvägabringa principiell överensstämmelse med t. ex. elementarlärarnas och civilstatens änkekassor.

Även den andra ändringen medför överensstämmelse med nämnda kassor. Och det har länge varit ett önskemål för delägarna att få denna åldersgräns höjd till 21 år. Lärarlönenämnden har förordat det, likaså 1918 års revisorer av kassan. Befattningshavarnas avgifter äro tillräckliga, även om denna höjning fastställes. Och kassans ställning är sådan, att den kan utan ökad kostnad för staten bära kostnaden för nuvarande delägare och deras efterträdare. Statens engångskostnad för åldersgränsens höjning för de nuvarande delägarna i småskollärarnas understödsanstalt, som hittills icke varit delägare i änkekassan, uppgår enligt verkställd beräkning endast till 100,000 kronor, alltså en årlig utgift av 4,000 kronor.

Vad slutligen angår den tredje ovan omförmälda punkten, så inskränker sig olikheten med nu gällande bestämmelse till att sådant arbetsoförmöget barn skall enligt förslaget hava rätt att bibehålla sin pension oavsett dess förmögenhetsförhållanden, under det att det nu endast kan få understöd, om det är i behövande omständigheter. Ändringsförslaget betingas därav, att de sakkunniga även på denna punkt vilja hävda, att vad som utbetalas från pensionsanstalten skall vara, icke ett understöd utan en verklig pension. Och det är tydligt, att denna ändring icke kan hava något avsevärt inflytande på anstaltens ekonomi.

Departementschefen.

De ändringar, som de sakkunniga föreslå i nu gällande bestämmelser, finner jag önskvärda. Viktigast bland dem är tydligen höjningen av åldersgränsen för barnpensioner. Såsom de sakkunniga framhålla, synas starka skäl tala för att den bestämmes på samma sätt för dessa lärargrupper som för de tjänstemannagrupper, vilka äro delägare i elementarlärarnas och civilstatens änkekassor. Skillnaden i socialt och ekonomiskt avseende och i kraven på barnens utbildning synes ej vara så stor mellan dessa tjänstemannagrupper och delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, att därav skulle betingas olikhet i denna åldersgräns. Då nu höjningen icke medför någon ökad kostnad för staten för de nuvarande delägarna eller deras efterträdare, synes höjningen icke böra förvägras dem. Och den engångskostnad, som höjningen för del-

ägarna i understödsanstalten åsamkar staten, synes vara så obetydlig, att den ej bör utgöra hinder för reformen.

Familjepensionsunderlag. Nu gällande bestämmelser.

I reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa användes icke den av de sakkunniga använda beteckningen »familjepensionsunderlag», varmed de förstå det belopp, efter vilket de efterlevandes pension i regel bestämmes. För att underlätta jämförelsen mellan de nu gällande och de föreslagna bestämmelserna må emellertid i denna redogörelse de förra återgivas i den form de skulle hava, om nämnda term användes.

Enligt § 21 i änkekassans reglemente är för folkskollärare pensionsunderlaget 33 $^1/_3$ % av befattningens tjänstepensionsunderlag, men för andra lärare 26 $^2/_3$ % därav.

Efter 1918 års lönereglering äro alltså familjepensionsunderlagen: för folkskollärare 750 kronor, för lärare vid allmän högre folkskola 800 kronor, för lärare vid kommunal mellanskola 900 kronor.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. III § 2. 1. Befattnings familjepensionsunderlag, som icke må överstiga 1,500 kronor, angives i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna.

2. Om innehavare av befattning, som är förenad med familjepensionsrätt i denna pensionsanstalt, jämväl innehar befattning, som är förenad med familjepensionsrätt i annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt, och om befattningarnas familjepensionsunderlag tillsammans överstiga 1,500 kronor, nedsättes den förra befattningens familjepensionsunderlag till sådant belopp, att deras summa blir 1,500 kronor.

Kap. IV § 4. Befattnings familjepensionsunderlag överstiger med 300 kronor 20 % av dess tjänstepensionsunderlag; dock att, om två eller flera befattningar innehavas av samma person, deras familjepensionsunderlag nedsättas i sådant förhållande, att deras summa överstiger med 300 kronor 20 % av tjänstepensionsunderlagens summa.

Sakkunnigas motivering.

Ur de sakkunnigas utförliga motivering för sitt förslag må här följande anföras:

De kommunala ungdomsskolornas lärarförening, som är en sammanslutning av lärare vid högre folkskolor och kommunala ungdomsskolor, har hemställt, att familjepensionsunderlagen måtte bestämmas till samma procenttal av tjänstepensionsunderlagen för alla delägare i änkekassan.

Lärarlönenämnden ansåg sig i sitt betänkande angående familjepensioneringen icke kunna tillmötesgå detta yrkande, utan bibehöll det lägre procenttalet för familjepensionsunderlagen för lärare vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Och i sitt förslag till familjepensioner för småskollärare föreslog nämn-

den, att familjepensionsunderlaget för dem skulle vara 40 % av tjänstepensionsunderlaget.

Då lärarlönenämnden föreslog dessa olika procenttal, 26 $^2/_3$, 33 $^1/_3$ och 40 %, för familjepensionsunderlagen, ville nämnden tydligen vinna det syftet, att pensionerna skulle bliva jämförelsevis högre för de svagare avlönades efterlevande. Ordinarie manlig småskollärares familjepensionsunderlag skulle efter nämndens förslag och med det nya tjänstepensionsunderlaget bliva 555 kronor.

De sakkunniga uppvisa nu, dels att fastställande av olika procenttal för olika grupper av delägare medför vissa olägenheter, dels att det angivna sättet bättre kan vinnas genom att antaga den regel, som föreslagits av de sakkunniga för det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering, nämligen att familjepensionsunderlaget sättes lika med 300 kronor + 20 % av tjänstepensionsunderlaget, dock minst 500 kronor. Samma regel har även föreslagits av 1918 års revisorer av änkekassan. Enligt denna regel och efter de nya tjänstepensionsunderlagen bliva familjepensionsunderlagen: för småskollärare 577: 50 kronor, för folkskollärare 750 kronor, för lärare vid allmän högre folkskola 900 kronor, för lärare vid kommunal mellanskola 975 kronor.

De sakkunniga framhålla, att frågan hur högt familjepensionsunderlaget bör vara icke ur kostnadssynpunkt har någon betydelse för staten annat än när det är frågan om att höja familjepensionsunderlagen för i tjänst varande befattningshavare eller att införa familjepensionering för dem, om de förut icke haft sådan pensionsrätt. Familjepensionsavgifterna skola nämligen vara så avvägda, att de täcka hela familjepensionskostnaden, om de erläggas alltifrån befattningshavares utnämning. Och sakkunnigas undersökning av änkekassans ställning visar, att kassan kan utan ökade tillskott av staten bestrida familjepensioneringen för de nuvarande delägarna och deras efterträdare, även om familjepensionsunderlagen bestämmas efter den nya regeln och de nya tjänstepensionsunderlagen. För familjepensioner åt nuvarande delägare i understödsanstalten, vilka hittills icke varit delägare i änkekassan, uppstår det däremot en engångskostnad för staten, vilken blir större om familjepensionsunderlagen sättas högre.

Departementschefen.

Det synes mig, att de sakkunnigas regel för familjepensionsunderlagets bestämmande är en lycklig lösning av detta spörsmål. Enligt densamma synas pensionerna även åt de svagare avlönades änkor bliva ej alltför små, utan att dock avgifterna bliva högre än vad dessa befattningshavare kunna erlägga. Och det är tydligen en fördel, att familjepensionerna bestämmas efter samma regel för alla delägarna. Av de sakkunnigas kostnadsberäkning, till vilken jag återkommer, framgår, att statens engångskostnad för beredande av familjepensionsrätt åt delägarna i ålderdomsunderstödsanstalten enligt förslaget ej blir nämnvärt större än kostnaden för sådana änkeunderstöd, som staten måste bevilja åt dessa befattningshavares änkor, om ej reformen kommer till stånd. Jag tillstyrker därför förslaget.

Beloppet av de efterlevandes pension.

Nu gällande bestämmelser.

För närvarande är ensam änkas pension lika med familjepensionsunderlaget. För änka med ett eller flera pensionsberättigade barn höjes pensionen med 50 %. Finnas endast barn, är pensionen: för ett barn 50 %, för två barn 100 %, för tre eller flera barn 150 % av familjepensionsunderlaget.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. III § 3. 1. Där ej annorlunda stadgas i de särskilda bestämmelser, som gälla för den befattning, som den avlidne senast innehaft, bestämmes pensionen åt de efterlevande på i mom. 2 angivna sätt efter familjepensionsunderlaget för den befattning, den avlidne senast innehaft.

I följande fall skall dock försäkringsteknisk beräkning göras:

a) om den avlidne avgått från med familjepensionsrätt i denna pensionsanstalt förenad befattning före pensionsåldern av annan anledning än i kap. II § 1 sägs, och icke sedermera ånyo fått sådan befattning,

b) om den avlidne vid pensionsålderns uppnående icke räknade minst det antal tjänstår, som fordras för hel tjänstepension, eller, där han avlidit före denna ålder eller avgått före densamma med genast börjande tjänstepension, icke räknade vid frånfället eller avgången så många tjänstår, att de tillsammans med de år, som återstodo till pensionsåldern, uppgingo till minst nämnda antal.

Om den avlidne vid sitt frånfälle åtnjöt tjänstledighet från sin befattning för att bestrida en annan och hade rätt att under ledigheten räkna tjänstår i den förra eller om han efter att hava avgått från en befattning med pension erhållit annan befattning, tages vid bestämmande av de efterlevandes pension icke hänsyn till den senare befattningen.

2. För änka ensam utgår pensionen med familjepensionsunderlagets belopp.

För änka jämte ett eller flera pensionsberättigade barn utgår pensionen med familjepensionsunderlagets belopp, förhöjt med 40 % för ett barn och därutöver med 10 % för varje ytterligare barn.

För pensionsberättigade barn, då änka icke finnes, utgår pensionen:

om endast ett barn finnes, med hälften av familjepensionsunderlagets belopp,

om barnen äro två, med familjepensionsunderlagets belopp,

om barnen äro tre eller flera, med familjepensionsunderlagets belopp, förhöjt med 40 %, därest barnen äro tre, samt därutöver med 10 % för varje ytterligare barn.

Kap. III § 4. Av pension för änka och barn njute änkan så stor del, som motsvarar 80 % av familjepensionsunderlaget. Pension för barn delas mellan dem efter huvudtalet.

Änka vare berättigad uppbära pension för eget barn, där ej visas, att barnet uppfostras av annan.

Kap. III § 5. Vid försäkringsteknisk beräkning av de efterlevandes pension bestämmes densamma enligt § 3 mom. 2 efter ett familjepensionsunderlag, vid vars beräkning samma principer komma till användning, som när befattningshavares tjänstepensionsunderlag skall försäkringstekniskt beräknas ur befattningens

tjänstepensionsunderlag. Om enligt reglementet familjepensionsavgift skall erläggas även av den, som avgått med genast börjande pension, skall även försäkringsavgiften antagas så erlagd. Och utgår familjepensionsavgiften med olika belopp under tjänstetiden och därefter, skall försäkringsavgiften antagas växla i samma förhållande. Den högsta försäkringsavgift, som må tillgodoräknas, är den, som skulle beräknas, om den avlidne, utan att förut hava räknat tjänstår, utnämnts till befattningen vid en ålder, som understigit pensionsåldern med samma antal år, som det fordras tjänstår för hel tjänstepension. Om den avlidne avgått från befattningen utan genast börjande tjänstepension, må dock ej högre försäkringsavgift tillgodoräknas än den familjepensionsavgift, som enligt reglementet ålegat honom.

Kap. III § 6. Om den avlidne samtidigt erlagt familjepensionsavgift i två befattningar, skall de efterlevandes pension utgå icke blott med belopp, som skulle bestämmas enligt § 3 eller § 5, om han haft blott den ena befattningen, utan jämväl med det belopp, som enligt försäkringsteknisk beräkning motsvarar de för den andra befattningen tillgodoräknade försäkringsavgifterna.

Sakkunnigas motivering.

Huvudbestämmelsen angående beräkningen av de efterlevandes pension angives i kap. III § 3 mom. 2 i de sakkunnigas förslag. Densamma överensstämmer med nu gällande bestämmelse för civilstatens änke- och pupillkassa. 1918 års revisorer av änkekassan ha föreslagit dess införande i stället för den nuvarande.

I de fall, som omförmälas i § 3 mom. 1 a) och b), skall emellertid de efterlevandes pension beräknas försäkringstekniskt på sätt i § 5 sägs. Sådan beräkning medför reduktion av pensionen.

I det fall, som nämnes i a), ha de efterlevande för närvarande ingen rätt till pension, i det att den, som avgår från sin tjänst utan rätt till genast börjande pension, förlorar sin delaktighet i änkekassan. Sakkunnigas förslag, som innebär, att sådan delägare får behålla en efter försäkringsteknisk beräkning reducerad pensionsrätt, är alltså en förbättring av de nuvarande villkoren.

I det fall, som omförmäles i b), ha däremot de efterlevande nu rätt till full pension. Sitt förslag, att pensionsrätten i detta fall bör reduceras, motivera de sakkunniga därmed, att sådan försäkringsteknisk reduktion motsvarar de retroaktivavgifter, som i de flesta andra kassor krävas, när befattningshavare inträder i kassan efter en viss ålder. Det synes de sakkunniga icke föreligga tillräckliga skäl att nu, då familjepensioneringen i väsentliga avseenden förbättras för ifrågavarande kår, låta den intaga en särställning i förhållande till flertalet andra kårer. De hava därför föreslagit försäkringsteknisk reduktion av pensionsrätten, eftersom de icke velat föreslå införandet av retroaktivavgifter. Sådana avgifter kunna nämligen bliva mycket betungande för befattningshavarna. Dessutom medföra de med nödvändighet individuell debitering av avgifterna, vilket vållar stort arbete och stor kostnad för pensionsanstalten.

Det torde ej här vara av nöden att ingå på de principer, efter vilka enligt § 5 den försäkringstekniska beräkningen skall göras. Genom densamma erhålles

det reducerade familjepensionsunderlag, efter vilket de efterlevandes pension skall beräknas enligt samma regler som i § 3 mom. 2.

I det fall, som avses i § 6, skall de efterlevandes pension för den ena befattningen alltid beräknas försäkringstekniskt.

Departementschefen.

Antagandet av samma regel för beräkning av de efterlevandes pension, som nu gäller för civilstatens änke- och pupillkassa, synes vara att förorda, då den medför bättre pensioner åt barnrika familjer än den nu gällande.

Att den, som avgår utan rätt till genast börjande pension, får behålla den under hans tjänstgöring intjänade delen av familjepensionsrätten, är endast en konsekvens av att pensionen är en uppskjuten lön för fullgjort arbete. Skulle denna förmån icke beviljas, vore det enligt min mening knappast rätt att ålägga de icke ordinarie lärarna skyldighet att erlägga avgift för familjepension.

Vad angår den försäkringstekniska reduktionen av familjepensionsrätten för den, som inträtt så sent, att han ej kan komma att vid pensionsålderns uppnående räkna så många tjänstår, som fordras för hel pension, synas de sakkunniga hava anfört tungt vägande skäl för densamma. Då denna reduktion ej kommer i fråga t. ex. för folkskollärare, med mindre han börjat sin tjänstgöring först efter fyllda 27 år (alltså dessförinnan ej ens som extra ordinarie eller vikarie undervisat i folkskola) eller varit tjänstledig *utan rätt till tjänstårsberäkning* under längre tid än han tjänstgjort före 27 års ålder, så torde den endast sällan komma att tillämpas.

Jag tillstyrker därför de sakkunnigas förslag.

Reduktion av pension.

Nu gällande bestämmelser.

I änkekassans reglemente stadgas:

Pensionstagare, som varder dömd för brott, vilket medför förlust av medborgerligt förtroende för längre eller kortare tid, vare under samma tid förlustig sin rätt till pension.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. III § 7. Om befattningshavare, på vilken lagen om försäkring för olycksfall i arbetet äger tillämpning, drabbas av olycksfall i arbetet, som medför döden, skall familjepensionen, där den är större än den livränta, som enligt nämnda lag utgår till de efterlevande, minskas med denna livränta och i annat fall helt indragas.

Kap. III § 8. Vad i kap. II § 13 stadgas gäller även för familjepensionstagare.

Den förra bestämmelsen motsvarar kap. II § 12 mom. 1 och motiveras som denna.

Den senare bestämmelsen motsvarar den ovan ur änkekassans reglemente citerade bestämmelsen, men är mildare än denna.

Riksförsäkringsanstalten.

I sitt utlåtande har riksförsäkringsanstalten i anslutning till vad ämbetsverket anfört mot kap. II § 12 mom. 1 i de sakkunnigas förslag (se sid. 65—66) framställt den anmärkningen mot kap. III § 7, att av skäl, som i nämnda sammanhang angivits, i kap. III § 7 orden »i arbetet», då de andra gången förekomma, borde utgå.

Departementschefen.

Då jag redan förordat riksförsäkringsanstaltens förslag till omformulering av kap. II § 12 mom. 1 i reglementsförslaget, är det endast en enkel konsekvens därav, att jag understödjer den av ämbetet påkallade ändringen av kap. III § 7. Beträffande § 8 i samma kapitel biträder jag de sakkunnigas förslag. Det synes icke finnas skäl att låta den familjepensionstagare, som undergår frihetsstraff, förlora större del av sin pension än en tjänstepensionstagare.

Tid, för vilken pension utgår.

Nu gällande bestämmelser.

I änkekassans reglemente stadgas:

Rättighet för änka eller barn att uppbära pension vidtager med månaden näst efter den, varunder delägare avlidit. Då pension, som delägares änka innehaft, till större eller mindre del övergår till samma delägares barn, äga dessa att tillträda pensionen med månaden näst efter den, med vilken änkans pensionsrätt upphört.

Pension utgår till och med slutet av den månad, varunder pensionstagaren avlider eller förlorar rättigheten till pensionens bibehållande.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. III. § 9. Familjepension utgår från och med månaden näst efter dödsfallet till och med den månad, under vilken pensionstagaren avlider eller hans rätt till pension upphör. För barn, som födes efter faderns död, räknas pensionen från och med den månad, i vilken barnet födes.

Departementschefen.

Jag har ingen erinran att göra mot detta de sakkunnigas förslag.

Årlig pensionsavgift.

Nu gällande bestämmelser.

För närvarande erläggas följande årliga avgifter till änkekassan:

a) av manlig folkskollärare 13 $^1/_3$ % av familjepensionsunderlaget,

b) av annan aktiv manlig delägare 16 $^2/_3$ % av familjepensionsunderlaget,

c) av pensionerad manlig folkskollärare 10 % av familjepensionsunderlaget,

d) av annan pensionerad manlig delägare 12 $^1/_2$ % av familjepensionsunderlaget.

Dessutom är huvudmannen skyldig att erlägga den avgift, som belöper på tid, då tjänsten står ledig.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. IV § 11. Den årliga familjepensionsavgift, som skall erläggas av befattningshavare, som har familjepensionsrätt enligt § 1 eller § 2, är: för man 40 kronor mer än $2^2/_3$ % av tjänstepensionsunderlaget, för kvinna 3 kronor mer än $^1/_6$ % av detsamma.

Manlig tjänstepensionstagare, som avgått från sin befattning med genast börjande tjänstepension, erlägger en årlig familjepensionsavgift, som med 30 kronor överstiger 2 % av tjänstepensionsunderlaget.

Eftersom familjepensionsunderlaget enligt förslaget är lika med 300 kronor + 20 % av tjänstepensionsunderlaget, utgöra således de föreslagna avgifterna:

för manlig befattningshavare $13\,^1/_3$ % av familjepensionsunderlaget
» kvinnlig » ungefär 1 % » »
» man, som avgått med genast börjande pension, 10 % » »

Alltså överensstämmer förslaget i fråga om män, som äro i tjänst eller avgått med genast börjande pension, med vad som nu gäller för folkskollärare. Dessa avgifter beräknas av de sakkunniga vara tillräckliga för täckande av hela kostnaden för familjepensionerna.

För kvinnlig folkskollärare ha de sakkunniga för pensionsväsendets centralisering beräknat den avgift, som erfordras, om anslutningen till änkekassan blir obligatorisk. Enligt denna beräkning skulle $^2/_3$ % av familjepensionsunderlaget vara tillräckligt. Då nu enligt förslaget icke blott folkskollärarinnorna utan även de ännu talrikare småskollärarinnorna skola bliva delaktiga i familjepensioneringen och de senares familjeförhållanden nu ej kunnat undersökas, ha de sakkunniga något höjt avgiften utöver vad sålunda beräknats.

Här må anföras, att om tjänste- och familjepensionsavgifterna sammanläggas, den totala pensionsavgiften blir:

för ordin. manl. lär. vid egentlig folkskola	175: —
» » kvinnl. » » » »	68: 63
» » manl. » » småskola	123: 25
» » kvinnl. » » »	46: 31
» e.o. eller vikar. manl. lär. vid egentlig folkskola	86: 75
» » » » kvinnl. » » » »	16: 12
» » » » manl. » » småskola	76: 67
» » » » kvinnl. » » »	14: 67.

Enligt de sakkunnigas beräkning uppfylla de föreslagna avgifterna det av riksdagen uppställda kravet, att de skola motsvara hela kostnaden för familjepensioneringen. Då så är, synes det vara lämpligt att, såsom de sakkunniga föreslå, sätta avgiftsprocenten lika för alla manliga befattningshavare. Därmed tillmötesgår man ett gammalt krav från de lärargruppers sida, som hittills haft högre avgiftsprocent, ett krav som även upptagits av 1918 års revisorer av änkekassan. Jag tillstyrker därför förslaget.

Övergångsstadganden.

I fråga om erforderliga övergångsbestämmelser rörande familjepensioneringen föreslå de sakkunniga följande.

Sakkunnigas förslag och motivering.

1) I mom. 6 av övergångsstadgandena föreslås, att även före den 1 januari 1920 beviljade pensioner från folkskollärarnas änke- och pupillkassa skola bestämmas enligt de grunder, som enligt det nya reglementet skola gälla, och alltså familjepensionsunderlaget utgöra ett belopp, som med 300 kronor överstiger 20 % av tjänstepensionsunderlaget för den avlidne delägaren.

Som skäl för ett dylikt medgivande anföra de sakkunniga:

Att de nu utgående pensionerna från folkskollärarnas änke- och pupillkassa äro otillräckliga har av statsmakterna erkänts, i det att dels från och med år 1917 av statsmedel utgått fyllnadsunderstöd till dem, vilka nu uppbära mindre än 300 kroner om året och äro i behov av understöd, dels för år 1918 krigstidstillägg beviljats alla pensionärer. Då nu vår utredning av kassans ställning visar, att den, om ej familjepensionsunderlagen för nuvarande delägare höjdes enligt förslaget, skulle hava ett betydligt överskott, anse vi billigheten kräva, att även de avlidna delägarnas efterlevande nu få sina pensioner definitivt reglerade. Vi föreslå därför, att de bestämmas efter familjepensionsunderlag, som med 300 kronor överstiga 20 % av de tjänstepensionsunderlag, som voro gällande för försörjarna, när de avledo. Det innebär t. ex., att pensionen åt änkan efter en före den 1 januari 1919 avliden folkskollärare, som enligt hittills gällande bestämmelser haft ett delaktighetsbelopp av 1,350 kronor, blir 570 kronor i stället för 338 kronor enligt nu gällande bestämmelser. Pensionen åt änkan efter en folkskollärare, som avlidit efter den 1 januari 1919 och som därför haft ett tjänstepensionsunderlag av 2,250 kronor, är enligt de nya bestämmelserna 750 kronor.

2) De sakkunniga föreslå, att även familjepensionsunderlagen för de tjänstepensionstagare, som avgått före den 1 januari 1920, skola beräknas efter regeln: 300 kronor + 20 % av tjänstepensionen. Detta skall gälla alla pensionstagare, vare sig de förut varit delägare i änke-

kassan eller ej. De sakkunniga framhålla, att om ej genom en sådan generell bestämmelse dessa pensionstagares efterlevande få pensionsrätt, det med säkerhet torde bliva nödvändigt, att staten liksom hittills beviljar dem pensioner efter ansökan i varje särskilt fall.

3) Om vad de sakkunniga föreslagit under 2) godkännes, återstår det endast att sörja för pensioner åt änkor efter lärare, som avlidit före den 1 januari 1920 utan att vara delägare i änkekassan. Staten har redan i åtskilliga fall beviljat pensioner av 300 kronor åt sådana änkor, som visat sig vara i behövande omständigheter. De sakkunniga föreslå, att pensionsanstalten skall hava rätt att bevilja dylika lärares efterlevande pension, beräknad efter ett familjepensionsunderlag av 300 kronor.

4) Slutligen föreslå de sakkunniga ett övergångsstadgande, enligt vilket den, som den 31 december 1919 är delägare i änkekassan och för vilken avlöningen reglerats vid 1918 års riksdag, men som icke ingått på löneregleringen med därvid fästade villkor, skall bibehålla sina rättigheter och skyldigheter i nämnda kassa. Detsamma skall gälla om den delägare i samma kassa, vars avlöning icke reglerats vid nämnda riksdag, därest han icke före den 1 januari 1921 anmäler sig vilja ingå på de nya familjepensionsbestämmelserna.

Departementschefen. Mot de förordade övergångsstadgandena har jag icke något att erinra. Att det överskott, som änke- och pupillkassan uppvisar även efter familjepensionsunderlagens höjning genom den nya löneregleringen, i första hand bör användas för att förbättra de redan utgående låga pensionerna, synes mig vara självfallet. En sådan förbättring står också i full överensstämmelse med riksdagens åtgärd att höja de lägsta änkepensionerna. Mot det av de sakkunniga i deras motivering anförda exemplet vill jag erinra, att om, i överensstämmelse med vad som i övergångsbestämmelserna angående tjänstepensioneringen föreslagits, pensionen för en pensionerad folkskollärare höjes från 1,350 till 1,800 kronor, änkepensionen kommer att bliva 660 kronor i stället för 570 kronor.

Jag vill på det livligaste förorda, att i enlighet med det framlagda förslaget ordnad pensionering genomföres för de efterlevande efter såväl sådana pensionstagare, som av någon anledning icke förut hava andel i familjepensioneringen, som efter de lärare vid folkskola, som redan äro avlidna, utan att möjlighet till pensioner åt deras änkor och barn dessförinnan blivit beredd. Om en sådan åtgärd icke vidtages, blir, såsom erfarenheten redan visat, följden den, att riksdagen ständigt kommer att få handlägga ärenden angående pensioner åt efterlevande efter de båda nu nämnda grupperna av lärare. Med de sakkunnigas förslag vinnes

också den fördelen, att pensionsavgifter komma att erläggas av de pensionerade lärare, som förut icke haft del i familjepensioneringen.

De övriga övergångsbestämmelserna angående familjepensioneringen torde icke erfordra något särskilt uttalande från min sida.

3. Kommunalt anställda veterinärers m. fl. pensionering.

Då de sakkunnigas förslag i fråga om distriktsveterinärernas pensionering är byggt på samma principer som deras förslag i fråga om folkskollärarnas pensionering, anser jag det icke nödigt att utförligt återgiva detsamma, utan inskränker mig till att redogöra för dess särbestämmelser.

Pensioneringens omfattning.

De sakkunniga föreslå:

Sakkunnigas förslag.

Kap. V § 1. De rättigheter och skyldigheter, som stadgas i kap. I—III samt i detta kapitel, tillkomma nedan angivna befattningshavare:

a) distriktsveterinär, som avlönas av landsting med bidrag av staten,

b) annan kommunalt anställd veterinär,

c) av medicinalstyrelsen förordnad besiktningsman vid under offentlig kontroll ställt slakteri.

Där enligt kap. I § 5 för befattnings förenande med pensionsrätt för innehavaren fordras dess reglering av huvudmannen, skall regleringen godkännas av medicinalstyrelsen.

Sakkunnigas motivering.

I 1 a) upptagas alltså de distriktsveterinärer, som avsågos i Kungl. Maj:ts proposition (n:r 36) till 1912 års riksdag.

Rörande dessa befattningshavare äro, påpeka de sakkunniga, i veterinärinstruktionen av den 31 december 1912 bestämmelser utfärdade med avseende på behörighetsvillkor, till- och avsättning, tjänstledighet m. m. Och i kungörelsen angående statsbidrag till distriktsveterinärers avlönade av samma dag är en minimiavlöning fastställd. För att landsting må komma i åtnjutande av statsbidrag till distriktsveterinär fordras därjämte, att detsamma förbundit sig att, för den händelse pensionering ordnas med bidrag av staten, erlägga den pensionsavgift, som kan bliva stadgad. Denna förbindelse är gällande, tills Kungl. Maj:t, på landstingets framställning, annorlunda beslutar, dock minst 10 år.

Genom de bestämmelser, som sålunda gälla för dessa befattningar, synas de vara tillräckligt reglerade för att kunna utan vidare villkor förenas med pensionsrätt.

Distriktsveterinärs »huvudman» i reglementsförslagets mening är distiktets veterinärstyrelse.

De sakkunniga framhålla, att när en kårs pensionering skall ordnas är det önskvärt, att samtidigt även närstående kårers pensionering ordnas. De hava därför ansett sig böra taga i övervägande även andra icke statsanställda veterinärers pensionering nämligen dels övriga kommunalt anställda veterinärer (stadsveterinärer, slakthusveterinärer m. fl.), dels besiktningsmän vid under offentlig kontroll ställda slakterier.

De förra upptagas i punkt b). I fråga om dem skall det enligt kap. I § 5 bero på framställning av huvudmannen till pensionsanstalten, om de skola få pensionsrätt. Sådan framställning skall beviljas, om huvudmannen reglerat befattningarna på sätt, som medicinalstyrelsen godkänt. Förslaget ålägger alltså icke kommunerna skyldighet att bereda dessa befattningshavare pensionsrätt i denna anstalt och att fördenskull reglera befattningarna, utan ger dem endast rättighet att, om de så vilja, reglera befattningarna och förvärva sådan pensionsrätt åt befattningshavarna.

I fråga om regleringen gälla samma bestämmelser som för reglering av lärartjänster, dock att det är medicinalstyrelsen som skall godkänna regleringen.

I punkt c) upptagas besiktningsmännen vid de under offentlig kontroll ställda slakterierna. Genom kungörelse av den 10 oktober 1913 äro bestämmelser givna angående dessa veterinärers kompetens, till- och avsättning samt löneförmåner. Enligt densamma till- och avsättas de av medicinalstyrelsen, som jämväl bestämmer den avlöning, de skola uppbära av slakteriet. De intaga alltså en egendomlig dubbelställning, i det de avlönas av ett enskilt företag, men till- och avsättas av statsmyndighet. Då det givetvis är av stor betydelse för denna kårs ändamålsenliga rekrytering, att dess pensionsfråga ordnas, ha de sakkunniga medtagit densamma, ehuru den icke är anställd i kommuns tjänst.

Enligt kap. I § 5 skulle det bero på huvudmannens framställning, om dessa befattningar skola förenas med pensionsrätt. Men då det tydligen icke vore lämpligt att göra dessa befattningshavares pensionsrätt beroende av huvudmännens villighet att uppfylla därför fordrade villkor, bör det åläggas dem skyldighet att göra sådan framställning.

Det må redan här framhållas, att huvudmän och befattningshavare, som avses i punkterna b) och c), skola enligt förslaget erlägga de avgifter, som beräknas täcka *hela* pensionskostnaden. Dessa befattningshavares pensionering kommer alltså icke att kosta staten något, om man bortser från den obetydliga ökning av anstaltens förvaltningskostnader, som därav kan föranledas. Däremot kan deras anslutning till pensionsanstalten medföra ekonomisk fördel för staten. Det måste nämligen ofta förekomma övergångar från befattning av nu ifrågavarande slag till befattning som distriktsveterinär eller till statens tjänst. Är då den förra befattningen icke förenad med pensionsrätt i statsanstalten, blir den försäkringsavgift, som måste beräknas för hans pension i den senare befattningen, högre än om sådan pensionsrätt funnits. Alltså blir då statens kostnad för pensioneringen av de senare befattningarnas innehavare större, om de förra icke förenas med pensionsrätt i statsanstalten, än om så sker.

Den ekonomiska betydelsen härav kan visserligen icke på förhand i siffror angivas, men det är tydligt, att den kan bliva ganska avsevärd och i och för sig

vara en tillräcklig anledning för staten att medgiva dessa befattningar pensionsrätt i anstalten.

Av än större betydelse är dock den fördel, som därigenom utan kostnad för statsverket beredes dessa befattningshavare och därmed veterinärväsendet i dess helhet. Om den nu föreslagna pensionsanstalten framdeles kommer att utvidgas till att omfatta även de statsanställda veterinärerna, blir pensionsrätt i denna anstalt fördelaktigare än på annat sätt ordnad pensionering, framför allt därigenom att den, som från nu ifrågavarande befattning övergår till statstjänst, kan och bör få för pension i statstjänsten räkna sig till godo de avgifter, som erlagts av och för honom i den förra befattningen. Detta torde väl komma att ordnas på det sätt, att som tjänstår för pension i statstjänst kommer att få räknas tjänstår, som intjänats enligt denna pensionsanstalts reglemente.

Departementschefen.

De skäl, som de sakkunniga anfört för att utsträcka pensioneringen även till vissa andra veterinärer än dem, som avsågos i propositionen till 1912 års riksdag, finner jag vara vägande. För staten kan denna utsträckning, såsom de sakkunniga framhålla, ur ekonomisk synpunkt endast vara fördelaktig, enär staten icke skall lämna bidrag till de nya gruppernas pensionering, men kan förväntas få giva mindre bidrag till distriktsveterinärerna, om de nya grupperna medtagas, än eljest blir fallet. För veterinärväsendet i dess helhet är det givetvis en fördel, att så många som möjligt av dess befattningar äro förenade med pensionsrätt och särskilt att de äro det i samma anstalt eller åtminstone i statsanstalter, så att de avgifter, som befattningshavarna erlagt eller fått sig tillgodoräknade i en befattning, må kunna tillgodoräknas dem även i en annan befattning. Vad huvudmännen angår, ligger saken olika i fråga om kommunerna och de under offentlig kontroll ställda slakterierna. För de förra skall nämligen anslutningen till denna pensionsanstalt icke vara obligatorisk, utan det skall bero på dem själva att ansluta sig, om de finna det för sig fördelaktigt. För de senare skall anslutningen vara obligatorisk. Men att staten sålunda ålägger dem att bidraga till besiktningsmännens pensionering synes endast vara en konsekvens av, att staten bestämmer den avlöning, dessa tjänstemän skola åtnjuta.

Jag tillstyrker alltså de sakkunnigas förslag.

Tjänstepensionsunderlag.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. V § 2. Tjänstepensionsunderlaget för befattning, som i § 1 mom. 1 a) sägs, är 3,500 kronor.

Pensionsanstaltens styrelse bestämmer, efter medicinalstyrelsens hörande, tjänstepensionsunderlaget för annan befattning. Därvid skall iakttagas, att detsamma icke må överstiga $^{2}/_{3}$ av den vid befattningens reglering enligt kap. I § 5 fast-

ställda minimiårsavlöningen eller, där flera lönegrader finnas sålunda fastställda, av minimiårsavlöningen i högsta lönegraden eller, där avlöningen delvis utgår i form av arvode efter fastställd taxa, av den inkomst, som befattningen väntas komma att i medeltal giva innehavaren, samt att det står i skäligt förhållande till de tjänstepensionsunderlag, som äro gällande för jämförliga ordinarie veterinärbefattningar i statens tjänst. Om naturaförmåner ingå i avlöningen, skall vid bestämmande av tjänstepensionsunderlaget den kontanta avlöningen ökas med naturaförmånernas av pensionsanstaltens styrelse uppskattade värde, varvid dock värdet av bostad och bränsle icke må upptagas högre än till 20 % av inkomsten i övrigt.

De sakkunniga anföra till stöd för detta förslag:

Sakkunnigas motivering.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1912 års riksdag föreslogs, att tjänstepensionsunderlaget för distriktsveterinär, som avlönas av landsting med bidrag av staten, skulle bestämmas till 1,500 kronor. Sedan dess har distriktsveterinärföreningen hemställt, att detsamma ej måtte sättas lägre än till 2,500 kronor, vilket belopp i själva verket vore även det alltför lågt i förhållande till distriktsveterinärens ställning och behov.

Även vi dela den åsikt, som distriktsveterinärföreningen sålunda uttalat. Anledningen till att föreningen ej för närvarande ansåg sig kunna hemställa om högre pensionsunderlag lär hava varit den, att länsveterinärs pensionsunderlag nu är 2,500 kronor. Då nu, efter vad vi veta, länsveterinärerna gjort en framställning om höjning av pensionsunderlaget till 4,000 kronor, ha vi, under förutsättning att denna framställning bifalles eller länsveterinärs pensionsunderlag höjes åtminstone till 3,500 kronor, ansett oss böra föreslå 3,500 kronor för distriktsveterinär. Skulle länsveterinärs pensionsunderlag bliva lägre än 3,500 kronor, måste även distriktsveterinärs pensionsunderlag sänkas, då det givetvis icke kan vara högre än det förra.

I fråga om övriga befattningar ha vi funnit lämpligast att föreslå, att pensionsanstaltens styrelse erhåller bemyndigande att efter medicinalstyrelsens hörande bestämma pensionsunderlagen. I reglementet givas emellertid vissa direktiv för denna bestämning. För det första må pensionsunderlaget *ej överstiga* $^2/_3$ av den fastställda avlöningen i högsta lönegraden; om i avlöningen ingå naturaförmåner, skall därvid deras uppskattade värde tilläggas den kontanta avlöningen; om avlöningen delvis utgår i form av arvode efter taxa, skall den därav härflytande beräknade medelinkomsten tilläggas. För det andra skall tillses, att pensionsunderlaget kommer att stå i skäligt förhållande till de pensionsunderlag, som äro gällande för ordinarie veterinärbefattningar i statens tjänst. I fråga om sistnämnda föreskrift må framhållas, att de veterinärbefattningar, det här är fråga om, äro av så växlande art, att det icke bland statens veterinärbefattningar finnes motsvarighet till dem alla. Föreskriften innebär därför endast, att pensionsunderlagen för ifrågavarande befattningar skola så avvägas, att desamma låta inordna sig i ett lämpligt system med de för statsanställda veterinärer gällande.

Om dessa föreskrifter iakttagas, synes det icke ur statens synpunkt behöva giva anledning till betänklighet, att pensionsunderlagen bestämmas av pensions-

anstaltens styrelse, så mycket mindre, som, såsom redan påpekats, de avgifter, som befattningshavare och huvudmän skola erlägga, beräknas så, att de skola täcka hela pensionskostnaden. Staten bidrager alltså icke till denna pensionering på annat sätt, än att den bestrider förvaltningskostnaderna. Men dessa äro oberoende av om pensionsunderlagen bestämmas högre eller lägre.

Ur huvudmännens synpunkt synes icke heller någon anmärkning med fog kunna göras mot anordningen. I fråga om kommunala befattningar skall det ju bero på kommunen själv, om den vill begagna sig av möjligheten att bereda befattningshavarna pension i denna anstalt. Finner kommun de av pensionsanstaltens styrelse för dess befattningar föreslagna pensionsunderlagen otillfredsställande, så blir följden endast den, att något avtal icke kommer till stånd. I fråga om slakteriernas besiktningsmän ligger saken annorlunda. Där skall huvudman icke hava någon bestämmanderätt, utan anslutningen till pensionsanstalten skall vara obligatorisk (se ovan under § 1). Och huvudmannen är skyldig att erlägga den avgift, som enligt reglementet svarar mot det pensionsunderlag, som fastställes. Detta har emellertid ringa ekonomisk betydelse för honom i jämförelse därmed, att han är skyldig att giva besiktningsmannen den avlöning, som medicinalstyrelsen bestämmer.

Det är att märka, att i kap. II § 5 bestämmelser givas, som kunna medföra reduktion av det tjänstepensionsunderlag, som beräknas efter nu angivna regler, nämligen om befattningen innehaves samtidigt med annan befattning, som är förenad med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt eller i annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond. För sådant fall stadgas nämligen där, att summan av de båda tjänstepensionsunderlagen ej må överstiga 6,000 kronor eller den högsta pension, som enligt den civila pensionslagen må utgå till en pensionstagare. Skulle t. ex. en länsveterinär förordnas av medicinalstyrelsen till besiktningsman vid ett slakteri med en avlöning av 3,600 kronor och blir, såsom nu begärts, länsveterinärs pensionsunderlag höjt till 4,000 kronor, kommer alltså pensionsunderlaget för befattningen som besiktningsman att bliva icke $^2/_3$ av 3,600 kronor eller 2,400 kronor utan endast 2,000 kronor.

Departementschefen.

Under förutsättning att riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts proposition om höjning av länsveterinärernas pensionsunderlag från 2,500 kronor till 4,000 kronor, anser jag, att distriktsveterinärernas pensionsunderlag bör, såsom de sakkunniga föreslå, bestämmas till 3,500 kronor. Det synes mig uppenbart, att en lägre pension icke skulle stå i skäligt förhållande till de inkomster, som en distriktsveterinär har i sin tjänst, om hänsyn tages icke blott till hans lön utan även till den inkomst han har för förrättningar, för vilka han äger uppbära ersättning enligt taxa.

Även gillar jag de grunder, som de sakkunniga föreslå för bestämmande av övriga befattningshavares pensionsunderlag. De synas ägnade att på detta område åstadkomma efter de växlande förhållandena väl avvägda pensionsunderlag.

De sakkunniga föreslå:

Familjepensionsunderlag.

Sakkunnigas förslag.

Kap. V § 3. Familjepensionsunderlaget för en befattning överstiger med 300 kronor 20 % av dess tjänstepensionsunderlag; dock att, om två eller flera befattningar innehavas av samma person, deras familjepensionsunderlag nedsättas i sådant förhållande, att deras summa med 300 kronor överstiger 20 % av tjänstepensionsunderlagens summa.

Detta förslag grunda de sakkunniga på följande skäl:

Sakkunnigas motivering.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1912 års riksdag föreslogs endast tjänstepensionsrätt åt distriktsveterinärerna. Sakkunniga för pensionsväsendets centralisering uttalade sig för den principen, att tjänstepensionsrätt alltid bör förenas med familjepensionsrätt och föreslogs för distriktsveterinärerna ett familjepensionsunderlag av 500 kronor. I avgivna yttranden har ingen annan anmärkning gjorts mot detta förslag än att familjepensionsunderlaget vore för lågt och i stället borde bestämmas efter den regel, som nämnda sakkunniga föreslagit skola i allmänhet tillämpas, eller att familjepensionsunderlaget skall vara lika med 300 kronor + 20 % av tjänstepensionsunderlaget.

De sakkunniga hava anslutit sig till sistnämnda yrkande.

Departementschefen.

Att en tjänstemannakårs pensionsfråga icke är tillfredsställande löst blott genom beredande av pensioner åt tjänstemännen själva, utan att därför fordras även beredande av pensioner åt deras efterlevande, synes mig vara obestridligt. Vad familjepensionsunderlagets storlek angår, ser jag icke något skäl att bestämma det efter annan regel för nu ifrågavarande tjänstemän än för de förut avhandlade. Jag erinrar om att tjänstemännen själva skola med sina avgifter bekosta hela familjepensioneringen.

Jag tillstyrker alltså förslaget.

Genast börjande pensionsbelopp.

Sakkunnigas förslag och motivering

Enligt förslaget skall genast börjande pensionsbelopp bestämmas efter regler, som överensstämma med vad de sakkunniga föreslagit för folkskollärarna (alltså i huvudsak enligt den civila pensionslagens bestämmelser), dock med den ändring att försäkringsteknisk beräkning skall ske, om den avgående vid pensionsålderns uppnående icke räknade minst 30 tjänstår eller, där han avgår före denna ålder, han icke räknar så många tjänstår, att de tillsammans med det antal år, som återstår till pensionsåldern, uppgå till 30. Vid denna försäkringstekniska beräkning må ej högre försäkringsavgift tillgodoräknas än den, som svarar mot en utnämningsålder av 35 år.

För att belysa vad denna föreskrift om försäkringsteknisk beräkning innebär må ett exempel anföras. Antag att en distriktsveterinär utnämnts vid 40 års ålder och förut icke haft någon med pensionsrätt förenad tjänst. Om den mot 40 års ålder svarande försäkringsavgiften (15 % av pensionsunderlaget) tillgodoräknades honom, skulle hans pensionsunderlag vara 3,500 kronor. Men nu må ej högre avgift tillgodoräknas honom än den, som svarar mot 35 års utnämnings-

ålder (13 % av pensionsunderlaget). Den tillgodoräknade försäkringsavgiften är alltså endast 87 % av den mot befattningens pensionsunderlag svarande. Då måste hans pensionsrätt reduceras, så att den svarar mot denna reducerade försäkringsavgift, vilket sker därigenom, att det pensionsunderlag, efter vilket hans pension beräknas, sänkes till 87 % av befattningens pensionsunderlag eller till 3,045 kronor. Avgår han t. ex. vid 45 års ålder enligt § 1 c), blir hans pension $^3/_4$ av detta reducerade pensionsunderlag och blir alltså 2,884 kronor. Kvarstår han till 65 års ålder och räknar han tjänstår under hela tiden, blir hans pension $\frac{25}{30} \cdot 3{,}045 = 2{,}538$ kronor. Hade pensionen beräknats enligt § 7 mom. 1 utan försäkringsteknisk beräkning, skulle den blivit $\frac{25}{30} \cdot 3{,}500 = 2{,}917$ kronor.

Maximalbestämmelsen angående den tillgodoräknade försäkringsavgiften kan även verka reducerande på pensionsrätten, om efter avbrott i tjänstårsberäkningen den erforderliga försäkringsavgiften för full pensionsrätt skulle bliva högre än maximum.

Antag t. ex. att en distriktsveterinär utnämnes vid 30 års ålder, räknar tjänstår utan avbrott till 40 års ålder, räknar icke tjänstår mellan 40 och 50 års ålder, men återinträder då i tjänstgöring.

Under de första 10 åren har han full pensionsrätt. Men då han återinträder i tjänstgöring, räknar han endast 10 tjänstår och har blott 15 år kvar till pensionsåldern. Då summan av dessa båda tal är mindre än 30, vilket är det antal tjänstår, som fordras för hel pension, skall försäkringsteknisk beräkning göras. Den ger det resultatet, att hans pensionsrätt skall beräknas efter ett pensionsunderlag av 3,180 kronor i stället för efter 3,500 kronor. Avgår han vid 65 års ålder med 25 tjänstår, blir hans pension $\frac{25}{30} \cdot 3{,}180$ kronor $= 2{,}680$ kronor.

Departementschefen. Den av de sakkunniga föreslagna försäkringstekniskt beräknade reduktionen av pensionsunderlaget synes mig vara synnerligen lämplig, när det såsom här gäller befattningshavare, som icke äro i statens tjänst. Utan den skulle statens årliga kostnad kunna oskäligt uppdrivas för en befattningshavare, som utnämnes sent eller som under längre tid varit ur tjänsten. Nu begränsas den, så att den ej kan överstiga kostnaden för den, som utnämnes vid sådan ålder, att han vid pensionsåldern räknar 30 tjänstår. Att sådan reduktion icke föreslagits även beträffande folkskollärarkåren beror därpå, att denna kår sedan länge i detta avseende likställts med statens egna befattningshavare.

Det bör nämnas, att sakkunnigas förslag är gynnsammare för befattningshavarna i fråga om invalidpensionernas beräkning än propositionen till 1912 års riksdag var. Enligt förslaget skall nämligen invalidpensionen beräknas ur pensionsunderlaget (som eventuellt reducerats genom försäkringsteknisk beräkning) på samma sätt som

de sakkunniga föreslagit för folkskollärarna: vid invaliditet, som ådragits under tjänstutövning, skall alltså pensionen i regel vara lika med pensionsunderlaget; vid invaliditet av annan orsak skall pensionen i regel vara minst lika med $^3/_4$ av pensionsunderlaget. Enligt nämnda proposition skulle invalidpensionen bestämmas så att dess kapitalvärde var lika med den försäkringsfond, som beräknades vara samlad för den avgående, och vid denna beräkning skulle hänsyn tagas endast till befattningshavares rätt till pension efter uppnådd pensionsålder. Om invaliditeten drabbar befattningshavaren vid unga år, blir den på senare sättet beräknade pensionen alldeles otillräcklig, varför jag anser de sakkunnigas förslag avgjort att föredraga.

Pensionsålder m. m.

De sakkunniga föreslå, att pensionsåldern skall vara 65 år och att 30 tjänstår skola fordras för hel pension.

Sakkunnigas förslag.

I fråga om rätt till uppskjuten pension, beräkning av de efterlevandes pension, reduktion av pension m. m. föreslå de samma bestämmelser som för folkskollärarna.

Departementschefen.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1912 års riksdag föreslogs 65 års pensionsålder. I densamma stadgas ingenting direkt om det antal tjänstår, som skulle fordras för hel pension. Men bestämmelserna om avgifterna voro sådana, att den, som utnämndes efter 30 års ålder, fick erlägga en tilläggsavgift för att få hel pension vid 65 års ålder. De kunna alltså sägas indirekt kräva 35 tjänstår för hel pension. De sakkunniga för pensionsväsendets centralisering föreslogo, att 30 tjänstår skulle fordras för hel pension. I de över detta förslag avgivna yttrandena har ingen anmärkning framställts häremot. Även jag ansluter mig därtill, under påpekande att det för länsveterinär fordras 25 tjänstår för hel pension.

I fråga om övriga här ovan nämnda punkter tillstyrker jag ävenledes de sakkunnigas förslag.

Pensionsavgifter.

De sakkunniga föreslå:

Sakkunnigas förslag.

Kap. V § 8. 1. Den årliga tjänstepensionsavgift, som med i kap. 1 § 5 omförmält avdrag skall erläggas av befattningshavare, är 3 $^1/_2$ % av tjänstepensionsunderlaget och den årliga familjepensionsavgiften 19 % av familjepensionsunderlaget.

2. Huvudman för befattning, som i § 1 mom. 1 a) sägs, erlägger årligen en avgift av 3 $^1/_2$ % av tjänstepensionsunderlaget. Annan huvudman erlägger årligen en avgift av 7 % av tjänstepensionsunderlaget.

Sakkunnigas motivering.

Förslaget överensstämmer i fråga om distriktsveterinärerna med vad de sakkunniga för pensionsväsendets centralisering föreslagit, vilket lämnats utan anmärkning i avgivna yttranden. Det innebär, att staten bidrager till tjänstepensions-

avgiften för distriktsveterinär, till vars avlöning staten bidrager, men icke till tjänstepensionsavgiften för annan veterinär, och icke heller till familjepensionsavgiften för vare sig distriktsveterinär eller annan veterinär.

Förutom årsavgifter skola engångsavgifter erläggas i samma fall, som stadgas i fråga om folkskollärarna.

Departementschefen.

Såsom framgår av de sakkunnigas kostnadsberäkning, kommer statens bidrag till distriktsveterinärerna, om befattningshavarnas och huvudmännens avgifter fastställas enligt de sakkunnigas förslag, att till en början bliva i medeltal ungefär 6 % av tjänstepensionsunderlagen och 4 % av familjepensionsunderlagen. I mån som de äldre befattningshavarna pensioneras och ersättas av yngre, nedgår statens bidrag till ungefär 3 ½ % av tjänstepensionsunderlagen eller 122 kronor 50 öre för varje distriktsveterinär, till vars avlöning staten bidrager. I propositionen till 1912 års riksdag beräknades samma bidrag uppgå till 54 kronor. För andra befattningshavare, som utnämnas efter pensionsregleringen, erlägger staten icke någon pensionsavgift. För dem, som utnämnts före pensionsregleringen, fordras visserligen något bidrag av staten till pensionsavgifterna, om deras medelålder skulle bliva högre än 31 år. Men detta bidrag kan icke bliva avsevärt och försvinner, i mån som de äldre avgå och ersättas av yngre. Jag tillstyrker därför de sakkunnigas förslag.

Övergångsstadganden.

Sakkunnigas förslag och motivering.

För att förbättra deras pensionsrätt, som äro anställda vid pensionsbestämmelsernas ikraftträdande, föreslå de sakkunniga följande:

1) För distriktsveterinär, till vars avlöning staten bidrager, och för besiktningsman vid under offentlig kontroll ställt slakteri skall pensionsanstalten, även utan framställning från huvudmannen, giva reglementet retroaktiv giltighet från den tidpunkt, då han erhöll befattning, som med avseende på tjänstgöringens art och omfattning är jämförlig med den, som han har, när pensionsbestämmelserna träda i kraft, dock ej från tidigare tidpunkt än då han fyllde 35 år.

2) Den engångsavgift, som betingas av att reglementet sålunda fått retroaktiv giltighet för en befattningshavare, skall i sin helhet erläggas av huvudmannen, där ej fråga är om distriktsveterinär, till vars avlöning staten bidrager. I sistnämnda fall beräknas huvudmannens engångsavgift på följande sätt. Från engångsavgiften drages det belopp, som svarar mot de avgifter, som befattningshavaren skulle erlagt, om reglementet varit gällande under den föregående tiden. Huvudmannens avgift är därefter lika med halva återstoden, ökad med nämnda belopp.

Huvudman äger rätt att av befattningshavaren få ersättning för den del av den erlagda engångsavgiften, som svarar mot befattningshavarens avgifter under den föregående tiden. Denna ersättning utgår till honom i form av löneavdrag, som pensionsanstalten bestämmer. Skulle befattningshavaren finna det för betungande att vidkännas erforderliga löneavdrag, må pensionsanstalten kunna helt eller delvis befria honom från dem. I så fall minskas huvudmannens engångsavgift med motsvarande belopp och minskas även befattningshavarens pensionsrätt på däremot svarande sätt.

Departementschefen.

Som synes avse dessa övergångsbestämmelser

1) att tillförsäkra distriktsveterinärer och besiktningsmän den tilläggspension, som svarar mot de avgifter, som huvudmännen och, vad angår de förra, staten skulle hava erlagt under den tid, som de före den 1 januari 1920 efter fyllda 35 år innehaft tjänst, vilken med avseende på tjänstgöringens art och omfattning varit jämförlig med den tjänst, som de hava, när reglementet blir tillämpligt på dem,

2) att bereda dem möjlighet att på egen bekostnad förbättra sin pensionsrätt ytterligare, så att den blir lika med vad den skulle varit, om reglementet varit gällande för dem från nämnda tidpunkt,

3) att staten skall i fråga om distriktsveterinärer, till vilkas avlöning staten bidrager, betala hälften av den engångskostnad, som svarar mot den i 1) omförmälda tilläggspensionen.

Vad de sakkunniga här föreslå i fråga om distriktsveterinärerna överensstämmer i princip med vad de sakkunniga för pensionsväsendets centralisering föreslagit, vilket senare förslag lämnats utan anmärkning i de däröver avgivna yttrandena. Dock märkes, att pensionsunderlaget enligt det senare förslaget var endast 1,500 kronor mot 3,500 kronor, i följd varav engångsavgiften var väsentligt mindre.

Det synes lämpligt, att även besiktningsmännen komma i åtnjutande av tilläggspensioner för den tid de haft dylik eller jämförlig anställning före den 1 januari 1920.

Att förslaget bereder befattningshavarna möjlighet att på egen bekostnad ytterligare förbättra sin egen och de efterlevandes pension, torde de komma att sätta stort värde på.

Jag tillstyrker alltså till alla delar de sakkunnigas förslag.

4. Kommunalt anställda sjuksköterskors och barnmorskors m. fl. pensionering.

Pensioneringens omfattning.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Kap. VI § 1. De rättigheter och skyldigheter, som stadgas i kap. I—III samt i detta kapitel, tillkomma nedan angivna befattningshavare:

a) distriktssjuksköterska och distriktsbarnmorska, till vars avlöning staten lämnar bidrag,

b) barnmorska med annan anställning hos kommun eller å barnbördshus,

c) annan sjuksköterska eller husmoder i av staten, landsting, kommun eller annan samfällighet anordnad vård av sjuka, barn eller åldringar eller ock i stiftelse av allmännyttig natur, vilken övar dylik vård,

d) föreståndarinna vid godkänd sjuksköterskebyrå.

Där enligt kap. I § 5 för befattnings förenande med pensionsrätt för innehavaren fordras dess reglering av huvudmannen, skall regleringen godkännas av medicinalstyrelsen.

Sakkunnigas motivering.

De sakkunniga anföra till motiverande av sitt förslag:

Vårt förslag är uppgjort i anslutning till de förslag, som utarbetats inom civildepartementet till sjuksköterske- och barnmorskeväsendets organisation och som torde komma att föreläggas innevarande års riksdag.

Enligt dessa förslag komma befattningarna som distriktssjuksköterska och distriktsbarnmorska att regleras i författning och bl. a. deras minimiårsavlöningar där fastställas. På dem kommer därför enligt kap. I § 5 detta pensionsreglemente att bliva ovillkorligen tillämpligt.

Övriga befattningar, som nämnas i § 1, bliva däremot icke så reglerade. Enligt kap. I § 5 komma de alltså icke att vara förenade med pensionsrätt, med mindre huvudmannen gjort framställan därom och reglerat dem på sätt, som godkänts av medicinalstyrelsen. Det skall bero på huvudmannens eget beslut, om han skall reglera sådan befattning eller ej. Rörande regleringen hänvisa vi i övrigt till kap. I § 5 och dess motivering sid. 41.

Det bör påpekas, att vårt förslag innebär viss inskränkning i den möjlighet, som sjuksköterskor och barnmorskor nu ha att erhålla statsbidrag till sin pensionering. Vi föreslå nämligen, att statsbidrag skall lämnas endast till dem, som innehava reglerade befattningar, under det såväl enligt kungörelsen av den

30 december 1901 angående statsbidrag till sjuksköterskors pensionering som enligt reglementet för barnmorskornas pensionsanstalt dylikt statsbidrag kan utgå även utan sådan reglering, t. o. m. till barnmorskor, som icke hava någon befattning alls, blott de bedriva yrkesmässig verksamhet. Givetvis böra dock de, som, innan detta reglemente träder i kraft, kommit i åtnjutande av statsbidrag, få bibehålla detsamma på hittills gällande villkor, därest de icke erhålla befattning, som medför pensionsrätt enligt det nya reglementet (se övergångsstadgandet mom. 5).

I sitt förenämnda utlåtande den 4 mars 1919 har riksförsäkringsanstalten anfört, att de sakkunnigas förslag, vad rör särskilt barnmorskornas pensionering, icke givit ämbetsverket anledning till någon erinran.

I de organisationsförslag, som de sakkunniga här omnämna och som efter föredragning av chefen för civildepartementet framlagts för innevarande års riksdag i propositionerna n:ris 260 och 39, förutsättes det, att staten lämnar sin medverkan till en tillfredsställande pensionering av distriktssjuksköterskor och distriktsbarnmorskor. *Departementschefen.*

Att även de i punkterna b) och c) omförmälda barnmorske- och sjuksköterskeetjänsterna böra kunna förenas med pensionsrätt, synes mig klart. Enligt förslaget blir anslutningen till pensionsanstalten ej obligatorisk för dessa som för de förra, utan beroende av att huvudmannen reglerar tjänsten och anmäler den för pensionsanstalten. Jag erinrar om att det för närvarande åligger barnmorska, som erhåller anställning hos kommun med fast årslön eller å barnbördshus med årslön ej understigande 400 kronor, att ingå som delägare i barnmorskornas pensionsanstalt. Det skulle därför kunna anses som en försämring att nu inskränka den obligatoriska pensioneringen. Men om, såsom de sakkunniga föreslå och jag tänker tillstyrka, huvudmännen för dessa barnmorskebefattningar fortfarande som hittills bliva befriade från pensionsavgifter, torde de fall bliva sällsynta, då en kommun eller ett barnbördshus icke skulle komma att finna det för sig fördelaktigt att reglera sina barnmorskebefattningar och förskaffa deras innehavare pensionsrätt, i synnerhet som kostnaden för denna endast i ringa mån kommer att bäras av befattningshavaren utan till största delen (4/5) av staten.

Förutom de barnmorskor, som hava anställning, som medför skyldighet eller rättighet att vara delägare i barnmorskornas pensionsanstalt, hava för närvarande även övriga legitimerade barnmorskor rätt att ingå som delägare, även om de icke hava någon befattning. Enda förutsättningen är, att de driva yrkesmässig verksamhet som

barnmorskor. De sakkunniga föreslå, att sådana barnmorskor icke vidare skola hava dylik rättighet, dock att de, som redan blivit delägare, skola få kvarstå med samma rättigheter och skyldigheter som förut. Även jag finner det riktigt, att staten för sin medverkan till pensioneringen uppställer det villkoret, att pensionsrätt skall tillkomma endast den, som bestrider en tjänstgöring, vars art och omfattning är på visst sätt kvalificerad.

Även för sjuksköterskorna innebär förslaget viss inskränkning av rätten till statsbidrag till pensioneringen. Visserligen fordras även för närvarande, att sjuksköterskan uppfyller vissa behörighetsvillkor och har anställning hos staten eller kommun eller å sjukvårdsinrättning, men några närmare bestämmelser givas icke angående hurudan anställningen skall vara. Enligt de sakkunnigas förslag skall däremot befattningen regleras även i fråga om tjänstgöringens art och omfattning, innehavarens till- och avsättning samt minimiavlöning. Om huvudmannen icke vill reglera befattningen i dessa avseenden, kommer alltså sjuksköterskan icke att kunna få statsbidrag till sin pensionering. Men liksom i fråga om barnmorskebefattningarna synes det vara att vänta, att huvudmännen, om pensionsavgifter icke åläggas dem, i regel skola vara villiga att reglera sina sjuksköterskebefattningar, då de därigenom kunna bereda sina sjuksköterskor en så fördelaktig pensionering som den, vilken erbjudes enligt de sakkunnigas förslag.

Slutligen öppnar de sakkunnigas förslag möjlighet även för de befattningshavare att få pensionsrätt, som utan att vara sjuksköterskor eller barnmorskor arbeta i den offentliga sjukvårdens eller fattigvårdens tjänst såsom husmödrar eller såsom föreståndarinnor för godkända sjuksköterskebyråer.

Vad de sistnämnda angår, utgör inrättandet av godkända sjuksköterskebyråer ett viktigt led i den organisation av sjuksköterskeväsendet, som föreslås i ovannämnda proposition n:r 260 till innevarande års riksdag. Det synes därför synnerligen lämpligt, att dessa föreståndarinnor, som väl ofta varit sjuksköterskor, få möjlighet att erhålla pensionsrätt i samma pensionsanstalt som sjuksköterskorna.

Vad husmödrarna angår, synes det mig klart, att deras betydelse för »vården av sjuka, barn eller åldringar» är jämförlig med sjuksköterskans och att det därför är önskvärt, att staten medverkar även till deras pensionering. Därigenom tillmötesgås även i väsentlig mån en framställning, som svenska fattigvårdsförbundet gjort om beredande av pensionsrätt åt befattningshavare i fattigvårdens tjänst.

På grund av vad jag sålunda anfört tillstyrker jag de sakkunnigas förslag i fråga om pensioneringens omfattning. Jag vill emellertid på-

peka, att reglering av husmodersbefattning ej synes böra godkännas av medicinalstyrelsen. Av denna anledning har jag gjort den ändringen i kap. I § 5 av reglementsförslaget, att regleringen skall godkännas av Konungen eller av den myndighet, som Konungen förordnar. Och vad beträffar de behörighetsvillkor, som böra uppställas vid godkännande av sjuksköterskebefattnings reglering, vill jag erinra om att chefen för civildepartementet i propositionen n:o 260 uttalat att det för beviljande av pensionsrätt åt sjuksköterska bör fordras, att hon genomgått av staten godkänd sköterskeskola.

Skyldighet att avgå.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå en pensionsålder av 55 år för sjuksköterska och barnmorska samt 60 år för annan befattningshavare. Skyldighet att avgå skall inträda vid pensionsålderns uppnående samt, enligt samma bestämmelser som föreslagits för folkskollärarna, vid tidigare invaliditet. Tillstånd att kvarstå efter pensionsålderns uppnående skall kunna lämnas av huvudmannen, sedan medicinalstyrelsens medgivande inhämtats.

Departementschefen.

I reglementet för barnmorskornas pensionsanstalt finnes intet stadgande om skyldighet att avgå vid viss ålder eller vid invaliditet. Ej heller stadgas sådan skyldighet i kungörelsen den 30 december 1901 angående statsbidrag till sjuksköterskors pensionering.

Sakkunniga för utredning angående den kvinnliga sjukvårdspersonalens utbildning och arbetsförhållanden ha föreslagit 55 års pensionsålder för sjuksköterskor.

I betraktande av de stora krav, som i tjänsten måste ställas på en sjuksköterska och en barnmorskas andliga och kroppsliga krafter, anser jag, att deras pensionsålder ej bör för närvarande sättas högre än 55 år, såsom nu även föreslås av de sakkunniga. Skulle deras arbetsförhållanden efter omorganisationen bliva väsentligt förbättrade, bör det emellertid tagas i övervägande, om ej en höjning framdeles kan och bör ske. Likaledes skulle en höjning av pensionsåldern kunna ifrågasättas, om framdeles pensionsunderlagen höjas och sålunda den reducerade pension, som erhålles vid avgång i förtid, blir mera tillräcklig än vad den blir med de nu föreslagna pensionsunderlagen.

De sakkunniga föreslå:

Tjänstepensionsunderlag.

Sakkunnigas förlag.

Kap. VI § 2. Tjänstepensionsunderlaget för befattning, som i § 1 a) sägs, är 1,000 kronor.

För annan befattning bestämmer pensionsanstaltens styrelse, efter medicinalstyrelsens hörande, tjänstepensionsunderlaget. Därvid skall iakttagas, att detsamma icke må överstiga $^2/_3$ av den i författning eller vid reglering enligt kap. I § 5 fastställda minimiårsavlöningen eller, där flera lönegrader finnas sålunda fastställda, minimiårsavlöningen i högsta lönegraden eller, där avlöningen delvis utgår

i form av arvode efter fastställd taxa, av den inkomst, som befattningen väntas komma att i medeltal giva innehavaren. Om naturaförmåner ingå i avlöningen, skall vid bestämmande av tjänstepensionsunderlaget den kontanta avlöningen ökas med naturaförmånernas av pensionsanstaltens styrelse uppskattade värde, varvid dock värdet av bostad och bränsle icke må upptagas högre än till 20 % av inkomsterna i övrigt.

Tjänstepensionsunderlaget må dock ej sättas högre än 1,000 kronor eller lägre än 600 kronor.

Departementschefen.

Det här föreslagna pensionsunderlaget för distriktssjuksköterskor och distriktsbarnmorskor finner jag stå i lämpligt förhållande till de för dem i ovannämnda propositioner föreslagna minimilöner, om hänsyn tages jämväl till utgående naturaförmåner.

Det synes mig även riktigt, att pensionsunderlaget för annan befattning ej fixeras i reglementet, utan i stället befogenhet lämnas åt pensionsanstalten att bestämma det efter vissa i reglementet angivna principer. Det kan nämligen väntas, att avlöningsförmånerna för övriga befattningar komma att bliva mycket växlande.

Mot de sakkunnigas förslag har jag därför ingen annan anmärkning, än att det synes böra tagas i övervägande, huruvida ej tillfälle bör beredas den huvudman, som det önskar, att bereda sina befattningshavare högre pensioner, om detta sker utan ökad kostnad för staten. De sakkunniga hava föreslagit sådan rätt för huvudmännen i fråga om de i kap. IV omförmälda befattningshavarna. Med de små pensioner, som de nu ifrågavarande befattningshavarna komma att få enligt förslaget, synes en sådan rätt för huvudmannen vara synnerligen lämplig.

Antal tjänstår för hel pension.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

För hel tjänstepension fordras:
25 tjänstår för sjuksköterska och barnmorska,
30 tjänstår för annan befattningshavare.

Departementschefen.

Då medelåldern för inträde i barnmorskornas pensionsanstalt under de senare åren varit 28 år för dem, som varit skyldiga att inträda, och även medelåldern för inträde i Sophiahemmets pensionskassa varit densamma, och då pensionsåldern skall vara 55 år för barnmorska och sjuksköterska, synes antalet tjänstår för hel pension åt dessa befattningshavare ej kunna sättas högre än 25 år.

För kvinnlig befattningshavare, vars pensionsålder är 60 år, fordras det enligt den civila pensionslagen 30 tjänstår för hel pension. Det synes därför lämpligt att även här uppställa samma fordran.

Genast börjande pensions belopp.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå, att genast börjande pensions belopp skall bestämmas efter befattningens pensionsunderlag enligt samma grunder som för folkskollärarna m. fl. (alltså i huvudsak enligt den civila pensionslagens bestämmelser); dock att en försäkringsteknisk reduktion av pensionsunderlaget skall göras, om den avgående icke vid pensionsålderns uppnående räknar så många tjänstår, som det fordras för hel pension, eller, om hon avgår före pensionsåldern, räknar så många tjänstår, att de tillsammans med de år, som återstå till pensionsåldern, uppgå till det antal, som fordras för hel pension. Om t. ex. en distriktsbarnmorska tillträder sin befattning vid 35 års ålder, kan hon vid pensionsålderns uppnående ej komma att räkna mer än 20 tjänstår. Alltså skall en försäkringsteknisk reduktion göras av hennes pensionsunderlag. Den medför, att det sänkes från 1,000 kronor till 875 kronor. Avgår hon i följd av invaliditet, som hon icke ådragit sig i tjänsten, blir hennes pension $\frac{3}{4} \cdot 875 = 656$ kronor, såvida ej avgången sker så sent, att hon räknar mer än 22 $^1/_2$ tjänstår, då den blir något större. Avgår hon i följd av olycksfall i tjänsten eller först vid 55 års ålder, blir pensionen $\frac{25}{25} \cdot 875 = 700$ kronor. Får hon kvarstå i tjänsten till 60 års ålder, blir pensionen 875 kronor.

Departementschefen.

Liksom i fråga om distriktsveterinärerna finner jag detta sätt att bestämma pensionens belopp synnerligen lämpligt.

I fråga om rätt till genast börjande eller uppskjuten tjänstepension, rätt till familjepension, reduktion av pension m. m. överensstämmer förslaget med vad som föreslagits för övriga befattningshavare. Mot dessa förslag har jag ingen erinran att göra. Jag inskränker mig därför till att till sist redogöra för de sakkunnigas förslag angående pensionsavgifter.

Pensionsavgifter.

Sakkunnigas förslag.

De sakkunniga föreslå:

Den årliga tjänstepensionsavgift, som med i kap. 1 § 7 omförmält avdrag skall erläggas av befattningshavaren, är 5 % av tjänstepensionsunderlaget.

Befattningshavares familjepensionsavgift är 1 % av familjepensionsunderlaget.

Huvudmannen erlägger ingen årsavgift för sjuksköterska eller barnmorska; för annan befattningshavare erlägger huvudmannen en årsavgift av 5 % av tjänstepensionsunderlaget.

Sakkunnigas motivering.

Enligt de sakkunnigas beräkning är försäkringsavgiften för tjänstepensionen i medeltal för sjuksköterska och barnmorska 25 % och för andra befattningshavare 15 % av tjänstepensionsunderlaget. För de senare blir alltså deras egen tjänstepensionsavgift 5 %, om den skall motsvara $^1/_3$ av tjänstepensionen. De sakkunniga föreslå samma avgift för de förra, enär deras avlöning är så liten, att högre avgift ej synes böra fordras av dem. De erinra om att folk- och småskollärarinnors avgifter äro 3 $^1/_3$ %.

Enligt förslaget skall huvudmannen för annan befattningshavare än sjuksköterska eller barnmorska erlägga samma avgift som denna. På detta sätt kom-

mer försäkringsavgiften för tjänstepensionen att delas lika mellan staten, huvudmannen och befattningshavaren.

Familjepensionsavgiften är ungefär densamma som för lärarinnorna och torde vara fullt tillräcklig. Den skall som alltid erläggas i sin helhet av befattningshavaren.

Till motivering av förslaget, att huvudmännen skola vara befriade från avgifter för sjuksköterskor och barnmorskor, anföra de sakkunniga:

Huvudgruppen av befattningshavare blir distriktssjuksköterskor och distriktsbarnmorskor. Deras minimiavlöning kommer att regleras av statsmakterna, och huvudmannen kommer att åtnjuta statsbidrag till avlöningen. Om nu staten å ena sidan lämnar huvudmannen bidrag till befattningshavarens avlöning, å andra sidan kräver avgift av huvudmannen för pensioneringen, så kommer detta tydligen att vara fullkomligt detsamma, som om staten icke fordrade någon pensionsavgift av huvudmannen, men minskade sitt bidrag till avlöningen med pensionsavgiftens belopp.

När därför nu pensionsregleringen sker samtidigt med löneregleringen och med bestämmandet av statens bidrag till avlöningen, synes det oss uppenbart, att staten icke bör fordra någon pensionsavgift av huvudmannen, utan bestämma sitt bidrag till avlöningen med hänsyn tagen till att staten åtager sig hela pensionskostnaden utöver värdet av befattningshavarens avgifter.

Enligt vad ovan yttrats om den sannolika storleken av den erforderliga försäkringsavgiften, kan staten nu beräkna kostnaden för dessa befattningshavares pensionering till i medeltal ungefär 200 kronor om året för var och en utöver vad hon själv skall erlägga.

Det skäl, som nu anförts för att pensionsavgift icke bör fordras av huvudmannen för distriktsbarnmorska och distriktssjuksköterska, gäller naturligtvis icke i fråga om huvudmännen för övriga befattningshavare, till vilkas avlöning staten icke bidrager. Men i fråga om dem synes oss ett annat synnerligen talande skäl kunna anföras härför. Enligt förslaget skall befattning av nu ifrågavarande slag ej förenas med pensionsrätt, med mindre huvudmannen reglerar befattningen på sätt medicinalstyrelsen godkänner. Såsom framgår av den undersökning av den kvinnliga sjukvårdspersonalens ställning, som utarbetats inom civildepartementet av tillkallade sakkunniga, är det synnerligen önskvärt, att dylik reglering kommer till stånd i stor utsträckning. Nu är det tydligt, att ett erbjudande av staten att ordna befattningshavarnas pensionering utan någon kostnad för huvudmännen kommer att i hög grad öka huvudmännens villighet att underkasta sig befattningarnas reglering och sålunda att befrämja dess allmännare genomförande.

I detta sammanhang må slutligen påpekas, att samma skäl, som ovan anförts mot att staten å ena sidan lämnar huvudmannen bidrag till avlöningen, å andra sidan fordrar pensionsavgift av honom, tydligen även kan anföras mot att staten å ena sidan bestämmer befattningshavarens minimilön, å andra sidan fordrar pensionsavgift av henne. Då minimilönerna nu regleras samtidigt med pensionerna, vore det otvivelaktigt rationellt, att icke fordra någon pensionsavgift av befattningshavaren, men reglera lönen med hänsyn till att ingen pensionsavgift skall avgå från densamma. Om vi likväl icke föreslagit sådan anordning, är anled-

ningen därtill den, att lönerna reglerats för alla andra tjänstemannagrupper, vilkas pensionering staten ordnat, på sådant sätt, att pensionsavgifter fordras av dem. Den antydda reformen synes oss böra genomföras först med avseende på statens egna tjänstemän. Även må påpekas, att bestämmelserna i kap. I § 8 innebära, att det formella bibehållandet av pensionsavgifter icke medför något besvär för vare sig pensionsanstalten, huvudmännen eller de myndigheter, som skola utanordna statsbidrag till huvudmännen.

Departementschefen.

Jag har ingen erinran att göra mot beräkningen av befattningshavarnas egna avgifter.

Även vad angår huvudmännens avgifter tillstyrker jag förslaget. Statens pensionsavgift kommer visserligen, då huvudmännen befrias från avgifter för sjuksköterskor och barnmorskor, att uppgå till 20 % av deras tjänstepensionsunderlag, alltså till det relativt höga beloppet av 200 kronor för varje distriktssjuksköterska eller distriktsbarnmorska och till 120—200 kronor för varje annan sjuksköterska eller barnmorska. Men i likhet med de sakkunniga finner jag det olämpligt att nu, när pensionsregleringen göres samtidigt med att statens bidrag till huvudmännen för dessa befattningar bestämmas, fordra pensionsavgift av huvudmannen i stället för att sätta statsbidraget så mycket lägre, som pensionsavgiften eljest skulle varit. I själva verket hava de i propositionerna om inrättande av distriktssjuksköterskor och distriktsbarnmorskor föreslagna statsbidragen till huvudmännen föreslagits med hänsyn tagen till att inga pensionsavgifter skulle fordras av huvudmännen för dessa befattningshavare. Och vad övriga sjuksköterskor och barnmorskor beträffar delar jag, såsom jag redan förut antytt, de sakkunnigas mening, att det för en effektiv reform av sjuksköterskors och barnmorskors ställning kommer att bliva av mycket stor betydelse, att staten erbjuder sig att utan kostnad för huvudmännen ordna pensioneringen, med villkor att huvudmännen reglera befattningarna. Det synes mig vara tydligt, att den ekonomiska hjälp, staten kan vilja giva huvudmännen för att befrämja reformers allmännare genomförande, ej kan givas under mera effektiv form än genom kostnadsfritt ordnande av en tillfredsställande pensionering även för andra än distriktssjuksköterskor och distriktsbarnmorskor.

D. Kostnadsberäkning.

1. *Statens årliga pensionsavgifter.*

För närvarande erlägger staten till folkskollärarnas pensionsinrättning den pensionsavgift, som tillsammans med befattningshavarens egen avgift och huvudmannens avgift, där sådan erlägges, uppgår till

för manlig delägare . . . . 12 % av pensionsunderlaget,
» kvinnlig » . . . . 14 % » » » .

De sakkunniga ha icke i reglementsförslaget fixerat statens pensionsavgift, utan endast i kap. I § 7 intagit den principiella bestämmelsen, att staten skall erlägga den pensionsavgift, som tillsammans med befattningshavarens och huvudmannens avgifter är lika med den försäkringsavgift, som svarar mot befattningshavarens pensionsrätt.

Vid beräkningen av statens pensionsavgift för de befattningar, som hittills varit delaktiga i folkskollärarnas pensionsinrättning, utgå de sakkunniga från ovan angivna värde på försäkringsavgiftens medeltal.

För delägarna i småskollärares m. fl. understödsanstalt ha de sakkunniga funnit, att den erforderliga försäkringsavgiften för tjänstepensionen kan i medeltal sättas till 10 %, lika för manliga och kvinnliga delägare. Alltså skall staten för varje befattningshavare erlägga den avgift, som tillsammans med befattningshavarens och huvudmannens avgifter uppgår till 10 % av tjänstepensionsunderlaget.

Med den sammansättning de ifrågavarande lärarkårerna nu hava finna de sakkunniga, att statens pensionsavgifter för dem kunna beräknas uppgå till ungefär

3,470,000 kronor.

Vad distriktsveterinärerna angår, beräkna de sakkunniga medeltalet av försäkringsavgiften för tjänstepensionen uppgå till ungefär 13 % för de nuvarande befattningshavarna. I mån som de äldre pensioneras och ersättas av yngre, nedgår försäkringsavgiften till 10 ½ %. På grund härav finna de sakkunniga, att statens pensionsavgift för distriktsveterinärernas tjänstepensioner blir till en början

45,000 kronor

och så småningom nedgår till

27,000 kronor.

Härtill kommer ett bidrag av 10,000 kronor till de nuvarande distriktsveterinärernas familjepensioner, vilket bidrag försvinner, i mån som de äldre pensioneras.

För sjuksköterskor och barnmorskor finna de sakkunniga en försäkringsavgift för tjänstepensioneringen av 25 % och för övriga befattningshavare, som nämnas i kap. VI, 15 %. De sakkunniga beräkna statens pensionsavgifter för dessa grupper under år 1920 till

200,000 kronor.

Hela beloppet av statens pensionsavgifter för år 1920 blir alltså

3,725,000 kronor.

De sakkunniga föreslå, att ett ordinarie förslagsanslag av detta belopp uppföres under titel »*pensionsavgifter till statens anstalt för tjänstemannapensionering*».

Med uppförande av detta anslag försvinner följande anslag: pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning

2,103,000 kronor.

De sakkunniga framhålla att, frånsett ovannämnda bidrag av 10,000 kronor till de nuvarande distriktsveterinärernas familjepensionering, ökningen av statens pensionsavgifter icke beror på de föreslagna förbättringarna och utvidgningarna av familjepensioneringen, utan dels på ordnandet av småskollärarkårens pensionering efter de principer, som gälla för folkskollärarna, dels på tjänstepensioneringen av de i kap. V och VI nämnda befattningshavarna.

2. *Statens engångsavgift.*

De sakkunniga uppskatta den nya pensionsanstaltens försäkringsfond per 1 januari 1920 till

201,000,000 kronor

samt de tillgångar, den övertager från de äldre pensionsanstalterna, till

51,000,000 kronor.

Då försäkringsfonden bör upptagas i balansräkningen bland skulderna, måste alltså pensionsanstalten bland tillgångarna upptaga

150,000,000 kronor

såsom *pensionsanstaltens fordran av staten.*

Då denna statens skuld till pensionsanstalten icke tidigare till någon del upptagits i statens räkenskaper, föreslå de sakkunniga, att den upptages bland utgifterna i statens budget för år 1920 under titel »*engångsavgift till statens anstalt för tjänstemannapensionering*».

De sakkunniga framhålla, att denna avgift till största delen består av poster, som svara mot förbindelser, som staten redan åtagit sig eller icke kan undan-

draga sig i följd av att staten iklätt sig förbindelser av samma art. Sådana poster äro följande:

för tjänstepensioner:

brist i folkskollärarnas pensionsinrättning, om reglementet *icke* ändras	57,450,000 kr.
brist i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, under samma förutsättning	30,000,000 »
understöd åt behövande f. d. lärare enligt hittills gällande grunder	4,000,000 »
	91,450,000 kr.

för familjepensioner:

statens bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa, kapitaliserat	1,900,000 kr.
fyllnadsunderstöd åt folkskollärarränkor enligt hittills tillämpade grunder	650,000 »
understöd åt småskollärarränkor enligt samma grunder	2,300,000 »
Summa	4,850,000 kr.

Om dessa poster avräknas, återstår som engångskostnad för den föreslagna pensionsregleringen:

för tjänstepensioner	53,420,000 kr.
» familjepensioner	280,000 »
Summa	53,700,000 kr.

Den sålunda beräknade engångskostnaden för den föreslagna regleringen av tjänstepensioneringen består av följande poster:

för beviljande av tjänstepensioner åt småskollärarkåren efter samma grunder, som nu gälla för folkskollärarkåren	36,910,000 kr.
för höjning av understöden åt behövande f. d. lärare enligt de av de sakkunniga föreslagna grunder	11,000,000 »
för uppskjutna tjänstepensioner åt lärarkårerna	2,110,000 »
» distriktsveterinärernas tjänstepensioner	800,000 »
» sjuksköterskors och barnmorskors tjänstepensioner	2,600,000 »

Då den nu beräknade engångsavgiften är en utgift, som staten nu får, därför att det icke förut avsatts nödiga medel till försäkringsfond, anse de sakkunniga det icke kunna ifrågasättas, att denna utgift skall täckas annat än genom lån i pensionsanstalten. De föreslå därför, att i statens budget för år 1920 bland upptagna lån uppföres hela engångsavgiftens belopp, 150,000,000 kronor, under titel:

»*lån i statens anstalt för tjänstemannapensionering*».

Beloppet införes i riksskuldboken. Lånet synes böra förräntas efter den räntefot, 4 %, som lagts till grund för dess beräkning. De sakkunniga föreslå, att i statens budget för år 1920 upptages bland andra skuldräntor »*ränta på lån i statens anstalt för tjänstemannapensionering*» till ett belopp av

6,000,000 kronor.

Under år 1920 har anstalten att påräkna följande inkomster:

ränta på de övertagna tillgångarna	2,300,000	kronor
ränta av staten	6,000,000	»
pensionsavgifter av befattningshavare och huvudmän	2,375,000	»
pensionsavgifter av staten	3,725,000	»
Summa	14,400,000	kronor.

Med dessa inkomster skall anstalten bestrida de under året utgående pensionerna och försäkringsfondens ökning.

De utgående pensionerna komma enligt de sakkunnigas beräkning att uppgå till

7,500,000 kronor.

Alltså återstår

6,900,000 kronor.

Om ej någon ny försäkringsteknisk beräkning av försäkringsfonden göres för slutet av år 1920, avsättes hela detta belopp som årets ökning av försäkringsfonden.

Enligt kap. I § 4 må pensionsanstalten placera en del av sin fondökning som lån till skoldistrikt för uppförande av skolhus. Det belopp, som så må placeras, bör bestämmas vid uppgörande av budgeten. De sakkunniga föreslå, att det för år 1920 bestämmes till

1,500,000 kronor.

Då återstår en fondökning av

5,400,000 kronor,

vilken enligt nämnda paragraf skall överlämnas till riksgäldskontoret som lån. Detta belopp lägges alltså till den ovan beräknade engångsavgiften, så att hela det lån, som beräknas upptaget i anstalten under år 1920, blir

155,400,000 kronor.

Anstalten kan emellertid vid slutet av år 1920 beräkna sin försäkringsfond med större noggrannhet än nu kunnat göras för samma års början. Sådan beräkning bör göras. På grund av densamma kan det belopp bestämmas, varmed statens engångsavgift för pensionsregleringen bör ökas eller minskas. Behöver den ökas, uppföres beloppet i statens budget för år 1921 bland utgifterna under titel »*engångsavgift för statens anstalt för tjänstemannapensionering*». Kan den minskas, uppföres beloppet bland inkomsterna under titel »*återbäring från statens anstalt för tjänstemannapensionering*».

För år 1921 beräknas därefter dels räntan på statens skuld till anstalten, dels beloppet av statens pensionsavgifter (för den händelse även det nu beräknade förslagsanslaget skulle behöva ändras), dels slutligen det belopp av anstaltens beräknade inkomster, som icke behövs för de utgående pensionernas bestridande eller

för lån till skoldistrikt och som sålunda skall överlämnas till riksgäldskontoret som lån (ökning av statens skuld till anstalten).

Sedan sålunda statens engångsavgift för pensionsregleringen definitivt bestämts, torde någon försäkringsteknisk beräkning av försäkringsfonden ej behöva göras oftare än t. ex. vart femte år, såvida ej sådan förändring göres i reglementet, som har inflytande på försäkringsfondens storlek. I statens budget upptages för varje år, utom det ordinarie förslagsanslaget till de årliga pensionsavgifterna, de engångsavgifter, som betingas därav, att nya befattningshavare tillkommit, för vilka reglementet fått retroaktiv giltighet enligt kap. I § 6. Visar det sig vid omräkning av försäkringsfonden för ett visst års slut, att det uppkommit överskott på anstaltens verksamhet, skall detta enligt kap. I § 10 avsättas till pensionsanstaltens reservfond. Denna må enligt samma § icke användas till annat än täckande av brist, om sådan skulle uppkomma, eller till förbättring av befattningshavares pensionsrätt eller av utgående pensioner. Sådan förbättring må dock ej göras, med mindre Konungen efter inhämtande av riksdagens samtycke medgivit det. Pensionsanstalten bör i möjligaste mån tillse, att vid sådan användning av reservfonden hänsyn tages till hur överskottet uppkommit.

Om det vore så, att befattningarnas antal icke ökades och ej heller pensionsbestämmelserna ändrades, skulle slutligen jämvikt inträda mellan å ena sidan de utgående pensionernas summa, å andra sidan summan av 4 % ränta på försäkringsfonden och pensionsavgifterna (incl. statens). Är då fonden icke till någon del placerad i lån till andra låntagare än staten, måste alltså staten utbetala till anstalten 4 % ränta på försäkringsfonden. De sakkunniga anföra, att under nämnda förutsättning försäkringsfonden för nu ifrågavarande pensionering i detta jämviktsläge skulle uppgå till ungefär

350,000,000 kronor.

Alltså skulle staten, när jämviktsläget uppnåtts, behöva till anstalten utbetala årligen icke blott sitt kontanta bidrag till avgifterna

3,725,000 kronor

utan därutöver ränta med

14,000,000 kronor,

och de utgående pensionerna skulle för varje år uppgå till summan av dessa belopp och befattninghavarnas samt huvudmännens avgifter eller

20,100,000 kronor.

Det är tydligt, påpeka de sakkunniga, att den förutsättning, varpå beräkningen av fondens storlek och statens årliga utbetalning i jämviktsläget vilar, icke kommer att bliva uppfylld, i det att i verkligheten dels befattningarnas antal år för år växer, dels helt visst pensionsvillkoren komma att ändras. Men beräkningen torde dock vara upplysande med avseende på innebörden av de försäkringstekniska beräkningarna.

Det är nu att märka, att dessa räntebelopp på statens skuld till anstalten *icke* få betraktas som någon statens utgift för pensioneringen. Om staten nu ut-

betalade till anstalten hela engångsavgiften 150 miljoner kronor och årligen utbetalade sin pensionsavgift 3,725,000 kronor, skulle nämligen staten, förutsatt att befattningarnas antal icke ökades och pensionsvillkoren icke ändrades, aldrig få någon ytterligare utgift för pensioneringen. Då kunde nämligen anstalten placera hela sin försäkringsfond i lån till andra låntagare än staten och skulle alltså av dem få den ränta, som erfordras för bestridande av de utgående pensionerna, i den mån inflytande avgifter och statsbidrag till dem ej äro tillräckliga härtill. Statens kostnader för pensioneringen äro alltså endast dess i budgeten uppförda engångs- och årsavgifter till anstalten med avdrag av återbäring från anstalten.

Härav följer, att det ordinarie statsbidrag av 2,260,000 kronor, som 1918 års riksdag beviljat under titel »*bidrag till folkskollärarnas pensionsinrättning*», *icke* skall ersättas av något dylikt bidrag till den nya statsanstalten. Detta bidrag utgör 4 % ränta på 56,500,000 kronor eller det belopp, varmed pensionsinrättningens försäkringsfond vid 1919 års början beräknades överskjuta inrättningens tillgångar.

Vore det nu så, att staten kunde bestrida alla sina utgifter, inberäknat engångsavgifter och de årliga pensionsavgifterna till pensionsanstalten, utan upplåning, vore det tydligen förkastligt, om staten, såsom de sakkunniga nu föreslå, skulle underlåta att till anstalten utbetala hela summan av dessa avgifter och räntan på skulden till anstalten. Det skulle ju då innebära en *onödig* skuldsättning, som skulle på kommande generationer av skattedragande kasta kostnaden för pensioneringen av tjänstemän, vilkas arbete kommit den nuvarande generationen till godo och därför bör av denna betalas.

Men helt annorlunda ställer sig saken, då, såsom nu är fallet, staten icke kan bestrida sina utgifter utan skuldsättning och det belopp, som staten måste låna för varje år, överstiger anstaltens fondökning för året. Om riksdagen finner, att det för täckande av statens utgifter för ett budgetår, inklusive dess avgifter till pensionsanstalten och dess skuldränta till densamma, är nödvändigt att upptaga lån till visst belopp, synes det icke vara lämpligt att ej begagna sig av möjligheten att till någon del täcka detta lånebehov genom att öka statens lån i pensionsanstalten med belopp, som svarar mot ökningen av dess försäkringsfond. Det skulle ju endast innebära, att statens ena organ, riksgäldskontoret, skulle på lånemarknaden söka erhålla lån till så mycket större belopp, som statens andra organ, pensionsanstalten, skulle på lånemarknaden utbjuda åt andra låntagare. Staten skulle därigenom visserligen komma i det förhållandet till pensionsanstalten, att den, när det ovan beräknade jämviktsläget uppnåtts, skulle hava att utbetala till anstalten endast den årliga pensionsavgiften

3,725,000 kronor.

Men den skulle ha ökat sina lån hos andra långivare med belopp lika med anstaltens försäkringsfond 350,000,000 kronor och sålunda hava att till dessa utbetala ränta på nämnda belopp eller, om låneräntefoten vore 4 %,

14,000,000 kronor.

De skattedragande hava tydligen ingen fördel av att dessa räntemedel skola utbetalas till andra långivare i stället för till pensionsanstalten.

De sakkunniga betona emellertid, att statens ränta och årliga pensionsavgift till anstalten icke må räknas till utgifter, som avse sådana ändamål, att utgifterna må täckas genom lån, utan böra beräknas utgå ur andra statens inkomster. Att anstaltens fond placeras som lån i riksgäldskontoret, minskar alltså icke den utgiftssumma, som skall täckas med andra medel än lån, men minskar den lånesumma, som behöver upptagas hos andra långivare.

Till sist framhålla de sakkunniga, att deras förslag, att i budgeten skola bland utgifterna upptagas statens försäkringstekniskt beräknade engångsavgifter och årsavgifter till pensionsanstalten samt räntan på pensionsanstaltens försäkringsfond, till den del den ej placeras i lån till andra låntagare än staten, samt att bland statens skulder skall upptagas anstaltens fordran på staten motsvarande samma del av dess försäkringsfond, tydligen står i full överensstämmelse med kassaförlagskommitténs av statsmakterna godkända princip, att statens budget skall upptaga *alla* statens utgifter och att statens räkenskaper skola giva *full* klarhet om statens affärsställning.

3. *Pensionsanstaltens förvaltningskostnader.*

Då folkskollärarnas pensionsinrättning indrages, skola, anse de sakkunniga, dess tjänstemän kvarstå vid den nya anstalten och bibehålla sina förutvarande befattningar.

Av de pensionskassor, som nu förvaltas av pensionsinrättningens direktion, komma utom folkskollärarnas pensionsinrättning även småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt och folkskollärarnas änke- och pupillkassa att indragas. De övriga indragas icke nu men böra förvaltas av anstaltens styrelse och tjänstemän.

Genom pensionsreformen tillkomma veterinärer, barnmorskor och sjuksköterskor. Denna utvidgning av verksamhetsområdet kommer att i viss mån motvägas av de förenklingar av förvaltningen, som äro en följd av de sakkunnigas förslag med avseende på matrikelföring, avgifters uppbörd och redovisning samt medelplacering. De sakkunniga anse därför, att, tills erfarenhet vunnits om erforderlig ökning av tjänstemännens antal, ingen annan ökning bör göras än att en förste aktuarie anställes. Förste aktuarien skall verkställa anstaltens försäkringstekniska beräkningar. Han bör hava den kompetens, som fordras för att vara aktuarie vid ett livförsäkringsbolag. Befattningen synes böra vara av andra graden.

Emellertid kommer sannolikt organisationsarbetet under första året att kräva anställande av biträden på extra stat ävensom att medföra andra kostnadsökningar.

Förvaltningskostnaderna under år 1918 för de tre kassor, som indragas i den nya anstalten, voro 48,000 kronor. Med hänsyn till vad ovan sagts torde alltså, anse de sakkunniga, dels ett ordinarie anslag av 55,000 kronor till anstaltens förvaltningskostnader, dels ett tillfälligt anslag av 15,000 kronor till organisationskostnader böra uppföras i statens budget för år 1920.

Det nu beviljade anslaget till barnmorskornas pensionsanstalts förvaltningskostnader, 11,000 kronor, indrages.

I anledning av detta de sakkunnigas förslag hava fullmäktige i riksgäldskontoret anfört:

Fullmäktige i riksgäldskontoret.

Fullmäktige vilja här erinra, att fullmäktige den 19 december 1918 till Kungl. Maj:t avgåvo yttrande över ett av sakkunniga i november 1917 avgivet betänkande rörande det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering. Nämnda sakkunniga hade ifrågasatt, att de medel, vilka komme att inflyta till den centrala pensionsanstalt, som enligt deras förslag skulle komma till stånd, skulle placeras såsom lån i riksgäldskontoret mot en ränta, som svarade mot räntefoten å andra samtidigt upptagna statslån. Fullmäktige förklarade sig icke hava något att erinra mot vad ifrågavarande sakkunniga sålunda föreslagit och framhöllo, att då de medel, som av den föreslagna anstalten komme att fonderas, till stor del utgjordes av tillskott från staten, det syntes fullmäktige lämpligt och riktigt, att dessa medel direkt tillhandahölles riksgäldskontoret för minskande av dess behov av upplåning i allmänna marknaden. Ej heller hade fullmäktige något att invända mot vad de sakkunniga föreslagit i fråga om räntefoten.

Fullmäktige, som sålunda redan förut tagit ställning till den nu föreliggande frågan, hålla alltjämt före, att lämpligast är, att en blivande central pensionsanstalts medel, i den mån de icke åtgå till bestridande av anstaltens utgifter, förvaltas av riksgäldskontoret. Det nu framlagda förslaget avviker emellertid från det ovan omförmälda i så måtto, att de inflytande medlen skola användas i första hand till lån för uppförande av skolhus och endast vad som icke placeras på detta sätt skall överlämnas till riksgäldskontoret. Då goda skäl torde föreligga för vad sålunda ifrågasatts, anse sig fullmäktige ej böra däremot göra någon erinran, ehuru det givetvis från statens synpunkt är fördelaktigare ju större belopp, som till riksgäldskontoret överlämnas.

Vad de sakkunniga anfört å sidan 142 och följande i sitt betänkande angående den föreslagna pensionsanstaltens bokföring och statens budget har ej heller givit fullmäktige anledning till någon erinran.

Statskontoret har däremot i vissa hänseenden ansett sig icke kunna tillstyrka de sakkunnigas förslag i nu förevarande delar. Statskontoret yttrar:

Statskontoret.

Med avseende å pensionsanstaltens bokföring och upptagande i statens budget av de belopp, som av statsmedel skola utgå till anstalten, hava de sakkunniga framlagt ett på grundval av approximativa beräkningar uppgjort förslag, som i budgetavseende innebär en nyhet för våra förhållanden.

Enligt förslaget skulle anstalten i sin bokföring redovisa en försäkringsfond, utgörande kapitalvärdet av anstaltens förbindelser till nuvarande och blivande pensionstagare efter avdrag av det belopp, som motsvarar kapitalvärdet av vad som kan beräknas inflyta till anstalten i form av dels pensionsavgifter från befattningshavare, dels statens bidrag till dylika avgifter. Med stöd av i nu angivet hänseende för en var av de olika tjänstemannagrupper, vilkas pensionering den nu föreslagna anstalten skulle övertaga, särskilt uppgjorda approximativa beräkningar, vilka statskontoret dock icke varit i tillfälle att underkasta någon granskning,

hava de sakkunniga uppskattat anstaltens försäkringsfond den 1 januari 1920 till ett värde av i runt tal 201 miljoner kronor. Då de tillgångar, som anstalten äger att övertaga av folkskollärarnas pensionsinrättning, folkskollärarnas änke- och pupillkassa samt barnmorskornas pensionsanstalt, beräknas uppgå till 51 miljoner kronor, skulle i anstaltens försäkringsfond vid nämnda tidpunkt förefinnas en brist å 150 miljoner kronor, som skulle täckas av statsmedel. I sådant syfte skulle enligt de sakkunnigas förslag i riksstaten för år 1920 under titel »Engångsavgift till statens anstalt för tjänstemannapensionering» uppföras ett anslag å förenämnda belopp, vilken utgift statsverket alltså skulle få vidkännas på grund därav, att icke förut nödiga medel avsatts till en dylik försäkringsfond. Beloppet i fråga skulle emellertid ej behöva kontant erläggas till anstalten, utan skulle detsamma betraktas såsom en statens skuld till anstaltens försäkringsfond, och borde enligt de sakkunnigas förslag denna transaktion komma till uttryck i riksstaten genom att å dess inkomstsida såsom »lån i statens anstalt för tjänstemannapensionering» upptoges ett mot nyssnämnda engångsavgift svarande belopp eller 150 miljoner kronor. Nämnda lån skulle på samma sätt som vissa andra fordringar hos staten införas i statsskuldboken och redovisas i riksgäldskontorets räkenskaper. Sedan skulle enligt förslaget i riksstaten såväl för år 1920 som framgent, förutom anslag till bestridande av statens pensionsavgifter till nu ifrågavarande anstalt, även upptagas ett anslag för gäldande av ränta å det lån, som statsverket sålunda ansåges ha erhållit från anstalten. Dessa till anstalten inflytande räntemedel, vilka skulle anskaffas genom anlitande av andra statsinkomster än lånemedel, skulle jämte övriga till anstalten inflytande inkomster av anstalten, i den må de ej åtginge för pensioners bestridande, dels utlämnas såsom lån till skoldistrikt eller skolområde för uppförande av skolhus, dels — och, såsom det synes vara de sakkunnigas mening, till huvudsaklig del — överlämnas till riksgäldskontoret som lån mot ränta, för vars gäldande, i likhet med vad som föreslagits beträffande räntan å det belopp, vilket förut bokförts såsom riksgäldskontorets lån från anstalten, anslag skulle beräknas i riksstaten.

Emot en dylik anordning synes från bokförings- och budgetsynpunkt icke vara något att erinra. Men även om det teoretiskt låter sig väl försvara att i förevarande avseende realisera de sakkunnigas förslag, bör man dock enligt statskontorets förmenande, innan man inlåter sig på något dylikt, först se till, huruvida den föreslagna åtgärden från andra synpunkter är berättigad och tillrådlig samt vilka konsekvenser den eventuellt kan komma att medföra.

De sakkunniga hava vid uppgörande av sitt förslag i nu förevarande del utgått ifrån, att staten i det avseende, varom här är fråga, bör förfara på samma sätt, varpå ett enskilt företag måste ordna en dylik sak, därest detsamma skall anses vara skött enligt affärsmässiga principer. Även om en dylik jämförelse kan sägas hava ett visst fog, när det gäller de grenar av statens förvaltning, som falla under begreppet statens affärsverksamhet, torde dock staten i fråga om sin övriga verksamhet obestridligen intaga en helt annan ställning än ett enskilt affärsföretag. Visserligen ikläder sig ju staten, liksom fallet är med sådana privata företag som exempelvis försäkringsbolag, en hel del förpliktelser för framtiden, såsom bestridande av kostnaderna för sina befattningshavares pensionering, men några

sådana garantier för fullgörande av sålunda påtagna förpliktelser, som man måste fordra, då det gäller enskilda företag, behöva givetvis ej ifrågakomma, när det är staten, som bär ansvaret.

Statskontoret vill för övrigt ifrågasätta allmängiltigheten av den till stöd för de sakkunnigas förevarande förslag uppställda grundsatsen, att den nuvarande generationen, som drager nytta av de olika befattningshavarnas arbete, även bör bestrida kostnaderna för dessa befattningshavares framtida pensionering. Åtminstone om man bortser från de affärsdrivande verken, rörande vilka möjligen en annan uppfattning kan hava sitt berättigande, anser statskontoret det vara förenligt med en rationell statsförvaltning att, såsom hittills skett, låta varje generation bära de under densamma utgående pensioner. I annat fall skulle ju den nuvarande generationen komma att tyngas av en dubbel börda i detta avseende.

Ett konsekvent genomförande av den utav de sakkunniga hävdade principen i fråga om inrättande av en sådan försäkringsfond, som nu av dem föreslås, är dessutom ur en annan synpunkt ägnad att framkalla betänkligheter. Enbart för åstadkommande av en försäkringsfond för de tjänstemannagrupper, varom här är fråga, skulle ju statens skuldsumma ökas med icke mindre än 150 miljoner kronor, och när sedan alla övriga grupper av befattningshavare, vilkas pensionering nu ifrågavarande anstalt enligt i sådant avseende framlagt förslag kunde komma att undan för undan övertaga, skulle under förutsättning, att, såsom man med säkerhet kan antaga blir fallet, statsverkets ställning vid dessa tillfällen vore sådan, att staten ej utan upplåning kunde till anstalten betala den engångsavgift, som belöpte på en var av ifrågavarande tjänstemannagrupper, statens skuld för upptagna lån komma att ökas med avsevärda belopp. Skulle man förfara på enahanda sätt med avseende å de stora grupper av befattningshavare, som nu uppbära pension från pensionsfonden för civila tjänstinnehavare ävensom från arméns och flottans pensionskassor, samt alla övriga större eller mindre kategorier av pensions- och understödstagare, vilket ju följdriktigheten fordrade, därest man godkände den uppfattning som de sakkunniga i detta avseende gjort gällande, skulle under nyss angivna förutsättning svenska statens skuldsumma komma att växa med åtskilliga hundratal miljoner kronor.

För tillgodoseende av ett mera teoretiskt intresse, vars berättigande i och för sig dessutom är tvivel underkastat, skulle alltså staten utsätta sig för praktiska olägenheter, som i vissa fall, t. ex. när det gäller att i utlandet upptaga lån för statens räkning, kunde inverka menligt.

Med hänsyn till de konsekvenser, som ett bifall till de sakkunnigas förslag i denna del sålunda skulle medföra, anser sig statskontoret icke kunna tillstyrka detsamma.

Något anslag till pensionsanstalten skulle i enlighet med denna statskontorets uppfattning ej behöva upptagas under huvudtiteln »räntor å statsskulden m. m.», utan endast under tionde huvudtiteln. Då storleken av detta statsanslag är beroende av frågan, om och i vad mån till anstalten inflytande avgifter lämpligen böra fonderas, kan statskontoret ej framställa något förslag rörande anslagets beräkning, utan vill endast framhålla, att ett dylikt anslag skulle komma att ersätta de för närvarande i riksstaten under tionde huvudtiteln uppförda anslagen A. 5.

Bidrag till sjuksköterskors pensionering, A. 6. Statens bidrag till pensionering av barnmorskor, A. 7. Kostnaden för förvaltningen av barnmorskornas pensionsanstalt, A. 15. Bidrag till folkskollärares pensionering, A. 16. Pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning, A. 17. Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa, A. 18. Bidrag till småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt.

Beträffande de sakkunnigas förslag i fråga om pensionsanstaltens förvaltningskostnader har detsamma ej givit anledning till någon erinran från statskontorets sida.

Direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning.

Direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning har beträffande medels överlämnande till riksgäldskontoret förklarat sig vidhålla vad därom yttrats i direktionens utlåtande den 18 december 1918 över det betänkande, som avgivits av de sakkunniga för pensionsväsendets centralisering.

I nämnda utlåtande anförde direktionen bland annat:

Den föreslagna pensionsanstalten skulle, i synnerhet om direktionens här ovan framställda synpunkter i fråga om pensionsavgifter vunne beaktande, ej erhålla någon mera avsevärd uppbörd av avgifter. Den huvudsakliga uppbörden komme att tillsvidare utgöras av räntor och amorteringar å de lån, vilka pensionsanstalten finge övertaga från äldre pensionskassor och fonder och vilka — då de till stor del torde utgöras av kommunala amorteringslån, som näppeligen låta sig med fördel realiseras — pensionsanstaltens styrelse säkerligen finge förvalta ända till dess de vore slutbetalade. Vad däremot angår statens bidrag, föreställer sig direktionen, att detta komme att utgå ungefär i samma ordning, som för närvarande tillämpas i fråga om småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt och dövstumlärarnas pensionsanstalt, d. v. s. statens bidrag tages i anspråk först när pensionsanstaltens eljest tillgängliga medel ej förslå till täckande av direkta utgifter. Att staten skulle lämna årliga bidrag till bildande av en pensionsfond torde nämligen knappast kunna antagas. Då pensionsanstaltens medelförvaltning således, sedan från andra kassor och fonder övertagna lån hunnit amorteras, ej torde bliva allt för betydande, synes skäl ej föreligga att, såsom de sakkunniga föreslagit, överlämna denna medelförvaltning åt en annan institution. I varje fall kan direktionen ej förmoda annat än att medlens föreslagna placering i riksgäldskontoret mot den ränta, som gäller för samtidigt upptagna statslån, skulle medföra väl låg avkastning. Anses medelförvaltningen ej kunna med fördel anförtros åt pensionsanstalten själv, torde den lämpligare kunna lämnas åt någon annan statens penningförvaltande institution, t. ex. statskontoret eller postsparbanken.

Direktionen övergår därefter till frågan om den nya pensionsanstaltens förvaltning och yttrar därom:

De sakkunniga utgå från det antagandet, att förvaltningen skall åtminstone tills vidare kunna bestridas med i huvudsak den personal, som för närvarande

står till direktionens förfogande, förstärkt allenast med en ny tjänstinnehavare, nämligen en förste aktuarie för försäkringstekniska beräkningars utförande, och för övrigt med extra biträden. Med anordnande av en fullständigare organisation borde däremot anstå, till dess någon tids erfarenhet vunnits om förvaltningsbestyrens omfattning.

Direktionen vill ej heller påstå, att det av de sakkunniga föreslagna upprättandet av en ny pensionsanstalt, som skulle övertaga pensioneringen av 3 äldre härstädes förut förvaltade pensionskassors delägare samt dessutom en del andra tjänstinnehavare, skulle i och för sig oundgängligen kräva ett omedelbart utökande av den ordinarie tjänstemannaorganisationen utöver vad av de sakkunniga föreslagits. Men en dylik, mera avsevärd förstärkning av tjänstepersonalen synes, fullkomligt oavsett den nya pensionsanstaltens upprättande, redan för närvarande nödvändig; och direktionen anser sig därför föranlåten att i detta sammanhang väcka fråga därom.

Direktionen framlägger härefter ett förslag till förändring av den nu gällande staten för pensionsinrättningen, medförande sådan ökning av hittillsvarande kostnader för förvaltningen att samtliga förvaltningskostnaderna skulle uppgå till 84,800 kronor.

Härefter fortsätter direktionen:

Hittills hava förvaltningskostnaderna fördelats mellan pensionskassorna efter vissa procent. De tre kassor, som föreslås skola indragas till den nya pensionsanstalten, hava tillsammans burit 63 % av kostnaderna. Efter sådan fördelning skulle den nya pensionsanstalten alltså få att vidkännas omkring 53,000 kronor av kostnaden.

Härjämte torde ett organisationsanslag för år 1920 erfordras.

Vid avgivande av proposition till riksdagen torde föreslås att, i likhet med vad förut skett, riksdagen må medgiva, dels att Kungl. Maj:t må, på förslag av direktionen, efter omständigheterna bestämma om fördelningen av förvaltningskostnaderna mellan de särskilda av direktionen förvaltade pensionsanstalterna, dels ock att kassorna må av direktionen förvaltas efter de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t.

Departementschefen.

Av den nu lämnade redogörelsen torde framgå, att enligt de sakkunnigas förslag den nu ifrågasatta pensionsregleringen skulle medföra följande kostnader för staten:

engångsavgift:

för lärarkårens tjänstepensioner	50,020,000 kr.
» » familjepensioner	280,000 »
» distriktsveterinärernas tjänstepensioner	800,000 »
» distriktssjuksköterskors och distriktsbarnmorskors tjänstepensioner	2,600,000 »
Summa	53,700,000 kr.

årlig pensionsavgift (beloppet beräknat för år 1920):

för lärarkårerna	1,367,000 kr.
» distriktsveterinärerna	55,000 »
» distriktssjuksköterskor och distriktsbarnmorskor	200,000 »
Summa	1,622,000 kr.

De sakkunnigas förslag innebär, att engångsavgiften bör upptagas i statens budget för år 1920. På samma gång skulle även till vinnande av full klarhet i statens bokföring med avseende på dess utgifter för dessa kårers pensionering, i samma budget även upptagas engångskostnaden för de förbindelser, staten redan förut iklätt sig för deras tjänste- och familjepensionering, nämligen:

för folkskollärarnas pensionsinrättning	57,450,000 kr.
» småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt	30,000,000 »
» folkskollärarnas änke- och pupillkassa	1,900,000 »
» understöd enligt hittills tillämpade grunder åt behövande f. d. lärare	4,000,000 »
» understöd enligt hittills tillämpade grunder åt behövande läraränkor	2,950,000 »
Summa	96,300,000 kr.

Angående dessa poster må följande påpekas. I propositionen n:r 336 till 1918 års lagtima riksdag beräknades bristen i folkskollärarnas pensionsinrättning vara 56,500,000 kronor, i följd varav riksdagen beslöt att uppföra ett ordinarie anslag under titel »bidrag till folkskollärarnas pensionsinrättning» till ett belopp av 2,260,000 kronor, utgörande ränta efter 4 % å denna brist. De sakkunniga ha nu funnit sig böra beräkna denna brist till 57,450,000 kronor, vilket belopp därför av dem upptagits.

I ålderdomsunderstödsanstalten förekommer hittills icke någon fondbildning. De sakkunniga ha beräknat, att fonden kommer att den 1 januari 1920 uppgå till ungefär 30,000,000 kronor, om reglementet icke ändras.

Tredje posten utgör det efter 4 % kapitaliserade värdet av statens årliga bidrag till änkekassan (76,811 kronor).

Fjärde posten avser fyllnadsunderstöd såväl åt pensionärer i folkskollärarnas pensionsinrättning eller småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt som åt f. d. lärare, vilka icke varit delägare i någon av dessa anstalter.

I den sista posten ingå även understöd åt änkor efter lärare, som icke varit delägare i änke- och pupillkassan. Sådana understöd ha hittills beviljats endast från fall till fall, men det är enligt de sakkun-

nigas uppfattning klart, att staten ej kan undandraga sig att bevilja dylika understöd åt läraränkor, som framdeles anmäla sig och visa sig vara i behövande omständigheter.

Hela den engångskostnad, som alltså av de sakkunniga anses böra upptagas i statens budget för år 1920 under titel »engångsavgift till statens anstalt för tjänstemannapensionering», blir sålunda

150,000,000 kronor.

De sakkunniga ifrågasätta ej att täcka denna utgift på annat sätt än att bland inkomsterna upptages ett lån i pensionsanstalten på samma belopp.

Detta lån borde förräntas efter 4 %, vilket är den räntefot, efter vilken engångskostnaden försäkringstekniskt beräknats. Alltså borde bland ränteutgifterna i budgeten för år 1920 även upptagas räntan på detta lån med ett belopp av

6,000,000 kronor.

Till den ovan beräknade årliga pensionsavgiften för den föreslagna pensionsregleringen skulle vidare komma den nu utgående årsavgiften till folkskollärarnas pensionsinrättning

2,103,000 kronor.

Alltså skulle enligt de sakkunnigas beräkningar hela statens pensionsavgift bliva

3,725,000 kronor.

Detta belopp anse de sakkunniga böra uppföras som ett ordinarie förslagsanslag under titel »pensionsavgifter till statens anstalt för tjänstemannapensionering». Med dess uppförande skulle försvinna det förut uppförda anslaget »pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning».

Hela höjningen av statens pensionsavgifter beror, frånsett 10,000 kronor till distriktsveterinärernas familjepensionering, på regleringen av småskollärarnas tjänstepensioner efter samma principer som folkskollärarnas och på tjänstepensioneringen av distriktsveterinärer, distriktssjuksköterskor och distriktsbarnmorskor.

Slutligen erfordras enligt de sakkunnigas beräkningar anslag till pensionsanstaltens förvaltningskostnader, nämligen dels ett ordinarie anslag av

55,000 kronor,

dels ett anslag på extra stat av

15,000 kronor.

Med uppförande av dessa anslag skulle försvinna det nu uppförda anslaget till förvaltningskostnader för barnmorskornas pensionsanstalt

11,000 kronor.

Statens ränta på engångskostnaden, pensionsavgifter och förvaltningskostnader skulle alltså för år 1920 enligt de sakkunnigas beräkning uppgå till

9,795,000 kronor.

Jag torde här böra bringa i erinran, att Kungl. Maj:t till innevarande års riksdag på min hemställan avlåtit vissa framställningar, nämligen om lönereglering för lärarpersonalen vid vissa småskoleseminarier, om lönereglering för statens folkskolinspektörer, m. fl., vilka i någon mån kunna inverka på det anslag till pensionsavgifter, som för år 1920 bör anvisas. Då emellertid de sakkunnigas beräkningar givetvis endast kunna vara approximativa och de jämkningar i det av dem vunna resultatet, som må föranledas av omförmälda särskilda framställningar, i varje fall måste bliva synnerligen obetydliga i förhållande till det belopp, som framgått av de sakkunnigas kalkyler, har jag ansett, att med beräkningen av den höjning av statens anslag till pensionsanstalten, som kan grundas på nämnda framställningar, lämpligen bör anstå. Densamma torde böra vidtagas i samband med den försäkringstekniska beräkning av pensionsanstaltens ställning, vilken, såsom de sakkunniga framhålla, bör vidtagas i slutet av år 1920, då säkrare hållpunkter för ingående kalkyler måste anses föreligga. Givetvis böra, därest nyss omförmälda framställningar bliva av riksdagen bifallna, därav påkallade ändringar göras i det reglemente för pensionsanstalten, som bör av Kungl. Maj:t utfärdas.

Statens ränta på engångskostnaden samt statens pensionsavgifter skulle alltså för år 1920 enligt de sakkunnigas beräkningar uppgå till

9,725,000 kronor.

För de ändamål, som äro avsedda att tillgodoses genom den föreslagna nya pensionsanstalten, hava i den till årets riksdag avlåtna statsverkspropositionen beräknats följande belopp:

till statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.	8,000,000:—
» äldre behövande folk- och småskollärare m. fl.	40,000:—
» sjuksköterskors pensionering	50,000:—
» barnmorskors »	50,000:—
» barnmorskornas pensionsanstalt	11,000:—
Summa kronor	8,151,000:—

Det bör emellertid bemärkas, att enligt övergångsbestämmelserna till de i reglementsförslaget lämnade stadgandena angående sjuksköterskors och barnmorskors pensionering vissa till pension berättigade sjuksköterskor och barnmorskor kunna förväntas icke skola bliva delaktiga i anstalten. Givetvis böra de vid sådan eventualitet bibehållas vid oförkränkt rätt till pension enligt nu gällande bestämmelser. Uttrycklig föreskrift härom är meddelad i punkten 5 av övergångsstadgandena till kap. VI i reglementsförslaget. Handhavandet av denna pensionering torde böra överlämnas till den föreslagna nya pensionsanstalten. För gäldande av kostnaderna för denna pensionering böra uppenbarligen nödiga medel stå till förfogande. Vilket belopp, som för detta ändamål kan komma att erfordras, torde det icke vara möjligt att nu mera exakt beräkna. Man får emellertid i varje fall anses vara på den säkra sidan, om man uppskattar kostnaderna för dessa pensioner till de belopp, som för närvarande finnas i riksstaten upptagna för ändamålen, alltså för sjuksköterskors pensionering till 15,000 kronor och för barnmorskors pensionering till 30,000 kronor. Motsvarande anslag böra följaktligen bibehållas i riksstaten. De belopp, som i statsverkspropositionen beräknats för genomförande av den pensionering, som skall tillgodoses genom den nu föreslagna pensionsanstalten, minskas följaktligen med 45,000 kronor till

8,106,000 kronor.

Årsavgiften till engångskostnader och pensionsavgifter skulle alltså med tillämpning av de sakkunnigas beräkningsmetoder överstiga de i årets statsverksproposition beräknade beloppen med

1,619,000 kronor.

Såsom framgår av de sakkunnigas betänkande hava de föreslagit en genomgripande förändring med avseende å upptagande i riksstaten av statens anslag till pensionsanstalten. De föreslå nämligen, att hela den av dem uppskattade engångskostnaden för anstalten, beräknad till 150,000,000 kronor, skall i 1920 års budget upptagas såsom en statens skuld till anstalten och, då annat sätt för täckande av denna utgift icke synes stå till buds, å inkomstsidan motsvaras av ett statens lån i anstalten å samma belopp. Å detta lån skulle staten till pensionsanstalten erlägga ränta efter 4 procent. Det sålunda av de sakkunniga föreslagna sättet för upptagande i riksstaten av statens kostnader för pensionsanstalten har icke mött någon gensaga från fullmäktige i riksgäldskontoret. Statskontoret har däremot på skäl, som finnas återgivna i det föregående, avstyrkt bifall till de sakkunnigas förslag i dessa avseenden.

Jag kan icke neka till, att jag finner de motiv, som de sakkunniga framhållit till förmån för sitt förslag, vara förtjänta av uppmärksamhet. I viss mån torde Kungl. Maj:t och riksdagen kunna sägas redan hava beaktat de synpunkter, på vilka de sakkunnigas förslag är grundat. Jag syftar härmed på att, då det nu utgående anslaget: bidrag till folkskollärarnas pensionering, bestämdes vid 1918 års lagtima riksdag, anslagsbeloppet beräknades utgöra 4 procent av den uppskattade bristen i pensionsinrättningens tillgångar, vilken brist alltså med visst skäl kan sägas hava betraktats såsom en statens skuld till pensionsinrättningen. De sakkunniga påpeka emellertid själva, att ett godtagande av deras förslag angående bokföringen av anslagen till pensionsanstalten givetvis icke utgör någon förutsättning för inrättande av anstalten. Med hänsyn härtill och då denna fråga, som tydligen är av stor principiell och praktisk betydelse, synes böra göras till föremål för ingående prövning vid upptagande till behandling av det betänkande som avgivits av de sakkunniga för utredning rörande pensionsväsendets utveckling, har jag efter samråd med chefen för finansdepartementet funnit de sakkunnigas förslag i denna del icke böra föranleda någon åtgärd.

Årsutgiften till den nya pensionsanstalten, vilken, såsom jag redan förordat, torde böra benämnas statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., synes följaktligen böra uppföras i riksstaten med belopp, beräknat efter förut tillämpade grunder. Mot de sakkunnigas förslag beträffande uppskattning av årsutgiften har jag, frånsett förvaltningskostnaderna, till vilka jag strax skall återkomma, icke funnit anledning till erinran. I riksstaten torde alltså under tionde huvudtiteln och rubriken: statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. böra upptagas följande nya ordinarie anslag: bidrag till folkskollärares m. fl. pensionering å 6,000,000 kronor och pensionsavgifter till statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., förslagsanslag, å 3,725,000 kronor.

Då i riksstaten för nu ifrågavarande ändamål, såsom förut framhållits, beräknats sammanlagt 8,106,000 kronor, erfordras således för täckande av årsutgiften till pensionsanstalten beredande av ytterligare medel till belopp av 1,619,000 kronor. Enligt vad jag inhämtat av chefen för finansdepartementet torde för ändamålet erforderliga medel kunna å budgeten beredas.

En följd av upprättandet av den nu föreslagna pensionsanstalten, vilken är avsedd att träda i verksamhet med ingången av år 1920, är såväl att vid samma tid folkskollärarnas pensionsinrättning, folkskollärarnas änke- och pupillkassa, småskollära-

res m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt samt barnmorskornas pensionsanstalt komma att upphöra och deras samtliga tillgångar och skulder att övertagas av den nya anstalten, som även att de nu under tionde huvudtiteln uppförda ordinarie anslagen: kostnaden för förvaltningen av barnmorskornas pensionsanstalt å 11,000 kronor, bidrag till folkskollärares pensionering å 2,260,000 kronor, pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning å 2,103,000 kronor, bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa å 76,811 kronor samt bidrag till småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt å 330,000 kronor böra uteslutas ur riksstaten.

Jag övergår nu till frågan om den nya anstaltens förvaltningskostnader. Dessa kostnader hava av de sakkunniga beräknats komma att kräva större belopp än som nu åtgår för folkskollärarnas pensionsinrättning. De sakkunniga hava ansett, att tills vidare ingen annan ökning av den nuvarande personalen hos pensionsinrättningen bör göras än att en förste aktuarie bör anställas, och beräknat den stadigvarande årskostnaden för pensionsanstalten till 55,000 kronor samt föreslagit, att för dess täckande i riksstaten skulle för ändamålet uppföras ett ordinarie anslag å nämnda belopp. Till organisationskostnader borde dessutom å extra stat för år 1920 anvisas ett anslag å 15,000 kronor. Direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning har åter framlagt ett förslag till ny stat för pensionsinrättningen, upptagande flera nya ordinarie tjänster, reglering av vissa befattningshavares löner samt höjning av vissa anslag. Direktionens förslag till stat slutar å en summa av 84,800 kronor. Dessutom anser direktionen ett anslag till icke angivet belopp böra ställas till förfogande för täckande av de med den föreslagna ändrade pensioneringen förenade organisationskostnader. Intill dess erfarenhet vunnits om erforderlig ökning av tjänstemännens antal, torde emellertid den nuvarande ordinarie staten för pensionsinrättningen böra tillämpas för den nya pensionsanstalten. För gäldande av de ökade förvaltningskostnader, som föranledas av den nya organisationen ävensom av nödiga organisationskostnader, böra dock givetvis beredas erforderliga medel. Med anledning av de beräkningar, som uppgjorts av de sakkunniga och direktionen för pensionsinrättningen, har jag kommit till det resultatet, att ökningen för de årliga förvaltningskostnaderna torde kunna uppskattas till högst 10,000 kronor. Organisationskostnaderna synas böra upptagas till det av de sakkunniga föreslagna beloppet 15,000 kronor. Lika litet som i fråga om förvaltningskostnaderna för folkskollärarnas pensionsinrättning torde det emellertid vara erfoderligt att i riksstaten uppföra särskilda medel för ifrågavarande ändamål, utan synas dessa

kostnader efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande böra gäldas av medel, som stå till förfogande av styrelsen för pensionsanstalten. Jag utgår därvid ifrån att samtliga de i anstalten icke ingående pensionskassor, vilkas förvaltning nu handhaves av direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning, komma att i förvaltningsavseende övertagas av styrelsen för anstalten. Vid fördelning av ifrågavarande kostnader torde de, som sammanhänga med organisationen av anstalten, böra gäldas av dennas medel men förvaltningskostnaderna kunna efter lämplig, av Kungl. Maj:t fastställd beräkningsgrund utslås på samtliga de olika anstalterna och kassorna. Jag erinrar därom, att 1911 års riksdag medgav, att förvaltningskostnaderna för de av direktionen för folkskollärarnas pensionsinrättning förvaltade pensionsanstalterna finge av Kungl. Maj:t på förslag av direktionen efter omständigheterna fördelas mellan nämnda anstalter.

Jag har vidare att till behandling upptaga frågan om fastställande av reglemente för den föreslagna pensionsanstalten. Såsom jag redan i det föregående erinrat, hava de sakkunniga avgivit sitt betänkande den 11 februari 1919. Under den korta tid, som stått mig till buds, har det icke varit mig möjligt att ägna det av de sakkunniga utarbetade reglementsförslaget den noggranna och i detalj ingående prövning, som bör föregå dess slutliga fastställande. I sina huvuddrag synes det mig emellertid, såsom framgår av vad jag i det föregående anfört, vara väl genomtänkt, om än jämkningar i ett eller annat avseende kunna komma att visa sig erforderliga. De sakkunnigas förslag till reglemente torde därför, efter iakttagande av de smärre ändringar, jag i det föregående tillstyrkt, böra såsom bilaga fogas till detta protokoll samt hemställan göras hos riksdagen om bemyndigande för Kungl. Maj:t att för pensionsanstalten utfärda reglemente i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag.

Slutligen har jag att erinra om att de sakkunniga föreslå, att pensionsanstalten måtte erhålla bemyndigande att till skoldistrikt och skolområden under år 1920 av anstaltens tillgångar utlåna högst 1,500,000 kronor till uppförande av skolhus. Detta förslag anser jag böra vinna beaktande. Frågan härom synes emellertid på sätt de sakkunniga förordat böra föreläggas riksdagen.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels besluta, att — i stället för folkskollärarnas pensionsinrättning, folkskollärarnas änke- och pupill-

kassa, småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt och barnmorskornas pensionsanstalt — från och med ingången av år 1920 skall inrättas en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. med det verksamhetsområde, som angives i det vid detta protokoll fogade förslag till reglemente; skolande den nya anstalten vid sitt trädande i verksamhet övertaga nyssnämnda pensionsanstalters samtliga tillgångar och skulder;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för den nya anstalten för pensionering av folkskollärare m. fl. utfärda reglemente i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag;

dels föreskriva, att de i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. icke ingående pensionskassor, som nu förvaltas av direktionen för folkskollärarnas pensionsinrättning, skola till förvaltning övertagas av styrelsen för berörda anstalt enligt de närmare föreskrifter Kungl. Maj:t äger meddela;

dels förklara, att den nu gällande ordinarie staten för folkskollärarnas pensionsinrättning skall från och med den 1 januari 1920 gälla för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.;

dels medgiva, att utöver de i omförmälda stat uppförda medel må utgå av de under styrelsen för anstalten ställda medel ett årligt belopp av
kronor till gäldande av förvaltningskostnader samt av anstaltens medel ett belopp för år 1920 av högst 15,000 kronor till bestridande av anstaltens organisationskostnader;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, på förslag av styrelsen för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., efter omständigheterna bestämma fördelningen av förvaltningskostnaderna mellan de särskilda av styrelsen förvaltade pensionsanstalterna och pensionskassorna;

dels bestämma, att styrelsen för den nya pensionsanstalten må under år 1920 till skoldistrikt och

skolområden av anstaltens tillgångar utlåna högst 1,500,000 kronor till uppförande av skolhus;

dels i riksstaten under tionde huvudtiteln med oförändrat belopp uppföra de nuvarande ordinarie anslagen: »Bidrag till sjuksköterskors pensionering» å 15,000 kronor och »Statens bidrag till pensionering av barnmorskor» å 30,000 kronor;

dels ock — med uteslutande ur riksstaten av de nu under tionde huvudtiteln uppförda ordinarie anslagen: »Kostnaden för förvaltningen av barnmorskornas pensionsanstalt» å 11,000 kronor, »Bidrag till folkskollärarnas pensionering» å 2,260,000 kronor, »Pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning» å 2,103,000 kronor, »Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa» å 76,811 kronor och »Bidrag till småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt» å 330,000 kronor — därstädes under rubriken »Statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.» uppföra följande nya ordinarie anslag, nämligen: »Bidrag till folkskollärares m. fl. pensionering» å 6,000,000 kronor samt »Pensionsavgifter till statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.», förslagsanslag, å 3,725,000 kronor.

Denna av statsrådets övriga ledamöter tillstyrkta hemställan behagade Hans Maj:t Konungen gilla; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Hemming Gadd.

INNEHÅLL.

Sid.
Inledning 3
A. Historik 7
1. Folkskollärarnas pensionsinrättning 7
2. Småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt 8
3. Folkskollärarnas änke- och pupillkassa 10
4. Distriktsveterinärernas pensionering 12
5. Barnmorskornas pensionsanstalt 13
6. Sjuksköterskors pensionering 14
B. Den föreslagna pensionsanstaltens organisation och förvaltning 16
C. De föreslagna pensionsbestämmelserna 31
1. Folkskollärarnas m. fl. tjänstepensionering 31
2. Folkskollärarnas m. fl. familjepensionering 77
3. Kommunalt anställda veterinärers m. fl:s pensionering 92
4. Kommunalt anställda sjuksköterskors och barnmorskors m. fl. pensionering 102
D. Kostnadsberäkning 110
Hemställan 128

Bilaga.

Förslag

till

Reglemente för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.

KAP. I.

Om anstaltens förvaltning.

§ 1.

Pensionsanstaltens styrelse består av ordförande och tre ledamöter, av vilka en tillika är direktör för anstalten. *Styrelse.*

Ordföranden och två ledamöter förordnas av Konungen, som jämväl på styrelsens förslag utnämner och förordnar direktören.

§ 2.

Konungen utfärdar instruktion för styrelse och befattningshavare vid anstalten. *Instruktion och grunder.*

Konungen fastställer de grunder, efter vilka anstaltens försäkringstekniska beräkningar skola utföras.

§ 3.

Pensionsanstalten övertager nedan angivna pensionsinrättningars tillgångar och förbindelser: *Införlivning av äldre anstalter.*

folkskollärarnas pensionsinrättning,
folkskollärarnas änke- och pupillkassa,
småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt,
barnmorskornas pensionsanstalt.

§ 4.

I den mån till anstalten inflytande medel icke åtgå till bestridande av dess utgifter, äger styrelsen att lämna lån till skoldistrikt eller skolområde för uppförande av skolhus. *Medelplacering.*

Vad som icke placeras på detta sätt skall överlämnas till riksgäldskontoret som lån mot ränta, som bestämmes av riksgäldsfullmäktige med hänsyn tagen till den effektiva medelräntefoten för under senaste fem år upptagna fasta statslån.

§ 5.

Reglering av befattning.

Där för befattning, som i detta reglemente nämnes, minimiårsavlöning icke fastställts i författning, är reglementet icke gällande för densamma, med mindre den, på sätt nedan sägs, reglerats av huvudmannen och pensionsanstalten bifallit huvudmannens framställning om befattningens förenande med pensionsrätt för innehavaren.

Sådan framställning skall beviljas under förutsättning:

a) att regleringen avser behörighetsvillkor, den ordning i vilken befattningens innehavare tillsättes och entledigas, tjänstgöringens art och omfattning samt minimiavlöning,

b) att regleringen godkänts av Konungen eller den myndighet, som Konungen förordnar,

c) att sådan godkänd reglering genomförts beträffande alla de befattningar av samma slag hos huvudmannen, som enligt vederbörande myndighets beprövande lämpligen böra regleras, samt

d) att samtliga sålunda reglerade befattningar av huvudmannen anmälas för erhållande av pensionsrätt.

§ 6.

Retroaktiv giltighet av reglementet.

Om, när detta reglemente börjar tillämpas på en befattningshavare, som icke är i statens tjänst, hans ålder understiger den för befattningen bestämda pensionsåldern med mindre antal år än det fordras tjänstår för hel pension, men han tidigare innehaft befattning, som med avseende på tjänstgöringens art och omfattning varit jämförlig med den, som han har, när reglementet börjar tillämpas på honom, må pensionsanstalten kunna bestämma, att reglementet skall anses hava varit gällande för honom från den ålder, som understiger pensionsåldern med ovannämnda antal år, eller från den senare tidpunkt, då han erhöll sådan befattning. Där ej annorlunda stadgas i de särskilda bestämmelser, som gälla för den befattning, som han har, när reglementet börjar tillämpas på honom, skall dock härför fordras, att huvudmannen för denna befattning gör framställning därom. Dylik retroaktiv giltighet för reglementet må ej givas för tid, under vilken befattningshavaren

innehaft befattning, som varit förenad med pensionsrätt i av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond.

Där ej annorlunda stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna, skola pensionsunderlagen för den tidigare befattningen anses hava varit lika med pensionsunderlagen för den befattning, som han har, när reglementet börjar tillämpas på honom.

§ 7.

Pensionsavgifter.

1. I de för befattning gällande särskilda bestämmelserna angives dels den årsavgift, som, med avdrag av den årsavgift, vilken enligt lagen om allmän pensionsförsäkring må åligga befattningshavaren, skall erläggas av honom, dels den årsavgift, som skall erläggas av den, i vars tjänst han är anställd (huvudmannen). Vad som stadgas angående huvudmans avgifter gäller dock icke för staten som huvudman.

Huvudmannen svarar gentemot pensionsanstalten även för befattningshavarens avgift, med rätt för huvudmannen att vid avlöningens utbetalande avdraga den avgift, som belöper på den tid, som avlöningen avser.

I fråga om befattningshavare i statens tjänst bestämmes pensionsavgiften för del av år i förhållande till årsavgiften på samma sätt som avlöningen för del av år i förhållande till årsavlöningen. I fråga om befattningshavare, till vars avlöning statsbidrag utgår, göres denna beräkning på samma sätt som beräkningen av dylikt statsbidrag för del av år. I fråga om annan befattningshavare bestämmer pensionsanstaltens styrelse, hur beräkningen skall göras.

Pensionsavgift erlägges även för den tid, då befattningshavare är tjänstledig med bibehållande av rätt till tjänstårsberäkning för pension.

Om befattningshavaren åtnjuter tjänstledighet från sin befattning för att bestrida en annan och har rätt att under ledigheten räkna tjänstår i den förra, erlägges icke någon avgift för honom i den senare. Detsamma gäller om den, som efter att hava avgått från en befattning med pension får en annan befattning.

Därest enligt de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna vikarie har pensionsrätt, erlägger huvudmannen avgift för honom, om befattningen är vakant eller befattningens innehavare är tjänstledig utan rätt till tjänstårsberäkning.

2. Staten erlägger den pensionsavgift, som tillsammans med befattningshavarens och huvudmannens årsavgifter utgör den mot befattningshavarens pensionsrätt svarande försäkringsavgiften.

§ 8.

1. När medel till avlöning åt befattningshavare i statens tjänst utanordnas, skall den pensionsavgift avdragas, som belöper på den tid, som avlöningen avser.

När statsbidrag utanordnas till huvudman, skola, på sätt närmare bestämmes i författningen angående sådant statsbidrag, de pensionsavgifter avdragas, som för huvudmannen och befattningshavarna belöpa på den tid, som statsbidraget avser.

Det åligger vederbörande myndighet att lämna pensionsanstalten uppgift om det antal befattningar av olika slag, för vilka dylikt avdrag gjorts av pensionsavgifter för viss månad under föregående år. Pensionsanstalten äger att i statskontoret rekvirera det belopp, vartill de avdragna pensionsavgifterna enligt dessa uppgifter av myndigheterna kunna beräknas ungefärligen uppgå under föregående år.

2. De pensionsavgifter, som icke enligt mom. 1 avdragas från avlöning eller statsbidrag, skola av huvudmannen inbetalas i den ordning, som pensionsanstaltens styrelse bestämmer.

§ 9.

1. Om, när detta reglemente börjar tillämpas på en befattningshavare, pensionsanstalten enligt § 6 bestämt, att reglementet skall anses hava varit gällande för befattningshavaren från en tidigare tidpunkt, skall huvudmannen, där ej i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna annorlunda stadgas, erlägga den engångsavgift, som pensionsanstalten bestämmer.

Engångsavgiften skall vara lika med den försäkringsfond, som beräknas svara mot de avgifter, som skulle erlagts enligt § 7, om reglementet varit gällande under den föregående tiden.

2. Huvudmannen må genom löneavdrag, som beräknas av pensionsanstalten, uttaga ersättning av befattningshavaren för den del av försäkringsfonden, som svarar mot de avgifter, som befattningshavaren själv skulle hava erlagt.

Dock må, på framställning av befattningshavaren, pensionsanstalten helt eller delvis befria honom från dessa löneavdrag och minska huvudmannens engångsavgift med motsvarande belopp; i så fall minskas befattningshavarens pensionsrätt på det sätt, som enligt försäkringsteknisk beräkning motsvarar engångsavgiftens minskning.

3. Engångsavgift må, där huvudman så önskar, erläggas genom lika annuiteter under högst 30 år, beräknade efter den räntefot, som

pensionsanstalten bestämmer. Där huvudmannen icke är en kommun, äger pensionsanstalten bestämma betalningstiden kortare än 30 år och att fordra säkerhet för annuiteternas riktiga inbetalning.

4. När pensionsunderlagen höjas för en befattning, som redan är förenad med pensionsrätt, och höjningen skall gälla även för den, som då innehar befattningen, skall huvudmannen erlägga en engångsavgift, i fråga om vilken bestämmelserna i mom. 1—3 skola i tillämpliga delar gälla. Dock erlägger huvudmannen icke någon engångsavgift, där höjningen sker i följd av en av statsmakterna beslutad löneregler ing.

§ 10.

Reservfond.

Om det efter försäkringsteknisk beräkning av pensionsanstaltens försäkringsfond befinnes, att det uppkommit överskott på pensionsanstaltens verksamhet, skall detta avsättas till en reservfond, som icke må användas till annat än täckande av brist eller till förbättring av befattningshavares pensionsrätt eller av utgående pensioner. Sådan förbättring må dock icke ske, med mindre Konungen efter inhämtande av riksdagens samtycke medgivit det.

§ 11.

Ansökan om tjänstepension.

1. Befattningshavare, som önskar att med genast börjande tjänstepension avgå från sin befattning, skall ingiva ansökan därom hos huvudmannen och därvid bifoga i original eller bestyrkta avskrifter:

a) åldersbevis,

b) styrkt tjänstförteckning, upptagande all den tjänstetid, sökanden för beräkning av pension vill åberopa,

samt, där avgången föranledes av sjukdom eller invaliditet,

c) intyg av legitimerad läkare om sjukdomens beskaffenhet och sökandens oförmåga för framtiden att behörigen sköta befattningen.

Det åligger huvudmannen att, efter granskning av ansökningshandlingarna, desamma tillika med eget utlåtande till pensionsanstaltens styrelse insända med begäran om dess beslut i fråga om sökandens pensionsrätt samt att, i fall sökanden förklaras berättigad till pension och hinder för bifall till ansökningen i övrigt ej möter, meddela sökanden avsked med den för honom bestämda pension och därom underrätta anstalten.

2. Önskar befattningshavare kvarstå i befattningen efter uppnådd pensionsålder, skall han härom ansöka hos huvudmannen med bifogande som ovan av åldersbevis och tjänstförteckning. Avslår huvudmannen

ansökan, skall med ansökan förfaras, som om befattningshavaren sökt avsked med pension.

3. Den, som avgått från sin befattning med rätt till uppskjuten pension, äger att, när han uppnått den för befattningen fastställda pensionsåldern eller vid tidigare inträffad arbetsoförmåga, ansöka om pension. Ansökan skall, i original eller bestyrkt avskrift, åtföljas av:

a) åldersbevis,

b) styrkt tjänstförteckning, upptagande all den tjänstetid, sökanden för beräkning av pension vill åberopa,

c) där befattningen indragits, vederbörande huvudmans intyg därom,

d) intyg, enligt fastställt formulär, från två trovärdiga personer angående den eller de befattningar, sökanden må innehava, eller den tjänstepension, han må uppbära,

samt, där han ej uppnått pensionsåldern,

e) bevis, att pension beviljats honom enligt lagen om allmän pensionsförsäkring.

4. Pensionsanstaltens styrelse äger infordra de ytterligare upplysningar, som kunna erfordras för bedömande av pensionsrätten och bestämmande av tjänstepensionens storlek.

§ 12.

Ansökan om familjepension.

Pension åt efterlevande sökes hos pensionsanstaltens styrelse.

Ansökan skall, i original eller bestyrkta avskrifter, åtföljas av:

a) prästbetyg, som utvisar den avlidnes namn, födelse- och dödsdag, de efterlevandes namn, födelsedagar och civilstånd, samt, där pension sökes åt änka, den dag, då äktenskapet ingåtts,

b) vederbörande huvudmans intyg, utvisande den senaste med familjepensionsrätt i denna pensionsanstalt förenade befattning, som den avlidne innehaft, det antal tjänstår för tjänstepension, han räknade vid avgången, samt, där han avgått från densamma utan genast börjande pension, anledningen till avgången.

Pensionsanstaltens styrelse äger infordra de ytterligare upplysningar, som kunna erfordras för bedömande av pensionsrätten och bestämmande av familjepensionens storlek.

§ 13.

Pensionsbrev.

När ansökan om pension beviljats, utfärdar pensionsanstaltens styrelse pensionsbrev; dock skall i fråga om tjänstepension huvudmannen dessförinnan inlämna uppgift om tiden, då befattningen frånträdes.

§ 14.

Pension utbetalas månadsvis med allmänna posten, dock att, om pensionsbeloppet icke uppgår till 60 kronor, den utbetalas kvartalsvis i varje kvartals sista månad. *Pensions utbetalande.*

Om pensionen icke uppgår till 12 kronor, må styrelsen medgiva, att den utbytes mot en ersättning en gång för alla med ett belopp, som motsvarar pensionens kapitalvärde.

Vid tjänstepensions utbetalande avdrages den familjepensionsavgift, som pensionstagaren må hava att erlägga.

Pensionsanstaltens styrelse äger att giva de föreskrifter, som erfordras för att förhindra, att pension utbetalas till obehörig person.

§ 15.

Införsel för gäld i pension må icke beviljas, ej heller pension beläggas med kvarstad. *Utmätningsfrihet.*

§ 16.

Över pensionsanstaltens beslut angående befattningshavares eller efterlevandes rätt till pension må besvär anföras hos Kungl. Maj:t, vilka av dem, som äro boende å andra orter än i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, skola ingivas inom trettionde dagen efter erhållen del av beslutet, men av dem, som bo i nämnda län, inom fyrtiofemte dagen. Utrikes vistande pensionssökande äga etthundraåttio dagars besvärstid. *Besvär.*

KAP. II.

Allmänna bestämmelser om tjänstepension.

§ 1.

1. Befattningshavare är skyldig att avgå: *Skyldighet att avgå från befattning.*

a) när han uppnått den levnadsålder (pensionsålder), som stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna,

b) om han till följd av olycksfall i tjänsten eller eljest till följd av skada eller sjukdom, vilken han ådragit sig under utövningen av sin tjänst, finnes vara för framtiden oförmögen att behörigen sköta densamma,

c) om han till följd av skada eller sjukdom i andra fall än under b) sägs under fem på varandra följande år varit oförmögen att tjänstgöra under sammanlagt mer än $^4/_5$ av den tid, som det eljest ålegat honom att tjänstgöra, och finnes vara för framtiden oförmögen att behörigen sköta sin tjänst,

d) om han under fem på varandra följande år varit på grund av smittosam sjukdom tjänstledig eller från tjänstgöring avstängd under sammanlagt mer än $^4/_5$ av den tid, som det eljest ålegat honom att tjänstgöra, och finnes vara av samma anledning för framtiden obehörig att tjänstgöra.

2. Där ej annorlunda stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna, må befattningshavare, som uppnått pensionsåldern, på i nämnda bestämmelser angivna villkor av huvudmannen tillåtas kvarstå i befattningen, därest och så länge han prövas kunna på ett tillfredsställande sätt sköta tjänsten, dock icke längre än under fem år.

§ 2.

Rätt till tjänstepension. Rätt till genast börjande tjänstepension inträder vid avgång från befattningen för befattningshavare, som uppnått pensionsåldern eller entledigas enligt § 1 mom. 1 b)—d), samt i de fall, som därutöver må stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna.

§ 3.

1. Rätt till uppskjuten tjänstepension tillkommer den, som avgår från sin befattning utan att vara berättigad till genast börjande pension.

Denna rätt förloras dock,

a) om den avgångne vid den tidpunkt, då den uppskjutna pensionen skulle börja utgå, innehar annan befattning, som är förenad med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt eller i annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond, och har rätt att för genast börjande pension vid avgång från densamma räkna sig till godo den tjänstgöring, varpå rätten till uppskjuten pension skulle grunda sig, eller däremot enligt § 8 svarande försäkringsavgifter,

b) om han före ovannämnda tidpunkt avgått eller samtidigt avgår från dylik befattning med genast börjande tjänstepension, vid vars beräkning den tjänstgöring tillgodoräknats honom, varpå rätten till uppskjuten pension skulle grunda sig, eller däremot enligt § 8 svarande försäkringsavgifter.

2. Det åligger befattningshavare, som avgår med rätt till upp-

skjuten pension utan att få annan med tjänstepensionsrätt i anstalten förenad befattning, att ofördröjligen enligt fastställt formulär för anstalten anmäla sin avgång, vid äventyr att den uppskjutna pensionen och familjepensionen minskas med 10 %.

§ 4.

Tjänstårsberäkning för tjänstepension

1. Befattningshavare räknar i sin befattning tjänstår för den tid, han efter fyllda 20 år innehaft densamma; dock att, om han innehaft befattningen, innan detta reglemente blev gällande för densamma, han må räkna tjänstår i den endast från denna tidpunkt eller från den tidigare tidpunkt, som pensionsanstalten må hava bestämt enligt kap. I § 6.

Vid beräkning av tjänstår skall avdrag göras för tid, varunder ledighet från tjänsten ägt rum, dock att sådant avdrag icke skall göras, där ledigheten föranletts av semester, sjukdom, fullgörande av värnplikt eller offentligt uppdrag eller i vederbörlig ordning beviljats befattningshavaren för bestridande av annan befattning i statens eller kommuns tjänst, för studier eller för resa till egen utbildning. Där omfattningen av den tjänstgöring, som åligger befattningshavaren, närmare bestämts i författning eller vid befattningens reglering för beredande av pensionsrätt åt innehavaren, skall vid tjänstårsberäkningen avdrag jämväl göras för tid, under vilken partiell tjänstledighet åtnjutits av annan anledning än i föregående punkt sägs och tjänstgöringen inskränkts till mindre än hälften av den föreskrivna. Avdrag göres endast för hel dag.

I fråga om befattningshavare, som icke äger rätt till semester, må avdrag icke göras för tid av högst 1 $^1/_2$ månad om året, under vilken ledighet må hava åtnjutits för hälsans vårdande eller för enskilda angelägenheter.

Om befattningshavare åtnjuter tjänstledighet från sin befattning för att bestrida en annan och har rätt att under ledigheten räkna tjänstår i den förra, räknar han icke tjänstår i den senare. Detsamma gäller om den, som efter att hava avgått från en befattning med pension erhåller en annan, dock med undantag för det fall, varom särskilt stadgas i § 11.

2. Huvudman är skyldig att för innehavare av befattning med pensionsrätt föra erforderliga anteckningar om namn, födelseår, dag då tjänstgöringen började, åtnjuten tjänstledighet och anledningen därtill samt för varje år det antal månader och dagar, som befattningshavaren äger att vid tjänstårsberäkning enligt mom. 1 räkna sig till godo under året.

§ 5.

Tjänstepensionsunderlag.

1. Befattnings tjänstepensionsunderlag, som ej må överstiga 6,000 kronor, angives i de för densamma gällande särskilda bestämmelserna.

2. Om innehavare av befattning, som är förenad med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt, jämväl innehar befattning, som är förenad med tjänstepensionsrätt i annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond, och om dessa befattningars tjänstepensionsunderlag tillsammans överstiga 6,000 kronor, nedsättes den förra befattningens tjänstepensionsunderlag till sådant belopp, att deras summa blir 6,000 kronor.

3. Om två eller flera med pensionsrätt i denna pensionsanstalt förenade befattningar innehaves av samma person, och om dessa befattningars tjänstepensionsunderlag enligt detta reglemente tillsammans överstiga 6,000 kronor, nedsättas de i sådant förhållande, att deras summa blir 6,000 kronor.

4. Den, som i följd av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga övergår från befattning med högre till befattning med lägre tjänstepensionsunderlag, må efter ansökan hos pensionsanstalten få behålla det högre tjänstepensionsunderlaget, därest han i den förra befattningen räknat minst 15 tjänstår.

§ 6.

Genast börjande tjänstepensions belopp.

1. Vid beräkning av genast börjande tjänstepensions belopp tillgodoräknas icke blott de tjänstår, som befattningshavaren enligt § 4 intjänat i den befattning, från vilken avgången sker, utan jämväl, med den inskränkning som nedan sägs, de tjänstår, han intjänat för pension

a) i annan befattning, som varit förenad med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt eller i pensionsanstalt, som omförmäles i kap. I § 3,

b) i annan befattning, som medför tjänstepensionsrätt i annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond,

c) i befattning, som han innehaft, innan reglementet blev tillämpligt på honom, dock endast från den tidpunkt, som pensionsanstalten enligt kap. I § 6 må hava bestämt,

samt, där så stadgas i de särskilda bestämmelser, som gälla för den befattning, från vilken avgång sker,

d) i befattning, som icke medför sådan tjänstepensionsrätt, men är förenad med rätt till tjänstårsberäkning för dylik tjänstepension.

Vid beräkning av tjänstår för befattning, som i a)—d) sägs, skall gälla vad som är stadgat i § 4.

2. Vid tillgodoräknande av tjänstår skall iakttagas:

a) om den avgående redan uppbär eller samtidigt erhåller annan tjänstepension från denna pensionsanstalt eller från annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond, må tjänstgöring, som tillgodoräknats honom för den pensionen, ej ånyo tillgodoräknas honom,

b) om den avgående under viss tid på en gång bestritt tvenne befattningar, som äro förenade med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt, tillgodoräknas honom för denna tid endast tjänstgöring i den ena befattningen, vadan tjänstgöringen i den andra må tillgodoräknas vid beräkning av annan tjänstepension.

§ 7.

1. Där ej annorlunda stadgas i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna, beräknas vid avgång enligt § 1 genast börjande tjänstepension enligt nedan angivna regler.

a) Pensionen är lika med befattningens tjänstepensionsunderlag (hel pension), om den avgående räknar det härför stadgade antalet tjänstår. Om tjänstårens antal är mindre, avkortas pensionen i förhållande därtill.

Dock skall gälla, att

b) om avgången sker enligt § 1 b), hel pension utgår oberoende av tjänstårens antal, och om avgången sker enligt § 1 c) eller d), minst $^3/_4$ av hel pension utgår, dock i båda fallen med den inskränkningen, att pensionen ej må överstiga den pension, som den avgående skulle få, om han kvarstode i befattningen till pensionsåldern,

c) om den avgående ej innehaft befattningen i minst 5 tjänstår, hel pension utgör medeltalet av hans tjänstepensionsunderlag under de sista 5 åren eller det mindre antal tjänstår han räknar,

d) om den avgående har hustru eller barn, vilka i händelse av hans frånfälle skulle vara berättigade till familjepension, pension utgår med minst det belopp, varmed denna familjepension skulle utgå,

e) om den avgående vid pensionsålderns uppnående icke räknade minst 10 tjänstår eller, där han avgår före denna ålder, han icke räknar så många tjänstår, att de tillsammans med de år, som återstå till pensionsåldern, uppgå till minst nämnda antal, pensionen beräknas försäkringstekniskt,

f) om den avgående åtnjutit tjänstledighet från sin befattning för att bestrida en annan och haft rätt att under ledigheten räkna tjänstår i den förra, tages vid bestämmande av pensionen icke hänsyn till den senare befattningen; detsamma gäller om den, som efter att hava avgått

från en befattning med pension erhåller en annan befattning, dock med undantag för det fall, varom särskilt stadgas i § 11.

2. I de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna kan stadgas, att genast börjande tjänstepension vid avgång enligt § 1 skall beräknas försäkringstekniskt, om den avgående vid pensionsålderns uppnående icke räknade minst det antal tjänstår, som i de särskilda bestämmelserna stadgas för hel pension, eller, där han avgår före denna ålder, han icke räknar så många tjänstår, att de tillsammans med det antal år, som återstå till pensionsåldern, uppgå till minst nämnda antal.

§ 8.

När enligt § 7 genast börjande tjänstepension skall beräknas försäkringstekniskt, bestämmes den enligt § 7 mom. 1 a) och b) efter ett tjänstepensionsunderlag, som beräknas enligt nedan angivna huvudsakliga regler.

1. Den med en befattning förenade tjänstepensionsrätten anses grundad på ett försäkringsavtal, enligt vilket pensionen vid avgång enligt § 1 beräknas såsom i § 7 mom. 1 a) och b) sägs och en mot denna rätt svarande årlig försäkringsavgift erlägges under hela tjänstetiden, såvida ej denna försäkringsavgift är större än den högsta försäkringsavgift, som enligt mom. 2 må tillgodoräknas befattningshavaren. I sistnämnda fall nedsättes det tjänstepensionsunderlag, efter vilket pensionen beräknas, så att tjänstepensionsrättens kapitalvärde är lika med kapitalvärdet av de försäkringsavgifter, som må tillgodoräknas under tjänstetiden. Så länge tjänstårsberäkningen icke avbrytes, äro tjänstepensionsrätten och den för varje tjänstår tillgodoräknade försäkringsavgiften oförändrade.

Sker avbrott i tjänstårsberäkningen, bestämmes tjänstepensionsrätten såsom i § 10 stadgas för det fall, att befattningen indragits. Börjar åter tjänstårsberäkningen, beräknas för den därefter följande tjänstetiden försäkringsavgiften med hänsyn tagen till den fond, som beräknas vara samlad för befattningshavaren genom de förut tillgodoräknade försäkringsavgifterna. Om den så beräknade försäkringsavgiften icke överstiger den, som enligt mom. 2 högst må tillgodoräknas, blir tjänstepensionsrätten lika med vad den var före avbrottet. I annat fall nedsättes den tillgodoräknade försäkringsavgiften, och befattningshavarens pension bestämmes efter ett så beräknat tjänstepensionsunderlag, att kapitalvärdet av hans tjänstepensionsrätt blir lika med summan av nämnda fond och kapitalvärdet av de försäkringsavgifter, som må tillgodoräknas under återstående tjänstetid.

På liknande sätt förfares vid övergång till annan befattning eller ändring av befattnings tjänstepensionsunderlag.

Har befattningshavare tidigare haft annan befattning med tjänstepensionsrätt i av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond, göres liknande beräkning med avseende på de försäkringsavgifter, som må tillgodoräknas honom i den befattningen, och det inflytande deras tillgodoräknande bör hava på de i den senare befattningen tillgodoräknade försäkringsavgifterna.

2. Den tillgodoräknade försäkringsavgiften må icke överstiga den, som skulle beräknas, om befattningshavaren, utan att förut hava räknat tjänstår, utnämnts till befattningen vid en ålder, som understigit pensionsåldern med samma antal år, som det fordras tjänstår för hel pension.

3. Vad i § 7 mom. 1 c), d) och f) sägs skall gälla även när pensionen beräknas försäkringstekniskt.

§ 9.

Om enligt de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna rätt till genast börjande tjänstepension inträder jämväl i vissa fall, då befattningshavaren icke är skyldig enligt § 1 att avgå, beräknas pensionens belopp på sådant sätt, att pensionens kapitalvärde är lika med den fond, som beräknas vara samlad för den avgående genom de honom enligt § 8 tillgodoräknade försäkringsavgifterna.

§ 10.

Uppskjuten tjänstepensions belopp.

Uppskjuten tjänstepension beräknas efter ett tjänstepensionsunderlag, som bestämmes på sätt nedan sägs och är lika med:

a) detta tjänstepensionsunderlag, om den börjar utgå först vid pensionsåldern,

b) $^3/_4$ av detsamma, om den börjar utgå tidigare.

Tjänstepensionsunderlaget bestämmes så, att tjänstepensionsrättens kapitalvärde vid avgången är lika med den fond, som beräknas vara samlad för den avgående genom de försäkringsavgifter, som tillgodoräknats honom enligt § 8 i befattningen; dock att om avgången icke föranletts av befattningens indragning, högre försäkringsavgift icke må tillgodoräknas än den tjänstepensionsavgift, som ålegat befattningshavaren enligt reglementet.

§ 11.

Reduktion av tjänstepension.

Om den, som avgått på grund av § 1 mom. 1 b), c) eller d) med genast börjande tjänstepension, sedermera ånyo får med tjänstpensions-

rätt i denna anstalt förenad befattning, är huvudmannen för den nya befattningen skyldig att anmäla det för pensionsanstaltens styrelse. Från den dag, då rätt till avlöningen i den nya befattningen inträder, skall tjänstepensionen indragas, om avlöningen i den nya befattningen överstiger eller är lika med den avlöning, som skulle tillkommit honom, om han bibehållit den förra befattningen och bestritt densamma oförvitligt och utan avbrott. Om däremot förstnämnda avlöning understiger den sistnämnda, skall tjänstepensionen från nämnda dag nedsättas till det belopp, som utgör skillnaden mellan de båda avlöningarna.

Vid avgång från den andra befattningen återfår han sin förra pension, dock att, om han avgår efter uppnådd pensionsålder eller på grund av § 1 och den pension, som bestämmes med hänsyn tagen till den andra befattningen och hans tjänstgöring såväl i denna som i den första, är större än hans förra pension, han erhåller denna högre pension; om den andra befattningens tjänstepensionsunderlag är lägre än den förstas, tillämpas därvid utan ansökan § 5 mom. 4.

§ 12.

1. Om befattningshavare, på vilken lagen om försäkring för olycksfall i arbete äger tillämpning, drabbas av olycksfall och livräntan på grund härav utgår enligt samma lag, skall pensionen minskas med livräntan, eller, om pensionen icke överstiger densamma, helt indragas.

2. Om sådana avdrag, som omförmälas i kap. I § 7, gjorts från befattningshavarens avgifter till pensionsanstalten, skall hans tjänstepension minskas med den del av enligt lagen om allmän pensionsförsäkring till honom utgående pensionen, som svarar mot de avgifter, som han enligt nämnda lag erlagt under den tid, då hans avgifter enligt reglementet sålunda minskats; dock att pension, som beräknas försäkringstekniskt, så att den motsvarar befattningshavarens egna avgifter, icke skall på detta sätt minskas.

§ 13.

Om pensionstagare undergår frihetsstraff, som ej understiger en månad, eller är intagen å tvångsarbetsanstalt, skall under denna tid endast $^1/_3$ av pensionen till honom utgå. Om han har anhöriga, vilka för sitt uppehälle äro beroende av honom, må pensionsanstaltens styrelse kunna medgiva dem rätt att under tiden uppbära återstående del av pensionen.

§ 14.

Genast börjande tjänstepension utgår från och med månaden näst efter den, då befattningen frånträdes. *Tid, för vilken tjänstepension utgår.*

Uppskjuten tjänstepension börjar utgå, när den avgångne på grund av varaktig oförmåga till arbetet förklaras berättigad till pension enligt lagen om allmän pensionsförsäkring, dock senast vid den för befattningen stadgade pensionsåldern.

Tjänstepension utgår till och med den månad, under vilken pensionstagaren avlider.

KAP. III.

Allmänna bestämmelser om familjepension.

§ 1.

När den, som innehar eller tidigare innehaft med familjepensionsrätt i denna anstalt förenad befattning, avlider och efterlämnar änka och arvsberättigat eget barn, tillkommer dem under nedan angivna villkor familjepension. *Rätt till familjepension.*

Äktenskap grundlägger icke pensionsrätt, om det ingås

a) efter det mannen fyllt 65 år,

b) under det mannen lider av sjukdom, som inom 6 månader efter äktenskapets ingående medför hans död, och utan att genom äktenskapet barn legitimeras; dock ankomme på pensionsanstaltens styrelse, där anledning finnes antaga, att sjukdomens livsfarliga beskaffenhet vid äktenskapets ingående icke varit för vederbörande bekant, att pröva, huruvida familjepension må utgå.

Familjepension utgår till änka, så länge hon lever ogift, och till barn, tills det uppnår 21 års ålder eller dessförinnan träder i äktenskap.

Därest barn, som har rätt till familjepension, vid uppnåendet av 21 års ålder befinnes vara varaktigt oförmöget till arbete, bibehåller det rätt till pension, så länge oförmögenheten till arbete fortfar.

§ 2.

1. Befattnings familjepensionsunderlag, som icke må överstiga 1,500 kronor, angives i de för befattningen gällande särskilda bestämmelserna. *Familjepensions underlag.*

2. Om innehavare av befattning, som är förenad med familjepensionsrätt i denna pensionsanstalt, jämväl innehar befattning, som är förenad med familjepensionsrätt i annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt, och om befattningarnas familjepensionsunderlag tillsammans överstiga 1,500 kronor, nedsättes den förra befattningens familjepensionsunderlag till sådant belopp, att deras summa blir 1,500 kronor.

§ 3.

Beloppet av de efterlevandes pension.

1. Där ej annorlunda stadgas i de särskilda bestämmelser, som gälla för den befattning, som den avlidne senast innehaft, bestämmes pensionen åt de efterlevande på i mom. 2 angivna sätt efter familjepensionsunderlaget för den befattning, den avlidne senast innehaft.

I följande fall skall dock försäkringsteknisk beräkning göras:

a) om den avlidne avgått från med familjepensionsrätt i denna pensionsanstalt förenad befattning före pensionsåldern av annan anledning än i kap. II § 1 sägs och icke sedermera ånyo fått sådan befattning,

b) om den avlidne vid pensionsålderns uppnående icke räknade minst det antal tjänstår, som fordras för hel tjänstepension, eller, där han avlidit före denna ålder eller avgått före densamma med genast börjande tjänstepension, icke räknade vid frånfället eller avgången så många tjänstår, att de tillsammans med de år, som återstodo till pensionsåldern, uppgingo till minst nämnda antal.

Om den avlidne vid sitt frånfälle åtnjöt tjänstledighet från sin befattning för att bestrida en annan och hade rätt att under ledigheten räkna tjänstår i den förra eller om han efter att hava avgått från en befattning med pension erhållit annan befattning, tages vid bestämmande av de efterlevandes pension icke hänsyn till den senare befattningen.

2. För änka ensam utgår pensionen med familjepensionsunderlagets belopp.

För änka jämte ett eller flera pensionsberättigade barn utgår pensionen med familjepensionsunderlagets belopp, förhöjt med 40 % för ett barn och därutöver med 10 % för varje ytterligare barn.

För pensionsberättigade barn, då änka icke finnes, utgår pensionen:

om endast ett barn finnes, med hälften av familjepensionsunderlagets belopp,

om barnen äro två, med familjepensionsunderlagets belopp,

om barnen äro tre eller flera, med familjepensionsunderlagets belopp, förhöjt med 40 %, därest barnen äro tre, samt därutöver med 10 % för varje ytterligare barn.

§ 4.

Av pension för änka och barn njute änkan så stor del, som motsvarar 80 % av familjepensionsunderlaget. Pension för barn delas mellan dem efter huvudtalet.

Änka vare berättigad uppbära pension för eget barn, där ej visas, att barnet uppfostras av annan.

§ 5.

Försäkringsteknisk beräkning av de efterlevandes pension.

Vid försäkringsteknisk beräkning av de efterlevandes pension bestämmes densamma enligt § 3 mom. 2 efter ett familjepensionsunderlag, vid vars beräkning samma principer komma till användning, som när befattningshavares tjänstepensionsunderlag skall försäkringstekniskt beräknas ur befattningens tjänstepensionsunderlag Om enligt reglementet familjepensionsavgift skall erläggas även av den, som avgått med genast börjande pension, skall även försäkringsavgiften antagas så erlagd. Och utgår familjepensionsavgiften med olika belopp under tjänstetiden och därefter, skall försäkringsavgiften antagas växla i samma förhållande. Den högsta försäkringsavgift, som må tillgodoräknas, är den, som skulle beräknas, om den avlidne, utan att förut hava räknat tjänstår, utnämnts till befattningen vid en ålder, som understigit pensionsåldern med samma antal år, som det fordras tjänstår för hel tjänstepension. Om den avlidne avgått från befattningen utan genast börjande tjänstepension, må dock ej högre försäkringsavgift tillgodoräknas än den familjepensionsavgift, som enligt reglementet ålegat honom.

§ 6.

Om den avlidne samtidigt erlagt familjepensionsavgift i två befattningar, skall de efterlevandes pension utgå icke blott med belopp, som skulle bestämmas enligt § 3 eller § 5, om han haft blott den ena befattningen, utan jämväl med det belopp, som enligt försäkringsteknisk beräkning motsvarar de för den andra befattningen tillgodoräknade försäkringsavgifterna.

§ 7.

Reduktion av familjepension.

Om befattningshavare, på vilken lagen om försäkring för olycksfall i arbete äger tillämpning, drabbas av olycksfall, som medför döden, skall familjepensionen, där den är större än den livränta, som enligt nämnda lag utgår till de efterlevande, minskas med denna livränta och i annat fall helt indragas.

§ 8.

Vad i kap. II § 13 stadgas gäller även för familjepensionstagare.

§ 9.

Tid, för vilken familjepension utgår.

Familjepension utgår från och med månaden näst efter dödsfallet till och med den månad, under vilken pensionstagaren avlider eller hans rätt till pension upphör. För barn, som födes efter faderns död, räknas pensionen från och med den månad, i vilken barnet födes.

KAP. IV.

Särskilda bestämmelser angående folkskollärare m. fl.

§ 1.

Med tjänste- och familjepensionsrätt förenade befattningar.

De rättigheter och skyldigheter, som stadgas i kap. I, II och III samt i detta kapitel, tillkomma nedan angivna befattningshavare:

a) lärare vid folkskola eller nomadskola,

b) lärare vid högre folkskola eller kommunal mellanskola,

c) övningsskollärare vid statens folkskoleseminarium ävensom lärare vid statens småskoleseminarium eller vid småskoleseminarium, som underhålles av landsting eller av stad, som icke deltager i landsting,

d) lärare vid skyddshem, vilket åtnjuter statsbidrag,

e) lärare vid enskild läroanstalt, som enligt skolöverstyrelsens beprövande tjänar samma ändamål som folkskola eller småskoleseminarium eller skyddshem.

Undantagna äro dock:

f) extra ordinarie eller på viss tid, ej överstigande ett läsår, anställd lärare, som ej har minst 20 undervisningstimmar i veckan,

g) vikarie å med pensionsrätt förenad befattning, därest han tjänstgör kortare tid än en läsmånad eller hans tjänstgöringsskyldighet understiger hälften av den för befattningens innehavare fastställda.

§ 2.

Med endast familjepensionsrätt förenade befattningar.

De rättigheter och skyldigheter, som med avseende på familjepensioneringen stadgas i kap. I och III samt i detta kapitel, tillkomma nedan angivna befattningshavare:

a) befattningshavare, som är delaktig i dövstumlärarnas pensionsanstalt,

b) ordinarie folkskolinspektör i statens tjänst,

c) chef och ledamot i skolöverstyrelse, vilken vid tillträdet av sin tjänst hade rätt till familjepension i denna pensionsanstalt eller i pensionsanstalt, som omförmäles i kap. I § 3.

§ 3.

Tjänstepensionsunderlag.

1. Tjänstepensionsunderlaget för ordinarie övningsskollärare vid statens folkskoleseminarium och för ordinarie lärare vid statens småskoleseminarium är $^2/_3$ av den fastställda lönen i högsta lönegraden. Där tjänsten är förenad med förmånen av bostad och bränsle, skall vid tjänstepensionsunderlagets beräkning lönen ökas med av pensionsanstaltens styrelse fastställt belopp, dock högst med 20 %.

Tjänstepensionsunderlaget för extra ordinarie eller vikarierande övningsskollärare vid statens folkskoleseminarium och för extra ordinarie eller vikarierande lärare vid statens småskoleseminarium är $^2/_3$ av den fastställda avlöningen.

2. Tjänstepensionsunderlaget för innehavare av annan befattning än i mom. 1 sägs är $^3/_4$ av den i gällande författning eller vid av vederbörande skolöverstyrelse godkänd reglering fastställda kontanta minimiårsavlöningen eller, där flera lönegrader finnas sålunda fastställda, av den kontanta minimiårsavlöningen i högsta lönegraden; dock att, där minimiårsavlöningen enligt av vederbörande skolöverstyrelse godkänd reglering växlar med tjänstgöringens omfattning, tjänstepensionsunderlaget skall av pensionsanstalten, efter skolöverstyrelsens hörande, bestämmas efter den minimiårsavlöning, som kan väntas komma att i medeltal utgå.

Vid beräkning av tjänstepensionsunderlaget skall i avlöningen icke inräknas avlöningsförmån av bostad och bränsle, evad den utgår in natura eller kontant ersättes. Ej heller må, utom i fall som i mom. 3 sägs, inräknas det särskilda arvode, som tillkommer överlärare vid folkskola, rektor vid högre folkskola samt rektor och biträdande föreståndarinna vid kommunal mellanskola, eller den ersättning, som utgår till lärare för tjänstgöring utöver den i författningen stadgade minsta årliga undervisningstiden.

3. På framställning av huvudmannen och efter vederbörande skolöverstyrelses hörande må pensionsanstalten bestämma högre tjänstepensionsunderlag än i mom. 2 sägs i följande fall:

a) för befattning, för vilken minimiårsavlöning stadgats i författning men huvudmannen fastställt högre avlöning, må tjänstepensionsunderlaget

höjas intill $^{3}/_{4}$ av den fastställa kontanta avlöningen eller, där flera lönegrader finnas, av den fastställda kontanta avlöningen i högsta lönegraden,

b) vid tjänstepensionsunderlagets beräkning må i avlöningen inräknas helt eller delvis det särskilda arvode, som må utgå för skyldigheten att undervisa utöver den i författning stadgade minsta årliga undervisningstid, ävensom helt eller delvis det särskilda arvodet till överlärare vid folkskola eller till rektor vid högre folkskola samt rektor och biträdande föreståndarinna vid kommunal mellanskola.

I intet fall må i avlöningen inräknas förmån av bostad och bränsle, evad den utgår in natura eller kontant ersättes.

Vid fastställande av högre tjänstepensionsunderlag än i mom 2. sägs skall tillses, att tjänstepensionsunderlagen för befattningar hos samme huvudman stå i skäligt förhållande till varandra ävensom att tjänstepensionsunderlagen ej sättas högre än för befattningar av jämförlig art i statens tjänst.

4. Där för lärare vid folkskola enligt gällande författning fastställts sådan minimiårsavlöning, att motsvarande tjänstepensionsunderlag understiger 1,000 kronor, skall dock tjänstepensionsunderlaget för honom vara 1,000 kronor.

§ 4.

Familjepensionsunderlag.

Befattnings familjepensionsunderlag överstiger med 300 kronor 20 % av dess tjänstepensionsunderlag; dock att, om två eller flera befattningar innehavas av samma person, deras familjepensionsunderlag nedsättas i sådant förhållande, att deras summa överstiger med 300 kronor 20 % av tjänstepensionsunderlagens summa.

§ 5.

Tjänstårsberäkning.

Vid bestämmande av genast börjande tjänstepensions belopp skola tjänstår tillgodoräknas befattningshavare även för den tid, han efter fyllda 20 år innehaft

a) befattning, som varit förenad med tjänstepensionsrätt i dövstumlärarnas pensionsanstalt,

b) befattning som icke ordinarie lärare vid en statens läroanstalt, därest han i denna befattning haft minst 20 undervisningstimmar i veckan och icke samtidigt haft befattning, som varit förenad med tjänstepensionsrätt i denna pensionsanstalt.

§ 6.

Pensionsåldern.

Pensionsåldern är
65 år för manlig befattningshavare vid kommunal mellanskola,
60 år för annan befattningshavare.

§ 7.

Antal tjänstår för hel pension.

För hel tjänstepension fordras
30 år för kvinnlig befattningshavare vid kommunal mellanskola,
33 år för annan befattningshavare.

§ 8.

Tjänstepensions belopp.

I fråga om beräkning av genast börjande tjänstepensions belopp gäller vad i kap. II § 7 mom. 1 stadgas; dock att för den, som vid avgång med genast börjande pension är rektor, föreståndare eller överlärare och i denna egenskap har högre tjänstepensionsunderlag, hel tjänstepension beräknas såsom medeltalet av de tjänstepensionsunderlag, som varit för honom gällande under de senase 10 åren eller den kortare tid, han innehaft med tjänstepensionsrätt förenad befattning.

§ 9.

Rätt till genast börjande tjänstepension vid frivillig avgång.

Rätt till genast börjande tjänstepension inträder, utom i de fall som i kap. II § 2 sägs, även när befattningshavare i följd av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga frivilligt avgår efter att hava uppnått en ålder, som med högst 5 år understiger pensionsåldern.

§ 10.

Fortsatt tjänstgöring efter uppnådd pensionsålder.

Tillstånd för befattningshavare att kvarstå i befattningen efter uppnådd pensionsålder må av huvudmannen beviljas endast under förutsättning, att det tillstyrkts beträffande befattningshavare vid folkskoleseminarium, småskoleseminarium, högre folkskola och kommunal mellanskola av vederbörande skolöverstyrelse samt beträffande annan befattningshavare av vederbörande folkskolinspektör.

§ 11.

Årsavgift.

1. Den årliga tjänstepensionsavgift, som med i kap. 1 § 7 omförmält avdrag skall erläggas av befattningshavare, som har tjänstepensionsrätt enligt § 1, är:

för extra ordinarie eller på viss tid, ej överstigande ett läsår, anställd lärare ävensom för vikarie 1 % av tjänstepensionsunderlaget, för annan befattningshavare $3\,^1/_3$ % av detsamma.

Den årliga familjepensionsavgift, som skall erläggas av befattningshavare, som har familjepensionsrätt enligt § 1 eller § 2, är: för man 40 kronor mer än 2 $^{2}/_{3}$ % av tjänstepensionsunderlaget, för kvinna 3 kronor mer än $^{1}/_{6}$ av detsamma.

Manlig tjänstepensionstagare, som avgått från sin befattning med genast börjande tjänstepension, erlägger en årlig familjepensionsavgift, som med 30 kronor överstiger 2 % av tjänstepensionsunderlaget.

2. För innehavare av befattning vid av skoldistrikt inrättad folkskola erlägger skoldistriktet icke någon avgift, dock att, därest befattningshavarens tjänstepensionsunderlag är högre än det enligt § 3 mom. 2 bestämda, en årlig avgift av 2 $^{1}/_{2}$ % av förhöjningen skall erläggas för extra ordinarie eller på viss tid, ej överstigande ett läsår, anställd lärare samt 6 $^{2}/_{3}$ % av förhöjningen för annan lärare.

För innehavare av annan befattning, som i § 1 sägs, erlägger huvudmannen en årlig avgift av 2 $^{1}/_{2}$ % av tjänstepensionsunderlaget för extra ordinarie eller på viss tid, ej överstigande ett läsår, anställd lärare samt 6 $^{2}/_{3}$ % av tjänstepensionsunderlaget för annan lärare.

Övergångsstadganden.

1. a) Vid tillämpning av kap. II § 7 mom. 1 c) skall för den, som före den 1 januari 1919 innehaft befattning, som varit förenad med pensionsrätt i folkskollärarnas pensionsinrättning eller i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, avlöningen i sådan befattning anses hava varit bestämd efter de grunder, som äro gällande efter den 1 januari 1919, samt tjänstepensionsunderlaget bestämt därefter enligt detta reglemente.

b) Om lärarinna, som den 1 januari 1920 är anställd vid småskola eller mindre folkskola eller som biträdande lärarinna vid egentlig folkskola, avgår före den 1 januari 1930 med rätt till genast börjande pension enligt kap. IV § 9, må hennes pension icke understiga 1,000 kronor eller den mindre pension, vartill hon skulle vara berättigad, om hon kvarstode till pensionsåldern.

2. För den, som före den 1 januari 1919 uppburit pension från folkskollärarnas pensionsinrättning eller före den 1 januari 1920 understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, skall för tiden efter den 1 januari 1920 pensionen höjas med ett belopp, som med 300 kronor överstiger hälften av pensionens eller understödets förutvarande belopp; dock

att sålunda förhöjd pension, om den tidigare utgått från pensionsinrättningen, icke må överstiga 1,800 kronor eller understiga 1,000 kronor och, om den tidigare utgått från ålderdomsunderstödsanstalten, icke må understiga 600 kronor. Från pensionen skall dock för manlig pensionstagare frånbragas en familjepensionsavgift, som med 30 kronor överstiger 2 % av pensionens belopp.

3. Lärare, vars lön reglerats vid 1918 års riksdag men som icke ingått på denna lönereglering med därvid fästade villkor, är berättigad till pension eller ålderdomsunderstöd enligt för honom hittills gällande bestämmelser. Detsamma gäller i fråga om lärare, som varit delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning eller i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt och vars lön icke reglerats vid 1918 års riksdag och som icke erhåller befattning, som är förenad med pensionsrätt enligt detta reglemente, ävensom om lärare, som, efter att hava avgått från en befattning med pension från folkskollärarnas pensionsinrättning, den 1 januari 1920 innehar befattning, vilken varit delaktig i nämnda pensionsinrättning.

4. Den, som före den 1 januari 1920 uppburit understöd enligt kungörelsen av den 31 december 1918 om understöd åt äldre behövande folkskollärare och småskollärare m. fl., är efter nämnda dag berättigad till pension, som med 200 kronor överstiger det understöd, som enligt nämnda kungörelse utgått till honom. Den, som efter den 1 januari 1920 styrker sig fylla de villkor, som i nämnda kungörelse stadgas för erhållande av understöd, må av pensionsanstaltens styrelse förklaras berättigad till samma pension. Från pensionen skall dock för manlig pensionstagare avdragas en familjepensionsavgift, som med 30 kronor överstiger 2 % av pensionens belopp.

5. Om huvudman reglerar befattning enligt kap. I § 5 och före den 1 januari 1921 anmäler densamma för beredande av pensionsrätt åt innehavaren, skall, där enligt kap. I § 9 huvudmannen skall erlägga engångsavgift, denna icke utgå med högre belopp än som motsvarar de löneavdrag, som befattningshavaren får vidkännas enligt samma § mom. 2. Om befattningen anmäles först efter den 1 januari 1921, beräknas huvudmannens engångsavgift på följande sätt. Från den enligt kap. I § 9 mom. 1 beräknade engångsavgiften drages det belopp för vilket huvudmannen enligt samma § mom. 2 må uttaga ersättning genom löneavdrag av befattningshavaren. Huvudmannens engångsavgift är lika med halva återstoden ökad med det belopp, som motsvarar de löneavdrag, som befattningshavaren får vidkännas.

6. Familjepension efter delägare i folkskollärarnas änke- och pu-

pillkassa, som avlidit före den 1 januari 1920, utgår för tid efter nämnda dag med belopp, som beräknas efter kap. III § 3 mom. 2 och ett familjepensionsunderlag, som med 300 kronor överstiger 20 % av det tjänstepensionsunderlag, som vid hans död var för honom gällande, eller den tjänstepension, som han då uppbar.

7. För den, som avgått från sin befattning före den 1 januari 1920 samt åtnjuter tjänstepension från pensionsanstalten, är familjepensionsunderlaget lika med ett belopp, som med 300 kronor överstiger 20 % av hans pension.

8. Efterlevande efter den, som icke varit delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa och som avlidit före den 1 januari 1920 och vid sin död innehade anställning som lärare med full tjänstgöring vid av skoldistrikt inrättad folkskola eller pension från folkskollärarnas pensionsinrättning eller understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, må, om de styrka sig vara i behövande omständigheter, av pensionsanstaltens styrelse förklaras berättigade till pension, som beräknas enligt kap. III § 3 mom. 2 och ett familjepensionsunderlag av 300 kronor.

9. Den, som den 31 december 1919 innehar befattning, som är förenad med delaktighet i folkskollärarnas änke- och pupillkassa och för vilken avlöningen reglerats vid 1918 års riksdag men som icke ingått på denna lönereglering med därvid fästade villkor, bibehåller sina rättigheter och skyldigheter enligt reglementet för nämnda kassa. Detsamma gäller i fråga om den, som nämnda dag innehar annan befattning, som är förenad med delaktighet i samma kassa och för vilken avlöningen icke reglerats vid 1918 års riksdag, därest han icke före den 1 januari 1921 anmäler sig vilja ingå på de nya bestämmelserna angående familjepensioneringen.

10. Befattningshavare, som har pensionsrätt enligt detta reglemente, är underkastad de ändringar i pensionsrätten, som kunna varda fastställda i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering.

KAP. V.

Särskilda bestämmelser angående kommunalt anställda veterinärer m. fl.

§ 1.

Med pensionsrätt förenade befattningar.

De rättigheter och skyldigheter, som stadgas i kap. I—III samt i detta kapitel, tillkomma nedan angivna befattningshavare:

a) distriktsveterinär, som avlönas av landsting med bidrag av staten,

b) annan kommunalt anställd veterinär,

c) av medicinalstyrelsen förordnad besiktningsman vid under offentlig kontroll ställt slakteri.

§ 2.

Tjänstepensionsunderlaget för befattning, som i § 1 mom. 1 a) sägs, är 3,500 kronor. *Tjänstepensionsunderlag.*

Pensionsanstaltens styrelse bestämmer, efter medicinalstyrelsens hörande, tjänstepensionsunderlaget för annan befattning. Därvid skall iakttagas, att detsamma icke må överstiga $^2/_3$ av den vid befattningens reglering enligt kap. I § 5 fastställda minimiårsavlöningen eller, där flera lönegrader finnas sålunda fastställda, av minimiårsavlöningen i högsta lönegraden eller, där avlöningen delvis utgår i form av arvode efter fastställd taxa, av den inkomst, som befattningen väntas komma att i medeltal giva innehavaren, samt att det står i skäligt förhållande till de tjänstepensionsunderlag, som äro gällande för jämförliga ordinarie veterinärbefattningar i statens tjänst. Om naturaförmåner ingå i avlöningen, skall vid bestämmande av tjänstepensionsunderlaget den kontanta avlöningen ökas med naturaförmånernas av pensionsanstaltens styrelse uppskattade värde, varvid dock värdet av bostad och bränsle icke må upptagas högre än till 20 % av inkomsten i övrigt.

§ 3.

Familjepensionsunderlaget för en befattning överstiger med 300 kronor 20 % av dess tjänstepensionsunderlag; dock att, om två eller flera befattningar innehavas av samma person, deras familjepensionsunderlag nedsättas i sådant förhållande, att deras summa med 300 kronor överstiger 20 % av tjänstepensionsunderlagens summa. *Familjepensionsunderlag.*

§ 4.

Pensionsåldern är 65 år. *Pensionsålder.*

§ 5.

För hel tjänstepension fordras 30 tjänstår. *Tjänstår för hel pension.*

§ 6.

Fortsatt tjänstgöring.

Huvudman må ej utan tillstånd av medicinalstyrelsen medgiva befattningshavare att kvarstå i tjänsten efter uppnådd pensionsålder.

§ 7.

Genast börjande tjänstepensions belopp.

För beräkning av genast börjande tjänstepension gäller vad i kap. II § 7 mom. 2 stadgas.

§ 8.

Årsavgift.

1. Den årliga tjänstepensionsavgift, som med i kap. I § 7 omförmält avdrag skall erläggas av befattningshavare, är 3½ % av tjänstepensionsunderlaget och den årliga familjepensionsavgiften 19 % av familjepensionsunderlaget.

2. Huvudman för befattning, som i § 1 mom. 1 a) säges, erlägger årligen en avgift av 3½ % av tjänstepensionsunderlaget. Annan huvudman erlägger årligen en avgift av 7 % av tjänstepensionsunderlaget.

Övergångsstadganden.

1. I fråga om befattning, som i § 1 a) eller c) sägs, skall pensionsanstalten, även utan framställning av huvudmannen, enligt kap. I § 6 bestämma den tidpunkt, från vilken reglementet skall anses hava varit gällande för den, som innehar befattningen den 1 januari 1920.

2. För befattning, som i § 1 a) sägs och som finnes upprättad den 1 januari 1920, beräknas huvudmannens engångsavgift på följande sätt. Från den enligt kap. I § 9 mom. 1 beräknade engångsavgiften drages det belopp, för vilket huvudmannen må enligt samma § mom. 2 uttaga ersättning genom löneavdrag av befattningshavaren. Huvudmannens engångsavgift är lika med halva återstoden ökad med det belopp, som motsvarar de löneavdrag, som befattningshavaren får vidkännas.

3. Befattningshavare, som har pensionsrätt enligt detta reglemente, är underkastad de ändringar i pensionsrätten, som kunna varda fastställda i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering.

KAP. VI.

Särskilda bestämmelser angående kommunalt anställda sjuksköterskor och barnmorskor m. fl.

§ 1.

Med pensionsrätt förenade befattningar.

De rättigheter och skyldigheter, som stadgas i kap. I—III samt i detta kapitel, tillkomma nedan angivna befattningshavare:

a) distriktssjuksköterska och distriktsbarnmorska, till vars avlöning staten lämnar bidrag,

b) barnmorska med annan anställning hos kommun eller å barnbördshus,

c) annan sjuksköterska eller husmoder i av staten, landsting, kommun eller annan samfällighet anordnad vård av sjuka, barn eller åldringar eller ock i stiftelse av allmännyttig natur, vilken övar dylik vård,

d) föreståndarinna vid godkänd sjuksköterskebyrå.

§ 2.

Tjänstepensionsunderlag.

Tjänstepensionsunderlaget för befattning, som i § 1 a) sägs, är 1,000 kronor.

För annan befattning bestämmer pensionsanstaltens styrelse, efter medicinalstyrelsens hörande, tjänstepensionsunderlaget. Därvid skall iakttagas, att detsamma icke må överstiga $^2/_3$ av den i författning eller vid reglering enligt kap. I § 5 fastställda minimiårsavlöningen eller, där flera lönegrader finnas sålunda fastställda, minimiårsavlöningen i högsta lönegraden eller, där avlöningen delvis utgår i form av arvode efter fastställd taxa, av den inkomst, som befattningen väntas komma att i medeltal giva innehavaren. Om naturaförmåner ingå i avlöningen, skall vid bestämmande av tjänstepensionsunderlaget den kontanta avlöningen ökas med naturaförmånernas av pensionsanstaltens styrelse uppskattade värde, varvid dock värdet av bostad och bränsle icke må upptagas högre än till 20 % av inkomsterna i övrigt.

Tjänstepensionsunderlaget må dock ej sättas högre än 1,000 kronor eller lägre än 600 kronor.

§ 3.

Familjepensionsunderlag.

Familjepensionsunderlaget överstiger med 300 kronor 20 % av tjänstpensionsunderlaget; dock att, om två eller flera befattningar innehavas av samma person, deras familjepensionsunderlag nedsättes i sådant förhållande, att deras summa med 300 kronor överstiger 20 % av tjänstepensionsunderlagets summa.

§ 4.

Pensionsålder.

Pensionsåldern är 55 år för sjuksköterska och barnmorska samt 60 år för annan befattningshavare.

§ 5.

Tjänstår för hel pension.

För hel tjänstepension fordras
25 tjänstår för sjuksköterska och barnmorska,
30 tjänstår för annan befattningshavare.

§ 6.

Fortsatt tjänstgöring.

Tillstånd att kvarstå i tjänsten efter pensionsålderns uppnående må icke beviljas av huvudmannen, utan att den myndighet, som godkänt regleringen, lämnat sitt medgivande därtill.

§ 7.

Frivillig avgång med genast börjande pension.

Rätt till genast börjande tjänstepension inträder förutom i de fall, som omförmälas i kap. II § 2, även om befattningshavaren, efter att hava uppnått en ålder, som med högst 5 år understiger pensionsåldern, i följd av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga frivilligt avgår eller, där huvudmannen har rätt att uppsäga honom, av huvudmannen uppsäges.

§ 8.

Genast börjande tjänstepensions belopp.

För beräkning av genast börjande tjänstepension vid avgång enligt kap. II § 1 gäller vad i kap. II § 7 mom. 2 stadgas.

§ 9.

Årsavgift.

Den årliga tjänstepensionsavgift, som med i kap. I § 7 omförmält avdrag skall erläggas av befattningshavaren, är 5 % av tjänstepensionsunderlaget.

Befattningshavares familjepensionsavgift är 1 % av familjepensionsunderlaget.

Huvudmannen erlägger ingen årsavgift för sjuksköterska eller barnmorska; för annan befattningshavare erlägger huvudmannen en årsavgift av 5 % av tjänstepensionsunderlaget.

Övergångsstadganden.

1. I fråga om befattning, som i § 1 a) sägs, skall pensionsanstalten, även utan framställning av huvudmannen, enligt kap. I § 6 bestämma den tidpunkt, från vilken reglementet skall anses hava varit gällande för den, som innehar befattningen, när reglementet börjar att tillämpas på densamma.

2. För befattning, som i § 1 a) sägs, erlägger huvudmannen endast det belopp i engångsavgift, som motsvarar de löneavdrag, som befattningshavaren får vidkännas enligt kap. I § 9 mom. 2.

För annan sjuksköterske- eller barnmorskebefattning, som före den 1 januari 1921 anmäles för beredande av pensionsrätt åt innehavaren, skall, där huvudmannen enligt kap. I § 9 skall erlägga engångsavgift, densamma beräknas på följande sätt. Från den enligt nämnda § mom. 1 beräknade engångsavgiften drages det belopp, för vilket huvudmannen må enligt samma § mom. 2 uttaga ersättning genom löneavdrag av huvudmannen. Huvudmannens engångsavgift är lika med halva återstoden ökad med det belopp, som motsvarar de löneavdrag, som befattningshavaren får vidkännas.

3. Om engångsavgift skall beräknas för sjuksköterska, som åtnjutit statsbidrag enligt kungörelsen av den 30 december 1901, eller för barnmorska, som varit delägare i barnmorskornas pensionsanstalt, skall hänsyn tagas till de avgifter och statsbidrag, som erlagts för henne under den tid, för vilken engångsavgiften beräknas.

Sjuksköterskas pensionsrätt minskas på det sätt, som enligt försäkringsteknisk beräkning motsvarar engångsavgiftens minskning.

Barnmorskas pensionsrätt minskas däremot icke i följd av engångsavgiftens minskning.

4. Barnmorska, som varit delägare i barnmorskornas pensionsanstalt, har den pensionsrätt, som svarar icke blott mot de försäkringsavgifter, som tillgodoräknas henne efter den tidpunkt, då reglementet blev för henne gällande eller enligt kap. I § 6 anses hava varit gällande för henne, utan dessutom mot de avgifter och statsbidrag, som före nämnda tidpunkt erlagts till ovannämnda pensionsanstalt.

5. Den, som den 31 december 1919 är delägare i barnmorskornas pensionsanstalt och som icke erhåller befattning, som medför pensionsrätt enligt de nya bestämmelserna, bibehåller sina rättigheter och skyldigheter enligt reglementet för nämnda anstalt.

Sjuksköterska, till vars pensionering statsbidrag utgått under år 1919 och som icke erhåller befattning, som medför pensionsrätt enligt de nya bestämmelserna, bibehåller rätt till statsbidrag enligt kungörelsen av den 30 december 1901 på däri stadgade villkor.

6. Befattningshavare med pensionsrätt enligt detta reglemente är underkastad de ändringar i pensionsrätten, som kunna varda fastställda i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering.

Stockholm 1919. Ivar Haggströms Boktryckeri A. B.